

PUSA pro svět

Příručka udržitelných skautských akcí

Jana Malinová
Vendula Menšíková

Skauti
na Zemi

SKAUT

PUSA pro svět

Příručka udržitelných skautských akcí

Autorky

Jana Malinová a Vendula Menšíková

Editorka

Petra Frühbauerová

Za cenou zpětnou vazbu a podněty děkujeme

Heleně Bolomové, Evě Dubcové, Františkovi Fickovi, Lence Francové, Michaele Gajdošové, Kláře Jiráčkové, Janě Karasové, Kateřině Klimešové, Tereze Křivánkové, Radce Lacinové, Elišce Malinové, Evě Malířové, Kristýně Menclové, Jitce Pollakis, Martinu Rexovi, Ondřeji Stejskalovi, Elišce Trnkové, Anně Týčové, Petře Vackové, Veronice Žáčkové **a dále všem, kteří se v příkladech z praxe podělili o své zkušenosti.**

ISBN 978-80-7501-166-4

Příručka vznikla v rámci projektu Skauti na Zemi, společného projektu Junáka – českého skauta a organizace NaZemi, na jehož činnost navazuje odbor Skauti na Zemi pracující při ústředí Junáka. Za cíl si klade posílit roli skautského hnutí v podpoře důstojného života, lidských práv, rovnosti a spravedlnosti ve světě. Usiluje o to, aby skauti a skautky vnímali svět celistvě a v souvislostech a aby díky tomu dokázali domyslet dopady svého jednání. Věříme, že toto porozumění přispěje k zodpovědnějšímu rozhodování i chování každého z nás.

→ skautinazemi.cz

SKAUT

Junák – český skaut je se svými více než 70 tisíci členy největší výchovnou organizací pro děti a mládež v České republice.

Je součástí celosvětového skautského hnutí, ke kterému se hlásí okolo 50 milionů dětí a mladých lidí ve 216 zemích světa. V Česku nabízí holkám a klukům dobrodružství a partu kamarádů ve více než dvou tisících skautských oddílech po celé zemi. → skaut.cz

NAZEMI

NaZemi je nevládní nezisková organizace, která se zasazuje za smysluplné vzdělávání a důstojnou práci. Informuje o pracovních podmínkách a zabývá se odpovědností firem v oblasti jejich dodavatelského řetězce. Propagací globálního vzdělávání přispívá k pochopení souvislostí mezi vlastním životem a životem lidí v jiných částech světa. Pořádá semináře pro pedagogy, vydává metodické materiály a realizuje programy pro děti, a to v oblasti formálního i neformálního vzdělávání. → nazemi.cz

Obsah

	<u>Skautské akce jako příležitost pro udržitelnější svět</u>	2
	<u>O příručce</u>	4
	<u>Udržitelnost a tým: dohoda jako pevný základ</u>	8
	<u>Udržitelnost a účastníci: nové příležitosti k učení</u>	13
	<u>Udržitelnost a partneři: vzájemně obohacující spolupráce</u>	21
	<u>Místo konání</u>	25
	<u>Jídlo</u>	35
	<u>Drogerie a osobní hygiena</u>	50
	<u>Materiální zajištění</u>	61
	<u>Ceny a upomínkové předměty</u>	73
	<u>Buďte obezřetní</u>	84
	<u>Přehled rozšiřujících a použitých zdrojů</u>	90

Skautské akce

jako příležitost pro udržitelnější svět

Milé čtenářky, milí čtenáři,

akce, které jako skauti pořádáme, mohou mít významný vliv na svět kolem nás. Podobně jako se den po dni snažíme utvářet o něco lepší svět našimi dobrými skutky, můžeme se také snažit omezovat negativní dopady skautských akcí a naopak posilovat ty pozitivní. Jednak tím, jak zabezpečujeme jejich hmatatelnou stránku – kde přebýváme, co jíme a jaké věci spotřebováváme. A současně s tím také kvalitami, které nemůžeme vzít do ruky nebo si na ně sáhnout, a přesto jsou pro utváření udržitelnějšího světa neméně důležité. Hodnoty šetrnosti, péče a odpovědnosti vůči celku, které organizací šetrnějších skautských akcí posilujeme nejen v sobě, ale také v lidech okolo, proměňují to, co považujeme za normální a žádoucí. A tím také posouvají konkrétní možnosti toho, jak – i když třeba jen v malém měřítku – být šetrný k naší planetě a přispívat ke spravedlivé společnosti.

Příručkou, kterou jste právě otevřeli, chceme přispět k větší udržitelnosti veškerých skautských akcí — od výprav přes tábory a kurzy až po velká mezinárodní setkání — a skautování v širším smyslu. Budeme rády, pokud se díky tomu budou otevírat další a další příležitosti pro diskusi mladých lidí o tom, co je a co není udržitelné. Prostor pro palčivé otázky ohledně toho, jak se stalo, že Zemi přetěžujeme, a přitom ani nejsme schopni zajistit základní podmínky pro důstojný život všech lidí. Přejeme si, aby se skautské prostředí i díky těmto otázkám čím dál tím více stávalo bezpečným místem pro společné zkoumání dopadů současného způsobu života pro naši budoucnost, citlivé hledání, jak na to reagovat, ale i realistické porozumění limitům našeho individuálního snažení a posouvání hranic představitelného.

Skutečnou udržitelnost — schopnost naplňovat základní potřeby lidí v rámci limitů obnovovací schopnosti Země — vnímáme jako vzdálený cíl, od jehož dosažení nás dnes dělí velice obtížné výzvy. Bez hledání a zkoušení, jak na to, se jako společnost neobejdeme. Věříme, že žít o něco udržitelněji možné je. Cestu ke změně vnímáme především jako cestu spolupráce a společných dohod, které posilují vzájemnou důvěru a fungují pro všechny – pro všechny lidi i naši planetu. Skautské akce jsou příležitostí učit se to v menším měřítku.

I cesta k udržitelným (nebo spíše udržitelnějším?) skautským akcím je nevyhnutelně cestou postupného hledání. Budeme rády, když tak budete přistupovat i k této příručce. Tedy ne jako k zásobárně odpovědí, ale spíše jako zdroji inspirace při svém zkoumání, zkoušení a učení. Každá skautská akce je specifická, přináší odlišné výzvy a nabízí jiné možnosti. Jsou to Vaše nápady, pokusy (zejména pak ty nevydařené), vyřešená dilemata a překonané neshody, co Vám přinese potřebné zkušenosti a dovednosti, díky kterým se k větší udržitelnosti budete přibližovat.

Doufáme, že Vám tato příručka poskytne potřebnou oporu při prošlapávání cesty k životu, který respektuje propojenost s naší planetou... I Vaše kroky nás k němu přibližují. Proto díky, že se po ní vydáváte a přejeme vám, ať Vám přináší radost!

Venda a Malina

O příručce

Struktura příručky

Publikace se skládá ze dvou hlavních částí. První se věnuje cílenému posilování komunikace a zkvalitňování spolupráce. Ve třech kapitolách rozvádíme, jak využít potenciálu, který pro udržitelnost akce přinášejí lidé, s nimiž organizační týmy obvykle přicházejí do přímého i nepřímého kontaktu.

Udržitelnost a tým: dohoda jako pevný základ: Jak v organizačním týmu dojít ke společné dohodě, která je klíčová pro úspěšnou cestu k udržitelnější akci, a dobře zvládnout proces změny?

Udržitelnost a účastníci: nové příležitosti k učení: Jak účastníky a účastnice prostřednictvím vhodné komunikace, většího zapojení a využití potenciálu programu inspirovat k vlastní cestě k udržitelnosti?

Udržitelnost a partneři: vzájemně obohacující spolupráce: Jak udržitelnost akce posilovat prostřednictvím kvalitní komunikace a spolupráce s místními lidmi, se skautskou i širokou veřejností a v rámci darů a sponzorství?

Druhá část tvoří jádro příručky a věnuje se oblastem, které organizační týmy při plánování a realizaci akcí obvykle řeší a v nichž lze činit odpovědná spotřebitelská rozhodnutí.

Místo konání

Jídlo

Drogerie a osobní hygiena

Materiální zajištění

Ceny a upomínkové předměty

Každá kapitola se skládá z pěti průřezových témat: **Rozšiřte si možnosti, Omezte spotřebu a odpad, Přemýšlejte lokálně, Buďte šetrní k přírodě a Podporujte důstojné podmínky.** Naleznete v nich jak obecné principy, jimiž se můžete řídit, tak i tipy na různá konkrétní opatření. Další inspiraci přinášejí příklady z praxe, které nám poskytli pořadatelé akcí různého rozsahu – od výprav přes tábory a kurzy až po velká mezinárodní setkání.

Celou publikací se prolínají infoboxy, které nabízejí podrobnosti k dílčím tématům a odkazy na užitečné zdroje informací. Předposlední kapitola [Buďte obezřetní](#) se věnuje limitům některých navrhovaných doporučení a obecně přístupu uplatňovanému v příručce a nastiňuje, jak s tím naložit. Závěrečná kapitola se zdroji nabízí inspiraci, praktické odkazy a seznam použitých a rozšiřujících zdrojů.

Různé varianty, jak příručku číst

Plynulým čtením od začátku až do konce získáte ucelený vhled do tématu udržitelnosti skautských akcí. Není to ale jediný způsob, jak příručku využít. S ohledem na různé potřeby čtenářů a čtenářek je navržena tak, aby bylo možné číst ji také po částech nebo na přeskáčku. Pokud je vám tento způsob bližší, možná se najdete v některém z navržených scénářů:

- **Chci dělat akce co nejlokálněji a potřebuji praktické rady, jak na to.** V kapitolách v druhé části příručky (od [Místa konání](#) po [Ceny a upomínkové předměty](#)) si najdu průřezové téma „[Přemýšlejte lokálně](#)“.
- **Vařím na kurzu a chci to dělat udržitelněji.** Přečtu si nejen kapitolu [Jídlo](#), ale také kapitolu [Udržitelnost a tým](#), kde se dozvím, jak na to, aby rozhodnutí nebylo pouze moje, ale aby ho celý tým považoval za vlastní.
- **Zajímají mě odpovědné možnosti při pořizování darů a upomínkových předmětů a hledám konkrétní inspiraci, jak to dělají jinde.** V kapitole [Ceny a upomínkové předměty](#) si vyhledám příklady z praxe.
- **Nad udržitelností teprve v organizačním týmu začínáme přemýšlet, ale máme na to každý trochu jiný názor. Rádi bychom se vyvarovali zmatků a rozeprání.** Přečtu si kapitolu [Udržitelnost a tým](#), kde se dozvím, jak docílit dohody v týmu.
- **V oblasti udržitelnosti akcí nejsme začátečníci, ale často se zasekneme na tom, že na některé věci nemyslíme včas, a naše možnosti jsou pak hodně omezené.** Přečtu si kapitolu [Místo konání](#) a v kapitolách od [Jídla](#) po [Ceny a upomínkové předměty](#) si najdu průřezová témata „[Rozšiřte si možnosti](#)“.
- **Udržitelnost našich akcí řešíme už dlouho a ušli jsme kus cesty. Nyní přemýšlíme, jak toto téma více využívat v programu akcí.** Přečtu si kapitolu [Udržitelnost a účastníci](#), která mě může inspirovat, jak vzdělávat nejen skrze program.

- **Zajímá mě, jak jinak než pouze odpovědnou spotřebou dělat akce udržitelnější.** Přečtu si kapitoly v první části příručky ([Udržitelnost a tým](#), [Udržitelnost a účastníci](#) a [Udržitelnost a partneři](#)), které mi nabídnou inspiraci, jak jít o krok dál, a otevřou další možnosti k přemýšlení.

Pozvánka k vlastnímu hledání a učení

Příručka přináší nápady, co vše je možné dělat, aby byla skautská akce udržitelnější. Má široký záběr a mapuje různé oblasti související s přípravou a realizací akcí různého rozsahu a typu. Ačkoli bylo naší snahou pokrýt širokou paletu témat, nemohli jsme obsáhnout vše. Uvítáme, když k těmto limitům přistoupíte jako k příležitosti objevovat další možnosti pro posilování udržitelnosti akce.

Stejně tak tipy, které zde naleznete, nejsou úplným výčtem všech možností ani jediným „správným“ řešením. Mají sloužit spíše jako inspirace a motivace pro hledání vlastních cest. Pro úspornost textu jsou jednotlivé náměty formulovány v rozkazovacím způsobu druhé osoby množného čísla, nejde však o příkazy, ale o nabídku. Budeme rádi, když ji přijmete jako pozvánku k přemýšlení a budete v ní hledat příležitosti k vlastnímu učení.

V příručce naleznete náměty na změny různého rozsahu a významnosti – od drobností, které lze změnit snadno a hned, až po náročné výzvy, k jejichž realizaci je zapotřebí velké odhodlání celého týmu, spousta energie a dostatek času. Jednotlivá opatření se liší také v tom, jak velký dopad mají na planetu a lidské vztahy. Posoudit míru, s jakou přispívají k větší udržitelnosti, je ale velmi složité, ne-li nemožné. U některých dílčích kroků může být odhad dopadu na planetu snadnější (například předejít tomu, aby lidé na akci přiletěli letadlem, je jistě významnější, než jim zajistit bezobalové svačiny), ale protože se nacházíme v komplexním systému, málokdy víme, k čemu jednotlivosti v souhrnu povedou. Univerzální odpovědi neexistují, a proto je nevyčtete ani zde. Jednotlivé náměty jsou v příručce řazeny tematicky, nikoli podle významnosti. Zveme vás ke kritickému zkoumání dopadů jednotlivých doporučení a k jejich zvažování v kontextu konkrétní akce. Jak si s tím poradit, se dozvíte v kapitole [Udržitelnost a tým](#) v části [Zohledňujte dopady i radost ze změn](#).

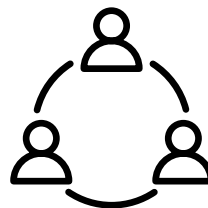
Příručka inspiruje ke snahám o větší udržitelnost, a nabádá tedy k péči o zdraví planety i lidí, kteří ji obývají. Lidi vnímáme jako součást celku a jejich zdraví nepovažujeme za téma, které by bylo potřeba v souvislosti s udržitelností vyzdvihovat. Rozhodnutí odpovědnější k planetě zpravidla bývají také těmi zdravějšími variantami vůči nám samotným (například biopotraviny obsahují méně zdraví škodlivých látek a kosmetika šetrná k přírodě je zároveň šetrnější k naší pokožce). V příručce proto aspekt zdraví lidí jakožto spotřebitelů zvláště netematizujeme.

Postupná změna

Naším záměrem bylo napsat příručku tak, aby motivovala ke změně, nabízela inspirační možnosti a ukazovala, že cesta k udržitelnosti může být radostná a obohacující. Pokud se nám to alespoň zčásti podařilo, je možné, že v průběhu čtení budete mít chuť mnoho věcí vyzkoušet. Přesto – nebo právě proto – doporučujeme číst příručku s vědomím, že je vhodné začít pozvolna a vybrat si pro začátek jen několik změn, kterým se budete věnovat. Již během čtení si můžete ujasňovat své osobní priority a promýšlet, do jakých změn se pustíte nejdříve a jaká rozhodnutí si necháte na později. Je také možné, že některé náměty vyhodnotíte jako pro vás neužitečné a pro jiné třeba ještě nenazrál čas – i to je naprosto v pořádku. Více o tom, jak přistoupit ke změně a jak si zvolit, čím začnete, se dočtete v kapitole [Udržitelnost a tým](#).

Udržitelnost a tým: dohoda jako pevný základ

Je celá řada možností, jak se vydat na cestu k větší udržitelnosti. Důležité je proto začít společnou dohodou týmu, jakým způsobem k této výzvě přistoupit. Sdílená vize umožní lidem v týmu, aby snahu o větší udržitelnost přijali za svou vlastní, posílí jejich vnitřní motivaci i tým samotný. Zapálený jednotlivec může zažehnout jiskru a motivovat ostatní, aby se zapojili. Ovšem osamocená snaha jednotlivců (byť velmi motivovaných) nikdy nepovede k takovému úspěchu, jako když celý tým táhne za jeden provaz. Nemusejí za něj nutně všichni táhnout stejnou silou, ale je důležité, aby táhli jedním směrem.

Diskutujte o udržitelnosti akce

Začněte diskuzí o tom, proč dělat skautskou akci udržitelnější. Řekněte lidem ve svém týmu, jaké hodnoty jsou pro vás důležité, jaká témata vás zajímají a co vás inspiruje. Dbejte na to, abyste vyslechli hlasy všech. Diskuze o tom, co je pro vás důležité, je méně kontroverzní než diskuze o konkrétních změnách a možná v ní snáze najdete společnou řeč. Dojít ke shodě na konkrétních opatřeních pro vás pak bude snazší.

Diskuze by měla proběhnout včas (ideálně souběžně se stanovováním cílů akce) a je užitečné vyhradit na ni dostatek prostoru. Tušíte-li v týmu pochybnosti o tom, zda udržitelnost do skautingu patří, věnujte diskusi zvláštní pozornost. Nepodceňte ji však ani v případě, že v týmu panuje široká shoda na tom, že hledání udržitelnějších cest má smysl. Výstupem diskuze může být vize, ke které se budete moci průběžně vracet.

S vyjednáním a formulací společné vize vám může pomoci zkušený facilitátor či facilitátorka. Umožní vám diskutovat o tom, jak vás téma udržitelnosti spojuje, a nalézt shodu na tom, kam chcete směřovat.

Zohledňujte dopady i radost ze změn

Pokuste se v organizačním týmu vytvořit prostor pro kritickou debatu o skutečných dopadech možných změn. Některá opatření mají z hlediska udržitelnosti prokazatelně větší pozitivní vliv než jiná (například mají různý dopad na velikost uhlíkové stopy, a tedy na změnu klimatu). Zkoumejte, která opatření jsou obzvláště účinná a která méně. Nápomocné mohou být různé nástroje k výpočtu dopadu (kalkulačky ekologické, vodní či

uhlíkové stopy, včetně těch, které se zaměřují na újeji vymezené aktivity, např. cestování, spotřebu jídla či energie). Mohou vás inspirovat k zavedení takových opatření, která byste jinak možná ani nezážili.

Zároveň ale mějte na paměti limity tohoto přístupu. Udržitelnost není jen o emisích skleníkových plynů, ale také o ochraně planety jako celku a o respektu k jejím hranicím. Celý environmentální rozměr je jen jednou součástí udržitelnosti, jež se neobejde ani bez zásadní proměny vztahů, které dnes uspořádávají svět a určitým způsobem rozdělují moc a zdroje. Učit se vycházet spolu způsobem, který nezvýhodňuje jedny na úkor druhých, ale napíná pozornost ke spokojenosti a potřebám všech, je také důležité.

Začne-li vám zvažování dopadů ubírat nadšení, zpozorněte. Komplexnost otázek, které si v této souvislosti kladete, a neexistence jednoduchých řešení může přinášet nejistotu a nepříjemné pocity. V takovém okamžiku vám doporučujeme vrátit se ke své vizi a připomenout si, proč vám na udržitelnosti záleží, v čem vidíte její smysl a co vám její naplňování přináší. Při rozhodování, do čeho se pustit, se zaměřte více na změny, které vás baví a nabíjejí.

Promyslete, jak budete posilovat udržitelnost také v rámci setkávání a porad organizačního týmu. Mnohé si tak můžete vyzkoušet „nanečisto“ a získat praktické zkušenosti. Snaha o udržitelnost na týmových setkáních vám umožní být ve svém jednání konzistentní.

Stanovte si priority a formulujte cíle

S ohledem na charakter a cíle akce stanovte společně priority, kterým se chcete věnovat. Budou pro vás oporou v dalším plánování a usnadní vám rozhodování o jednotlivostech. Můžete vybrat konkrétní oblast, v rámci níž chcete udržitelnost posilovat (např. jídlo nebo materiální zajištění), nebo si zvolit průřezové téma či témata, na která se zaměříte (např. omezování spotřeby a odpad, lokálnost nebo šetrnost k přírodě). Nezůstávejte jen u spotřebitelských témat (od kapitoly [Místo konání](#) až po kapitolu [Ceny a upomínkové předměty](#)) a promýšlejte, jak můžete udržitelnost posilovat skrze komunikaci, program nebo spolupráci s různými partnery (kapitoly [Udržitelnost a tým](#), [Udržitelnost a účastníci](#) a [Udržitelnost a partneři](#)).

Ekologická stopa

Souhrnný dopad spotřeby materiálů a energie lze vyjádřit například prostřednictvím konceptu ekologické stopy. Různé kategorie lidské spotřeby se převádějí na plochy, které jsou nezbytné k vyprodukování přírodních zdrojů a zneškodnění odpadů. Ukazatel přitom vychází z předpokladu, že biologické zdroje nemohou být využívány rychleji, než se obnovují. Ekologická stopa pracuje s plošnými

: jednotkami biologicky produktivní země (např. globálními hektary – gha). Česká
 : republika hospodář s biokapacitou 2,6 gha na osobu a má ekologickou stopu
 : odpovídající 5,6 gha na osobu. Ekologickou stopu lze také vyjádřit jako „počet
 : planet“ (například kdyby všichni na světě hospodařili se svými „globálními hek-
 : tary“ jako průměrný občan ČR, potřebovali bychom více než dvě planety). Svou
 : ekologickou stopu si můžete spočítat prostřednictvím online kalkulaček. Dopad
 : lidské spotřeby lze vyjádřit také prostřednictvím emisí skleníkových plynů (uhlí-
 : ková stopa, více viz kapitola **Místo konání**) a množství vody (vodní stopa, více
 : viz kapitola **Jídlo**).

Začněte tím, v čem vidíte největší smysl. Ujasněte si, jak moc půjdete do hloubky (větší míra odpovědnosti v jedné oblasti či tématu) a do šířky (určitá míra odpovědnosti napříč oblastmi či tématy). Hlídejte, jestli si nenastavujete laťku příliš vysoko ve všech oblastech. Při rozhodování, do čeho se pustit, mějte na zřeteli celkový dopad akce. Nadhled vám usnadní soustředit se na opatření, která přinesou relativní užitek, a pomůže vám docílit rovnováhy mezi jednotlivými oblastmi.

Stanovte si ambiciózní, ale uskutečnitelné cíle, na kterých bude zároveň panovat shoda v rámci týmu. Buďte konkrétní a dobře si pojmenujte, jak má vypadat cílový stav. Rozlišujte, co je pro vás zásadní, a co naopak spadá do kategorie „třešinka na dortu“. Důležité je zohlednit cílovou skupinu a její otevřenost ke změnám. Dobře zvažte, kolik energie chcete a reálně můžete posilování udržitelnosti akce věnovat. Zohledněte přitom zdroje, které máte k dispozici, i omezení, jimž čelíte, ať už jde o čas, lidské kapacity, finance nebo další specifické okolnosti.

Začněte pozvolna. I když vidíte hodně prostoru pro posun k větší udržitelnosti, nechtějte změnit vše najednou. Zvláště u zavedených akcí můžete změny přidávat průběžně v jednotlivých ročnících. Postupně budete získávat více zkušeností a také motivaci díky dílčím úspěchům.

Před kurzem jsme v organizačním týmu vybrali oblasti pro udržitelnou praxi: stravu, materiál, hygienu a mytí, dopravu, spotřebu a odpad. Ke každé jsme si sepsali nápady na opatření, která jsme chtěli zkusit realizovat. Některá se nám podařilo naplnit, jiná méně či vůbec. Opatření jsme dělili podle míry dopadu na životní prostředí (větší/menší dopad) a podle náročnosti realizace (více/méně náročné). Snažili jsme se zaměřit na opatření, která jsou zároveň více efektivní a méně náročná (např. snížení spotřeby masa), ale i na opatření, která jsou méně efektivní a méně náročná (např. nákup ekologických mýdel a prostředků) a mohou inspirovat účastníky ke změně uvažování a chování v osobním a oddílovém životě. Při náročnějších opatřeních jsme se snažili zvažovat poměr mezi jejich efektivitou a energií, kterou musí tým do realizace investovat. Nám se třeba nepodařilo dobře zorganizovat plánování a nákup potravin před kurzem. Z některých požadavků jsme raději slevili,

abychom nevyčerpali energii instruktorů nad jejich možnosti. Věříme, že při druhém ročníku se budeme moci více zaměřit na některá opatření, která se nám nyní naplnit nepodařilo, a zároveň budeme umět lépe rozvrhnout své síly.

— vyvažování priorit na VLK Nota Bene

Naplánujte kroky

Dohodněte se na konkrétních krocích, jež váš záměr uvedou v život. Určete si rizika a hledejte, jak se jim vyhnout. Konkrétně si pojmenujte podporu, kterou potřebujete, a vložte energii do jejího zajištění (např. pravidelný kontakt a sdílení v týmu, externí konzultace a facilitace apod.).

Rozdělte si v týmu úkoly, domluvte se, kdo bude za co zodpovědný, a ujistěte se, že všichni mají jasno v tom, jak dojde ke změně. Podpořte každého, aby si na změně k větší udržitelnosti mohl najít něco svého, třeba i zdánlivě malého, co může podniknout. Existuje mnoho možností, jak se do procesu zapojit. Nemusí jít vždy o zavádění konkrétních opatření nebo další podpůrné činnosti. Lidé mohou také promýšlet, jak se může udržitelnost promítnout v programu, hledat možnosti, jak podpořit odpovědnost skrze komunikaci se zúčastněnými či spolupráci s místní komunitou, nebo také facilitovat proces změny. Cesta k větší udržitelnosti akce je prostor k vzájemnému učení. Vytvářejte příležitosti, aby všichni mohli využít svůj potenciál a zároveň se učit novým věcem dle svého uvážení. Hledejte cesty, jak se od sebe mohou navzájem učit méně a více zkušenosti lidí.

Při rozdělování činností a úkolů vycházejte z toho, k čemu mají lidé přirozeně blízko. Můžete využít oblastí, kterým se věnují v osobním životě. Kdo se například zajímá o přístup zero waste, může hledat bezodpadové možnosti pro vaši akci. Někdo možná rád experimentuje v kuchyni a s chutí se pustí do změn v jídelníčku a další může mít kontakty na známé, kteří mu rádi zapůjčí potřebné vybavení. Kdo je manuálně zručný, může zase vyrobit originální a užitečné upomínkové předměty nebo třeba ušít pomůcky na hry či do kuchyně.

Dbejte na to, aby si lidé úkoly vybrali opravdu dobrovolně a dělali je rádi. Umožněte všem zvolit si, co, kdy a jakým způsobem budou dělat. Omezení kontroly plnění úkolů zvenjšku posílí vnitřní motivaci lidí a umožní jim převzít vlastní díl zodpovědnosti za společný výsledek. Aby se vám to dařilo, nastavte si procesy pro efektivní spolupráci a promyslete, jakým způsobem si budete vzájemně poskytovat podporu, aby se věci opravdu děly (např. práce v tandemu, možnosti konzultací a zpětné vazby, systém vzájemného připomínání, respektování osobních preferencí a stylu práce apod.). Průběžně vyhodnocujte, k čemu dané nastavení přispívá, a co naopak potlačuje. Ptejte se, zda spolupráce funguje a co je potřeba změnit. Neváhejte nastavení upravit, je-li to třeba.

Reflektujte, oslavujte, sdílejte zkušenosti

Nečekejte až na konec akce. Co ze zavedených opatření funguje, nebo nefunguje, vyhodnocujte v týmu průběžně a na svá zjištění operativně reagujte potřebnými kroky (můžete zapojit také účastníky a účastnice; jak na to, se dočtete v kapitole [Udržitelnost a účastníci](#)).

Vyhradte si dostatek času na zpracování zkušeností a společnou reflexi svého úsilí o udržitelnější akci. V týmu se pobavte o tom, co jste se naučili a co si odnášíte každý osobně i jako skupina. Vraťte se ke své vizi a k cílům, které jste si pro oblast udržitelnosti stanovili. Důsledně si pojmenujte, co se podařilo i nepodařilo, a zkuste porozumět důvodům. Promyslete si, co to znamená do budoucna: jak stavět na úspěších a silných stránkách a jak jít v budoucnu na věci, které se nyní dařily méně.

Po skončení akce nezapomeňte na oslavu. Své úspěchy, poznatky, ale třeba i průšvihy společně oslavte takovým způsobem, který vás skutečně odmění.

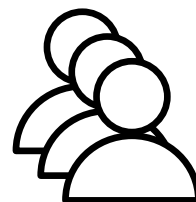
Zkušenosti sdílejte i s jinými organizačními týmy. Promyslete, jakým způsobem můžete ostatní informovat o své cestě a inspirovat se navzájem. Více o komunikaci nejen se skautskou veřejností se dočtete v kapitole [Udržitelnost a partneři](#).

Hledejte způsoby a příležitosti také k reflexi spolupráce v týmu. Pravidelně vyhodnocujte, co se vám daří, co se vám nedaří a v čem je prostor pro zlepšení práce. Sdílejte mezi sebou, jak jste spokojeni, co vám pomáhá, případně co vás naopak blokuje.

Udržitelnost a účastníci: nové příležitosti k učení

Vzdělávat mladé lidi, aby mohli přispívat k utváření lepšího světa, je hlavní důvod, proč skautské akce vůbec pořádáme. Z této perspektivy se snaha o větší udržitelnost nabízí také jako příležitost, kterou můžeme využít pro osobní rozvoj účastníků a účastnic. Učení probíhá nejen během programu, ale i v mezičase: tím, jakým způsobem se vaří, uklízí i tráví volné chvíle, jak spolu lidé jednají, a v neposlední řadě i tím, kdo je součástí akce a jak ji může ovlivňovat. Využijte těchto příležitostí k učení a podpořte účastníky a účastnice, aby se ve svém životě aktivně podíleli na utváření světa, který je spravedlivý a citlivý vůči potřebám různých lidí.

Informujte o svých krocích a zvěte k zapojení

Při organizaci skautské akce můžeme ukázat, že změna je možná tady a teď. Využijme příležitosti, aby se účastníci a účastnice otevřeli novým zkušenostem a poznatkům, a promyslete si, co a kdy jim o svém přístupu a opatřeních k větší udržitelnosti sdělíte. Pořádáte-li akci pro děti, zvažte, o čem a jakým způsobem budete komunikovat s jejich rodiči (či jinými zákonnými zástupci).

Existují různé cesty, jak opatření k větší udržitelnosti komunikovat. Jednou variantou je aktivně sdělovat, co akci dělá šetrnější, proč stojí za to zabývat se tím a proč se tím zabýváte právě vy. Další variantou je tato opatření nekomunikovat, a naopak je brát jako samozřejmost, avšak pouze v případě, že to tak skutečně vnímáte. Soulad slov a skutků vysílá silný signál. Obavy a pochybnosti se často rozplynou tváří v tvář funkčním opatřením.

S tím souvisí také načasování komunikace. Některá témata související s udržitelností a plánovanými opatřeními je důležité včas komunikovat, aby zúčastnění měli možnost připravit se na ně nebo je zohlednit při plánování (např. doprava na akci, informace o zázemí pro hygienu). Jiná je vhodnější pojmenovat až v průběhu akce (informace o původu potravin, prosba o šetření vodou apod.), případně na ně vůbec nepoukazovat (důvody třídění odpadu). O svém přístupu a plánovaných opatřeních můžete informovat různými způsoby: prostřednictvím webu či informačního balíčku před akcí (informace o tom, co se bude dít, proč a jak je možné zapojit se do snah o větší udržitelnost, medailonky o tom, kterými tématy žijí členové organizačního týmu apod.), pomocí informačních cedulek, neformálním povídáním se zúčastněnými, cílenou reflexí opatření, výběrem lektorů a lektorek, tematickým zaměřením konkrétních programů až po symbolický rámeček celé akce (o udržitelnosti v programu se podrobněji dočtete níže).

Zejména k novým či méně očekávaným opatřením rozmístěte informační cedulky. Texty formulujte pozitivně: vysvětlete, jak vaše volba pomáhá planetě a/nebo lidem oproti konvenčním řešením.

Vytvořte online fórum pro diskuzi a inspiraci v tématu udržitelnosti.

Nezůstávejte jen u informování a hledejte příležitosti, jak účastníky a účastnice zapojit do snahy o větší udržitelnost. Čím více budou zapojeni, tím spíše se budou cítit součástí změny a úsilí o větší udržitelnost přijmou za své. Vyšší míra participace je cestou k přebírání zodpovědnosti a jako taková navíc podporuje učení (pro rozlišení míry zapojení je možné využít žebřík participace). Můžete se třeba zeptat, o jakých tématech souvisejících s udržitelností se chtějí dozvědět více, a zohlednit to při plánování programu. Nebo jim můžete nabídnout konkrétní možnosti, jak mohou sami přidat ruku k dílu, ať už před akcí, nebo při ní. Můžete je přizvat ke snaze neplýtvat jídlem a čistícími prostředky, navrhnout jim společný nákup šetrné drogerie nebo je požádat o zapůjčení jejich vlastního vybavení na akci a také se ptát, jaké ceny a upomínkové předměty upřednostňují (další příklady najdete v druhé části příručky, od kapitoly **Místo konání** až po kapitolu **Ceny a upomínkové předměty**).

Žebřík participace

Pojem participace vychází z latinského *partem capere* (mít podíl). Znamená tedy účast nebo podílení se na něčem. Zapojení se může odehrávat v jednotlivých programech, ale také vstupovat do nastavení záměru a cílů akce. Na skautské akci je základem participace to, že všichni zúčastnění rozumějí jejímu smyslu a důvodu svého zapojení. Obecně platí, že čím více jsou zapojeni, tím spíše akci považují za svou. Pro nastavení míry participace se využívá metafora žebříku: každý stupeň odpovídá míře vlivu, kterou má člověk na výsledek procesu, jehož se účastní. S vyššími příčkami míra zapojení stoupá. Nutně neplatí, že čím vyšší míra zapojení, tím lépe – je důležité mít na paměti věkovou skupinu, cíle akce i jednotlivých programů a od nich pak odvíjet míru a způsob zapojení. Více informací k žebříku a jednotlivým stupňům participace naleznete v příručce *Skautský dobrý skutek* (→ skaut.cz/pusa/SDS).

Stupeň participace

8. Nápad přichází od dětí, děti vtáhnou do rozhodování i dospělí.

7. Nápad dětí a jejich vlastní realizace.

6. Nápad od dospělého, spolurozhodují děti.

5. Děti jsou informovány a radí.

4. Děti jsou instruovány a informovány.

Neparticipace

3. Symbolická (falešná) účast.

2. Děti jako dekorace.

1. Manipulace.

Metaforu žebříku vytvořil Sherry Arnstein jako nástroj analýzy občanské participace. Pro téma participace mladých lidí formuloval jednotlivé kategorie Roger Hart.

Korbo

Příkladem skautské akce, která nabízí vysokou míru zapojení (a s tím související svobodu i zodpovědnost) zúčastněných, je Korbo pro rovery a rangers. Organizační tým poskytuje základní zázemí (prostor, vodu, toalety apod.). Vše ostatní – zejména program, ale také péče o zázemí v průběhu akce – už je na zúčastněných (na akci není servisní tým). Plánování a realizaci programu usnadňuje systém pro předávání informací s nabídkou aktivit.

Podpořte učení pomocí zpětné vazby

Získávání zpětné vazby od účastníků a účastnic vám umožní pružně reagovat a lépe zhodnotit zaváděná opatření. Také vám může otevřít možnost rychle reagovat na prožívání jednotlivců, a podpořit tak jejich pohodu a učení.

Před akcí si v organizačním týmu vyjasněte, jaká zpětná vazba na opatření k udržitelnosti vás bude zajímat, a dohodněte se, jak s ní naložíte, například zda budete na některé podněty reagovat již v průběhu akce. V takovém případě můžete do řešení zapojit přímo toho, od koho podnět vzešel (např. se zeptejte, co přesně potřebuje, a konzultujte s ním různé varianty řešení, případně samotnou realizaci nechte přímo na něm). Zvažte také možnost vyžádat si zpětnou vazbu od rodičů dětí. Zpětnou vazbu můžete využít také jako jeden z podkladů pro celkové zhodnocení. Výsledky shrňte a s poděkováním za spolupráci všem rozešlete.

V průběhu akce se zajímejte o to, jak účastníci a účastnice opatření vnímají a prožívají (můžete se ptát otevřeně, nebo dojmy zjišťovat méně nápadně). Pro otevřenost vůči novým opatřením je zásadní psychická pohoda skupiny. Věnujte jí proto pozornost. Některá opatření mohou být pro účastníky a účastnice těžko srozumitelná nebo je mohou odmítat (třeba proto, že je považují za extrémní či zbytečná). Utvářejte na akci bezpečný prostor, ve kterém bude možné témata související s udržitelností otevírat a společně zkoumat s otevřenou myslí. Vzbudí-li některé opatření nebo váš přístup silné emoce (jejich spouštěčem může být například bezmasý jídelníček nebo požadavek na používání mýdel a šamponů šetrných k přírodě), neodmítejte je a dejte jim prostor. Pokuste se obnovit bezpečné prostředí pro sdílení a hledejte společně, co si z různých pohledů na téma udržitelnosti můžete odnést (např. porozumění vlastním reakcím na změny a nové informace, které jsou v rozporu s dosavadním poznáním, vhled do odlišného vnímání palčivosti konkrétních témat, porozumění rozdílným motivacím pro změnu chování, zkušenost s hranicí komfortní zóny vlastní i ostatních).

Nebojte se sdělovat také neúspěchy či kontroverze. Lidé se mohou učit i díky vaší otevřené komunikaci – nejen o tom, jak opatření fungovala a jak byla vnímána, ale také tím, že upřímné zhodnocení a konfrontace různých názorů a perspektiv jsou přirozenou součástí procesů změn i učení.

Využívejte rozmanitost k učení

Díky rozmanitosti se můžeme společně lépe učit reagovat na různé potřeby lidí. Pro udržitelnost je to klíčová dovednost. Myšlenku, že cesta k udržitelnosti nutně musí být cestou společnou, shrnuje mimo jiné ústřední heslo cílů udržitelného rozvoje: „Nikoho neopomenout“ (v angličtině „Leaving No One Behind“). Říká nám, že cesta k udržitelnosti není možná, pokud nedokáže zahrnout všechny skupiny lidí. To na nás klade velké nároky: citlivost vůči potřebám různých lidí a schopnost společně s nimi hledat řešení, která to zohledňují. Tedy řešení, která nikoho nevyklučují a fungují pro všechny – včetně naší planety. Skautské akce jsou místem, kde se to můžeme učit v menším měřítku.

Při přihlašování zjišťujte stravovací omezení a preference (vegetariánská, veganská strava, bezlepková či bezlaktózová dieta, potravinové alergie atd.). Informujte se o podrobnostech a požadavky důsledně respektujte.

Ať je cílová skupina jakákoli, vždy platí, že každý člověk je jedinečný. Zjišťujte proto specifické požadavky všech lidí a hledejte možnosti, jak jim vyjít vstříc. Respektem a zohledněním individuálních potřeb můžete posílit příležitosti pro učení. Myslete na to, že různí lidé potřebují pro učení různé podmínky a preferují odlišné typy programu. Vytvořte tedy pestrý program, který bude respektovat různé učební styly. Zajistěte také

podmínky pro odpočinek: vyžadujte dodržování nočního klidu a nabídněte klidové zóny těm, kteří si potřebují na chvíli odpočinout, ať už fyzicky, či psychicky. Podpořte zúčastněné v uvědomění, kdo všechno se akce účastní, jak váš organizační tým přistupuje k rozmanitosti a čím je samotné může přítomnost různých lidí obohatit.

Lidé se specifickými potřebami

*Nemáte-li zkušenosti s utvářením podmínek pro osoby s různými potřebami, vyhledejte odbornou podporu. Odbor Skauting pro všechny (SpV) například nabízí podporu pro práci s dětmi se specifickými potřebami (poruchami chování, mentálním či tělesným postižením, poruchou pozornosti s hyperaktivitou, narušenou komunikační schopností, sociálně znevýhodněnými dětmi apod.). Dobrým začátkem může být také příručka **Diversity Toolkit aneb jak na rozmanitost ve skautingu** (→ skaut.cz/pusa/diversity).*

Nezůstávejte jen u přizpůsobování se specifickým. Přemýšlejte, jak akci zpřístupnit co nejrozmanitější skupině lidí. Umožněte účast lidem s postižením, rodičům s malými dětmi nebo lidem se stravovacími omezeními a požadavky. Zmapujte si potřeby různých skupin a z toho plynoucí překážky, které by někomu mohly bránit v účasti. Zvažte přitom také opatření, která zavádíte směrem k větší udržitelnosti, a zhodnoťte, jestli někomu neznemožňují účast (například nemožnost dopravit se na akci autem vylučuje účast lidí na vozíku). Míru rozmanitosti je možné neustále navyšovat. Dobře proto odhadněte náročnost odstraňování nejrůznějších překážek. Nezapomeňte respektovat rovněž vlastní síly a možnosti. Neváhejte vyhledat odbornou podporu (více viz infobox). Úměrně nastaveným podmínkám pak akci propagujte, aby bylo jasné, koho jste schopni přivítat a za jakých podmínek.

Ještě před registrací informujte o tom, že jste otevření a na akci uvítáte účast lidí se specifickými potřebami či zdravotním postižením. Cesty, jak umožnit účast opravdu všem, hledejte společně s nimi. Zeptejte se, co by potřebovali zajistit, aby se akce mohli zúčastnit a cítili se během ní komfortně. Možná budou požadovat účast asistenta/ky, tlumočení do znakového jazyka, možnost noclehu v budově namísto stanu nebo zajištění parkovacích míst pro vozíčkáře.

Pro rodiny s malými dětmi doporučujeme dětský koutek (ev. také pískoviště či brouzdaliště) a případně i možnost hlídání dětí a odděleného ubytování. Zvažte, co je potřeba zajistit, aby se děti mohly účastnit programu – a do jaké míry jste schopni utvářet prostor, v němž mohou fungovat všichni společně. Všeobecné spokojenosti obvykle napomáhá společné nastavení pravidel tak, aby přítomnost dětí byla v souladu s potřebami lektorujících i zúčastněných.

Ujasněte si v týmu, proč usilujete o rozmanitost. S ohledem na cíle akce a cílovou skupinu si stanovte kritéria pro zajištění pestrosti (vyrovnané zastoupení žen a mužů, věkových skupin, různých krajů, typů oddílů apod.). Promyslete, co můžete udělat, aby byla akce přístupná pro širší paletu lidí. U mezinárodních akcí si posvěťte na počty lidí z jednotlivých zemí a pokuste se o větší vyváženost.

Zvažte, zda umožnit účast na akci také neskautům. Jejich účast je obohacující pro obě strany: přispěje k větší otevřenosti skautského hnutí a podpoří informovanost neskautské veřejnosti o naší činnosti. Tuto možnost aktivně propagujte.

Věnujte se udržitelnosti během programu

Programem na akci můžete rozvíjet různé kompetence. Téma udržitelnosti má přirozeně blízko ke kompetencím užitečným pro život v dnešním světě: od porozumění propojenosti světa až po schopnost aktivně se podílet na utváření spravedlivějšího a udržitelného života na naší planetě. Ujasněte si, na jaké kompetence se zaměříte. Vodítkem pro vás mohou být kompetence globálního občanství, které najdete v brožurce *Kompetence globálního občanství* → skaut.cz/pusa/kompetence-glob-obcanstvi nebo na webu → skautinazemi.cz. Pro rozvoj jednotlivých kompetencí hledejte vhodná témata (např. dopady dopravy na proměny klimatu, vztahy mezi producenty a spotřebiteli, lidská práva, environmentální dopady produkce jídla, různé podoby aktivního občanství apod.). Inspiraci vám mohou přinést cíle udržitelného rozvoje.

Propojte programy s konkrétními kroky k udržitelnosti, jež jste podnikli. Umožněte zúčastněným v rámci programu reflektovat opatření, která na akci zažívají (jak je vnímají, jak se k nim vztahují, co přitom zažívají a jaké otázky, emoce či pochybnosti v nich otevírají). Tím, že o opatřeních budete mluvit, umožníte lidem, aby si je uvědomili a využili je pro své vlastní učení. Reflexe toho, co se na akci děje, může být můstkem k diskuzi o smysluplnosti opatření, o vnímání vlastní role ve světě či o roli skautingu v utváření lepšího světa. Záleží pouze na vašem záměru.

Přemýšlejte, jak program provázat se zaváděnými opatřeními. Neomezujte se přitom pouze na rozšiřování znalostí. Zařazujte programy, které nabízejí zážitek, ať už formou herní simulace, nebo třeba výroby environmentálně šetrných produktů (např. společná výroba mýdel a čistících prostředků, upcyklingová dílna, šití pytlíků na nákupy, zapojení do vegetariánského vaření či péče o náradí – více v kapitolách v druhé části příručky začínající kapitolou **Místo konání**). Využít můžete také tematického propojení s lokálním tématem (např. vliv spotřebitelských rozhodnutí na způsob obdělávání půdy a jeho dopady na podobu krajiny v místě konání akce), s místem konání akce (konkrétní typy viz kapitola **Místo konání**) nebo s místními aktéry (více v kapitole **Udržitelnost**

a partneři). Téma můžete zasadit i do širšího kontextu globálních výzev (např. vliv spotřebitelských rozhodnutí na kácení pralesů v důsledku pěstování plodin pro krmení hospodářských zvířat). Propojení tématu udržitelnosti se zážitkem umožňuje zpracovat nové podněty jinak než rozumově a otevírá možnost vytvořit si k němu jiný typ vztahu. Vlastní zkušenost je navíc často nejefektivnější cestou k rozvoji dovedností a postojů.

Inspirujte se při tvorbě programů

Pro úvod do globálního vzdělávání se ponořte do 4hodinového e-learningového kurzu (→ elearning.skauting.cz) nebo vezměte do ruky portfolio **Moje cesta ke světu** a začněte jej dotvářet tak, aby se stalo užitečným průvodcem a pomocníkem v tom, jak o světě mluvit s dětmi a mladými lidmi a jak společně s nimi měnit blízký i vzdálený svět k lepšímu. Už ve své počáteční podobě vám poskytne metodickou podporu pro rozvoj kritického myšlení či práci s kontroverzními tématy. Nabídne vám tipy pro vedení diskuzí a práci s příběhy či zážitky tak, aby směřovaly k vytyčeným cílům. Obsahuje rovněž konkrétní aktivity a programy, které je možné na skautských akcích realizovat.

Hledáte-li již připravené programy, máme pro vás dobrou zprávu – není třeba vše vymýšlet od nuly. Spoustu jich najdete například na webu *Chystám program* (→ programovypruvodce.skaut.cz; v databázi lze hledat a třídit také podle oblastí stezek, které chcete rozvíjet). Užitečnou studnicí inspirace je také *Globální kompas* (→ globalnikompas.cz) pro oddíly a další skupiny. V kapitole „Program“ nejprve můžete pomocí otázek zhodnotit, jak se vám daří vést děti k zájmu o porozumění souvislostem ve světě a k hledání zodpovědné role v něm. Globální kompas vám nabídne aktivity a činnosti, díky nimž se v této oblasti posunete zase o kousek dál. Inspiraci k využití cílů udržitelného rozvoje (SDGs) nabízí série krátkých aktivit v příručce *Globální cíle udržitelného rozvoje – 17 aktivit k 17 cílům* (→ skautinazemi.cz/sdg). Pokud připravujete delší akci, zvažte využití SDGs ve tvorbě symbolického rámce. O těchto zdrojích se podrobněji dočtete v kapitole **Přehled rozšiřujících a použitých zdrojů**.

Cíle udržitelného rozvoje

V roce 2015 přijala Organizace spojených národů globální program rozvoje do roku 2030. Tzv. cíle udržitelného rozvoje (nebo také Agenda 2030) se označují zkratkou SDGs, která vychází z anglického Sustainable Development Goals. Celkem 17 cílů se zaměřuje na nejdůležitější současné ekonomické, společenské a environmentální výzvy. Pokrývá oblasti, které jsou zásadní pro udržitelnější život na naší planetě: od omezení chudoby, hladu a nerovností přes kvalitní vzdělání, odpovědnou výrobu a spotřebu, udržitelné zacházení s vodními i suchozemskými ekosystémy a klimatická opatření až po podporu mírových, inkluzivních a odpovědných institucí na všech úrovních. Kritici poukazují, že naplnění vytyčených cílů se neobejde

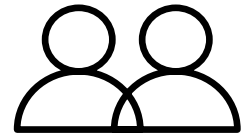
bez koordinovaných a strukturálních proměn celých systémů na mnoha úrovních, a upozorňují, že SDGs tento důležitý rozměr neberou v potaz (více o kritice SDGs v kapitole **Bud'te obezřetní**). Cíle udržitelného rozvoje navazují na program rozvojových cílů tisíciletí (Millennium Development Goals, MDGs). Oproti nim se na formulaci SDGs podílely všechny členské státy OSN, zástupci občanské společnosti, podnikatelské sféry, akademické obce i občané ze všech kontinentů. Při uskutečňování cílů udržitelného rozvoje se počítá s plnohodnotným zapojením a se spoluprací zemí globálního Severu a Jihu i s větší provázaností při naplňování jednotlivých oblastí.

OCÍLE UDRŽITELNÉHO ROZVOJE

Udržitelnost a partneři: vzájemně obohacující spolupráce

Při pořádání akcí přicházíme do přímého i nepřímého kontaktu také s dalšími skupinami lidí – místními obyvateli, dárci, sponzory, ale také se skautskou a širokou veřejností. Výběrem partnerů, kteří budou v souladu s vaší vizí, můžete myšlenku udržitelnosti podtrhnout i jinak než prostřednictvím spotřebitelských rozhodnutí. K utváření světa, jaký si přejete, můžete přispívat také tím, jakým způsobem budete komunikovat s místními lidmi, partnery i veřejností a co bude předmětem vzájemné spolupráce.

Spolupracujte s místními

Konání akce menší či větší měrou ovlivní každodenní život lidí, v jejichž bezprostřední blízkosti se koná. Snažte se chovat zodpovědně, protože globální odpovědnost se neobejde bez odpovědnosti na nižších úrovních, včetně té lokální. Myslete na to, abyste místním lidem nebránili ve využívání služeb, se kterými běžně počítají (hromadná doprava, pečivo v obchodě, parkovací místa). Dbejte na to, abyste je svou činností nerušili. Promyslete si, jakým způsobem je budete informovat o pořádané akci. Více se dočtete v kapitole **Místo konání**.

Skautský dobrý skutek

*Inspirujte se příručkou Skautský dobrý skutek – Jednej lokálně, myslí globálně! Metodika informovaných a reflektovaných akcí (→ skaut.cz/pusa/SDS). Skautské dobré skutky nemusejí přinášet „pouze“ pozitivní dopad na naše okolí. Umožňují nám zažít a uvědomit si vlastní vliv a možnost něco změnit a zároveň mohou být příležitostí k rozvoji kompetence „Etická odpovědnost a angažovanost“ (více o kompetencích globálního občanství v kapitole **Udržitelnost a účastníci**). Nejde přitom jen o to, co si skauti a skautky odnesou ze samotné realizace projektu. Také společné přemýšlení, jak dělat dobré skutky o trochu lépe, může rozvíjet například kritické myšlení.*

Přemýšlejte, co byste mohli udělat pro místní lidi, nebo ještě lépe – v duchu osmého prvku skautské výchovné metody – společně s nimi. Čím můžete přispět v místě konání akce? A jak to využít pro učení? Při plánování vycházejte z potřeb místní komunity a hledejte způsoby, jak je co nejlépe propojit se svými vzdělávacími záměry. Můžete si sjednat schůzku s vedením obce či města a společně najít činnost, která bude pro obec prospěšná. Nebo se zeptejte přímo místních, co by potřebovali. Můžete to zjistit buď před akcí, nebo až společně s účastníky a účastnicemi v rámci programu. Na všechny

náměty k činnosti se dívejte skrze „udržitelné brýle“: přispějete tím k větší udržitelnosti? Jsou přání místních lidí v souladu s cíli akce a s vaší představou, jak přispívat k lepšímu světu? Příručka *Skautský dobrý skutek* vám pomůže přistoupit ke spolupráci s místními obyvateli jako k plnohodnotnému programu a nabídne vám inspiraci, jak si činnost dobře naplánovat, zrealizovat a poté společně reflektovat.

Uzavírejte smysluplná partnerství

Navázáním spolupráce spojete své jméno s určitým subjektem, a tím nepřímo deklaruje souhlas s jeho činností a směřováním. Mohou to být fyzické osoby, soukromé a (polo)státní firmy, nadace a nadační fondy či jiné organizace, ale také orgány státní správy a samosprávy. Vybírejte si ke spolupráci takové aktéry, jejichž činnost a filozofie jsou v souladu s hodnotami skautingu, s cíli akce a také s vaší snahou o větší udržitelnost.

Při rozhodování, s kým budete spolupracovat nebo od koho přijmete finanční či materiální dar nebo dotaci, vám může pomoci diskuze v týmu. Ujasněte si, jaká kritéria pro výběr partnerů jsou pro vás důležitá. Můžete sestavit etický kodex akce nebo se opřít o již existující etický kodex vaší organizační jednotky. Zhodnoťte, do jaké míry činnost druhé strany zapadá do vize udržitelného světa. Zajímejte se, jak firma či organizace, s níž zvažujete navázat spolupráci, přistupuje ke své společenské a environmentální odpovědnosti. Zkuste zapátrat po jejich etickém kodexu, po informacích, které o sobě zveřejňují na webu, a u větších firem také po tzv. nefinančních informacích (jakým způsobem přistupují ke svým dopadům v environmentální, sociální a zaměstnanecké oblasti a v tématech dodržování lidských práv a boje proti korupci a úplatkářství).

Předmět dohody by měl být v souladu s cíli akce a nepodryvat vaši práci na její větší udržitelnosti. Ujasněte si, jaké finanční nebo materiální prostředky potřebujete získat, a podle toho si stanovte, jaká možná plnění preferujete. Zvláště v případě sponzoringu pozorně zvažujte, co získáváte vy a co sponzor. Není nutné přijmout automaticky každou nabídku. Vyhněte se vztahům, které jsou pro vás nevýhodné. Zvláštní obezřetnost věnujte případům, kdy sponzor požaduje zásahy do náplně akce (např. uspořádání určitého typu programu, nebo naopak vynechání jisté aktivity). Všímejte si i situací, kdy druhá strana takové zásahy sice explicitně nepožaduje, ale vy přesto pocítujete sklon k autocenzuře. Pokud je to možné, hledejte spolupráci, která je smysluplná pro obě strany. Vzájemně obohacující vztahy mohou vést k dlouhodobým partnerstvím rozvíjejícím důvěru, o níž se budete moci opřít i v budoucnu.

Rozdíl mezi darem a sponzorstvím

Dar a sponzorství se liší v nároku na protiplnění/protislužbu a různými způsoby ovlivňují daňové účetnictví na vaší straně i na straně dárce/sponzora. Darem se rozumí vynaložené peníze nebo statky, za které obdarovaný neposkytne dárci žádné protiplnění. V případě sponzorství naopak sponzor poskytuje finance nebo jiné prostředky, za něž dostává protislužbu (například uvedení loga na webu akce).

Otevřeně komunikujte s veřejností

K utváření lepšího světa můžete přispět také skrze komunikaci se skautskou i širokou veřejností. Promyšlenou komunikací o zavedených opatřeních můžete inspirovat k dalším změnám směrem k větší udržitelnosti, ať už v osobním životě lidí, nebo při pořádání jiných akcí.

Informujte skautskou veřejnost a rodiče dětí o tom, jak posilujete udržitelnost akce a proč. Dobře si rozmyslete, co chcete sdělit, a zvolte k tomu vhodný způsob. Můžete vybrat aspekt, který byl pro váš tým nějak zajímavý (největší výzva, překvapení, úspěch nebo průšvih, reakce zúčastněných apod.), a popsat jeho příběh v článku na Křižovatce či v některém ze skautských časopisů. O svých zkušenostech můžete mluvit na skautských setkáních a nabídnout je organizačním týmům, které se do tématu pouštějí, a podpořit tak jejich záměr. Sdílet své tipy s ostatními skauty a skautkami a jejich týmy můžete prostřednictvím sdílených dokumentů a na sociálních sítích.

Mluvte o své cestě k větší udržitelnosti a o jejích důvodech i dopadech také mimo skautské prostředí (s partnery, samosprávou, médií apod.). Pro mediální výstupy můžete vybrat zajímavé příběhy, které vám změna přinesla, a méně obvyklá opatření. Uvádějte důvody, proč jste se rozhodli touto cestou vydat, jakým jste čelili překážkám a co se (ne) povedlo.

Svá sdělení doložte relevantními čísly a citacemi. Předvídejte, která data budete pro komunikaci potřebovat, a včas je posbírejte – ať už v průběhu akce, nebo při získávání zpětné vazby.

Jednotlivě, nebo ještě lépe společně v organizačním týmu si důkladně promyslete svou odpověď na otázku, proč se skauti a skautky zabývají udržitelností. Buďte připraveni nabídnout svou odpověď nejrůznějším aktérům.

V komunikaci zdůrazňujte globální souvislosti svých rozhodnutí. Na akcích vysvětlete, které globální problémy svými konkrétními volbami a opatřeními pomáháte řešit. Můžete využít potenciál, který pro inspiraci a povzbuzení k aktivnímu jednání nabízejí cíle udržitelného rozvoje (SDGs, více v kapitole [Udržitelnost a účastníci](#)). Pokud s nimi na akci pracujete, sdělte i navenek, které cíle svým přičiněním pomáháte naplňovat. Budete-li ve své komunikaci odkazovat na SDGs, přistupte k tomu informovaně: zjistěte si o této agendě více, a to včetně kritických hlasů, jež poukazují na její vnitřní rozpory (více v kapitole [Budte obezřetní](#)).

Místo konání

Proč je to důležité?

Na udržitelnost je důležité myslet co nejdříve. Už to, jaké místo pro konání akce vybereme, významně ovlivní naše další možnosti. Výběrem místa načrtne půdorys manévrovacího prostoru pro odpovědnost ve stravování, ubytování, hygieně i dopravě lidí a materiálu. Pokud místo dobře uzpůsobíme, organizační tým i zúčastnění budou snáze činit odpovědná rozhodnutí. Udržitelnost akce můžeme posilovat jak prevencí vzniku odpadu a nastavením podmínek pro jeho důsledné třídění, tak upřednostněním šetrné dopravy či zohledněním zdejší přírody a potřeb místních lidí.

Čemu se věnovat?

Rozšiřte si možnosti

- vyberte šetrné ubytování
- zohledněte možnost dodávek udržitelnějších služeb

Omezte spotřebu a odpad

- vystačte si s málem
- předcházejte vzniku odpadu
- vhodně nakládejte s odpadem a podpořte třídění

Přemýšlejte lokálně

- zohledněte potřeby místních obyvatel
- informujte místní o svých záměrech a navazujte spolupráci
- propojte program s místem konání

Buďte šetrní k přírodě

- při výběru zohledněte podmínky lokality
- vybírejte program s ohledem na přírodu
- zohledněte možnosti dopravy na místo konání
- podporujte šetrnější způsoby dopravy

A čemu dalšímu?

Rozšířte si možnosti

Při výběru místa se dívejte na prostor jako celek. S ohledem na charakter akce vyberte co nejšetrnější ubytování.

- Různé typy akcí otevírají různé možnosti. Pořádáte-li skautskou konferenci, nejudržitelnější variantou může být budova s šetrným provozem. Chystáte-li víkendovou akci pro vzdělávací kurz, nejodpovědnější cestou mohou být prosté podmínky odlehlého srubu s minimem vybavení.
- Šetrný provoz by měl být jedním z kritérií při výběru ubytování. Hledejte budovy využívající obnovitelné zdroje energie a dešťovou vodu, případně vodu z mytí (tzv. šedou vodu), budovy, které jsou vybavené energeticky úspornými spotřebiči, dobře zateplené a při jejichž stavbě byly využity ekologicky šetrné materiály (včetně vnitřního vybavení). Přítomnosti těchto a podobných prvků můžete využít také při osvětě.
- Potřebujete-li pro hosty zázemí s vyšším komfortem ubytování, stravování či konferenčních prostor (např. při mezinárodní skautské konferenci), jež nelze zajistit jinak než pronájemem či dodávkou externích služeb, porozhlédněte se po lokalitách, které naplňují maximum vašich požadavků stran udržitelnosti. Můžete využít ekocentra, hotely a další prostory splňující ekologické standardy, odpovědné restaurace či catering.

Zajišťujete-li některé ze služeb prostřednictvím externích dodavatelů, vyberte takové místo konání, které vám umožní volit udržitelné varianty.

- Vyberte místo konání tak, aby umožňovalo stravovat se v zařízení, v němž dbají na udržitelnost nebo budou otevření s vámi jednat o vašich požadavcích. Případně zvolte takové místo, kam bude možné dodat odpovědný catering.
  - Při plánování velkých akcí si u každé varianty místa konání zhodnoťte, kolik sil vás bude stát zajistit udržitelnost v důležitých oblastech. Služby poskytnuté dodavatelem (např. kompletně zajištěné ubytování a úklid nebo strava) – byť méně udržitelné – vám mohou ušetřit hodně energie, kterou pak můžete vložit do oblastí, které za vás nikdo nezajistí (např. odpovědný přístup k materiálu, cenám a upomínkovým předmětům, zohlednění tématu udržitelnosti v programu apod.).
- ” Základna Kapráluv mlýn je ekologicky šetrnou budovou s provozem v nízkoenergetickém standardu s nízkými provozními náklady. Při stavbě byly využity ekologicky šetrné materiály (slámokarton místo sádkartonu, hliněné omítky, významný je i podíl dřeva v interiérech).
- středisko ekologické výchovy a skautská základna Kapráluv mlýn, více informací o ekologicky šetrném provozu na webu → skaut.cz/pusa/eko-provoz

” Převážně veganský catering, který se vyznačoval důrazem na sezónnost, lokálnost a fairtradové produkty, nám do místní kuchyně přijeli zajistit lidé pracující v sociálním družstvu.

— mezinárodní konference projektu Skauti na Zemi

Omezte spotřebu a odpad

Přemýšlejte, jak při akci vystačit s tím, co už máte vy nebo někdo jiný, a nové věci kupujte jen v nejnútnejších případech. Souhrn všeho, co nepořídíme, bývá pro udržitelnost obvykle významnější, než způsob, jakým naložíme s vyprodukovaným odpadem.

- Zhodnoťte, jaké vybavení doopravdy potřebujete k dosažení cílů akce, a podle toho vybírejte patřičně vybavenou lokalitu. Zkuste využít s málem. Tento přístup můžete využít k rozvoji dovedností a podnícení kreativity vaší i zúčastněných.
- V co největší míře používejte věci, které již máte. Opravujte vše, co nefunguje, a pokud vám něco chybí, pokuste se o vlastní výrobu. Zužitkujte přitom věci, které již neslouží. Jestliže se bez určitého vybavení neobejdete, půjčte si jej nebo vyměňte. Nevyhnete-li se nákupu, upřednostněte výrobky kvalitní či z druhé ruky. Více se dočtete v kapitole [Materiální zajištění](#).
- Aby vám věci vydržely co nejdéle, naučte se, jak o ně správně pečovat a opravovat je. Nezapomeňte to dělat pravidelně a údržbu zařazujte také do programu.

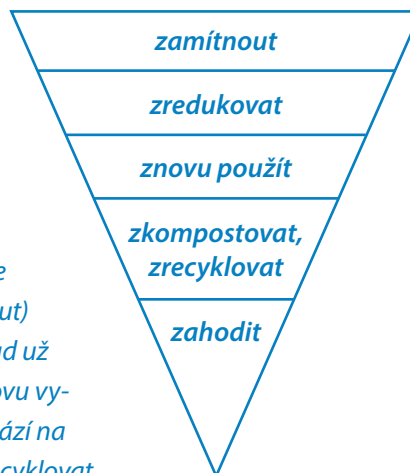
Zaměřte se na prevenci vzniku odpadu: snažte se vyprodukovat co nejméně odpadu, nebo ještě lépe – vůbec žádný. Důsledným promyšlením, jak získat věci, které potřebujete, můžete zabránit vzniku značného množství odpadu. Na specifika omezování odpadu v konkrétních oblastech se zaměřují následující kapitoly.

- Na všechna svá rozhodnutí se dívejte přes „odpadové brýle“ a pokládejte si otázky, zda to či ono rozhodnutí (např. pořízení upomínkových předmětů) nepovede ke vzniku zbytečného odpadu.
- Kromě celkového množství odpadu snižte také podíl smíšeného odpadu, který nelze recyklovat. Upřednostněte přírodní a kompostovatelné materiály (dřevo, papír, přírodní látky atp.). Vyhýbejte se složeným materiálům, které nelze vytřídit, a energeticky náročným obalům (např. kovovým plechovkám).

Bezodpadová pyramida

V oblasti odpadů je třídění a recyklace až na posledních místech. Spolu s kompostováním je to sice lepší varianta než vyhození věcí do směsného odpadu, který nelze dále využít a skončí na skládce nebo ve spalovně, ale přesto bychom měli usilovat o něco jiného. Nejdůležitější je zasadit se o to, aby odpad vůbec nevznikl (zamítnout) nebo aby ho vzniklo co nejméně (zredukovat). Pokud už nějaký odpad vzniká, přemýšlíme o tom, jak ho znovu využít. Teprve po vyčerpání prvních tří možností přichází na řadu otázka, jak se vzniklým odpadem naložit – zrecyklovat či zkompostovat nebo (jako poslední možnost) zahodit.

Pro rychlou orientaci v problematice odpadů využijte web

→ veronica.cz/spotřebitel-a-odpady. Články, videa a další zdroje k tématu odpadů naleznete na webu → enviweb.cz/waste. O stylu zero waste se dočtete například v knize *Život skoro bez odpadu*.

I když množství odpadu klesá spolu s dobře promyšlenou prevencí, jeho produkce je nevyhnutelnou součástí každé akce. Jako organizační tým můžete podporou třídění výrazně snížit podíl směsného odpadu. S ohledem na velikost akce a místo konání si promyslete, jak budete se vzniklým (tříděným i směsným) odpadem nakládat.

- Veškeré koše zřetelně označte – nezapomeňte na informaci, co do košů patří, a co už ne (např. znečištěný či mastný papír apod.). Rady, jaké materiály lze třídit a do jakých kontejnerů patří, najdete například na stránce Ekologického institutu Veronica → veronica.cz/trideni-pro-pokrocile.
- Koše na tříděný odpad rozmístěte na všech potřebných místech a v dostatečném počtu. Dbejte na to, aby koš na směsný odpad nikdy nestál samostatně (snižuje podíl vytříděného odpadu).
- Zjistěte, jaké materiály lze v místě konání třídit (např. dostupnost popelnice na bioodpad), a uzpůsobte tomu možnosti třídění odpadu během akce. U akcí velkého rozsahu zajistěte svoz odpadu technickými službami.
- Odvážíte-li odpad vlastními silami, vyhledejte si nejbližší sběrný dvůr a předem si prostudujte, jaké má podmínky a jaké druhy vytříděného odpadu přijímá. S ohledem na to rozšiřte možnosti třídění o další druhy odpadu (např. bioodpad, baterie, hliník a další). Vyhledávač sběrných míst najdete na adrese → asekol.cz/sberna-mista.

- ” Protože se systémy třídění odpadu napříč různými zeměmi liší, snažili jsme se třídění usnadnit použitím obrázků a symbolů.
— Středoevropské jamboree v České republice, 2014
- ” Odpady třídíme na plast, papír a kov. Papír většinou použijeme na roztápění kamen. Odpad odvážíme obvykle do sběrného dvora po skončení tábora, případně i během konání tábora, pokud zrovna nějaký vedoucí jede do města. Dříve se nám moc nedařilo třídění plechovek – často nebyly důsledně umyté a jeden rok jsme kromě kovového odpadu odváželi i hromadu červů. Na můj vkus stále produkuje dost odpadu a musíme se na tuto oblast ještě zaměřit.
— oddíl Bazilišci, Domažlice
- ” Koš na směsný odpad dáváme na táboře záměrně na méně dostupné místo, aby lidé nejprve prošli kolem pytlů na tříděný odpad a směsný odpad pro ně byla až poslední volba, kvůli které musejí udělat několik kroků navíc.
— 20. oddíl Králováci, Olomouc
- ” Na ceduli vyvěšenou u košů jsme zapisovali počet naplněných pytlů s tříděným odpadem, abychom mapovali jeho objem. Před letním během jsme účastníky vyzvali, aby měřili odpad na svých táborech, a měli tak možnost vyprodukovaný odpad srovnat.
— vůdcovský lesní kurz Nota Bene, 2019

Přemýšlejte lokálně

Myslete na potřeby místních obyvatel. Dbejte na to, aby vaše přítomnost negativně neovlivňovala jejich každodenní život a neomezila dostupnost služeb.

- Program akce uzpůsobte tak, abyste místní obyvatele rušili co nejméně, zvláště v ranních a večerních hodinách. Obtěžovat by je mohl hlavně hluk, kouř a po setmění i výrazné zdroje světla (záře reflektorů, světlic apod.).
- Nákupy na farmách, v místních obchodech a restauracích mohou podpořit místní ekonomiku, ale také ztenčit zásoby, na které místní lidé spoléhají. Takovým nepříjemnostem se vyhnete nejlépe tím, že budete včas informovat provozovatele.
- Cestujete-li ve větším počtu veřejnou dopravou, dohodněte se s dopravcem na navýšení kapacity spoje. V opačném případě by mohlo dojít k přetížení spoje, které by mohlo být nepříjemné nejen pro vás, ale také pro další cestující.

Velké skupiny na železnici

Přepravu větší skupiny u Českých drah je možné objednat na adrese

→ cd.cz/objednavka-cesty-skupiny.

- Je-li pro dopravu osob nutné využít auta, realisticky zhodnoťte možnosti parkování s ohledem na celkový počet hostů a informujte o nich předem. V těsné blízkosti vyhradte parkovací místa pro zásobování, zázemí, zdravotně postižené osoby apod. O průběhu akce včas informujte městskou policii.

Informujte o akci místní obyvatele. Lidé chtějí vědět, co se děje v jejich nejbližším okolí. Zároveň tím rozšíříte povědomí o činnosti skautingu. Promyslete různé možnosti, jak s místními navázat spolupráci.

- Napište článek do tamního zpravodaje (před akcí i po ní, případně i jako poděkování). Požádejte, aby byly informace o akci zveřejněny na vývěsce, v místním rozhlase či na webových stránkách obce. Zvažte pozvání místních obyvatel na akci nebo alespoň na její část.
- Domluvte si osobní schůzku na radnici, poskytněte bližší informace o akci a proberte možnosti vzájemné spolupráce. O tom, jak spolupráci s místními lidmi zařadit do programu, se dočtete v kapitole [Udržitelnost a partneři](#).

Uspořádejte akci ve svém regionu a podpořte místní ekonomiku. Propojte program s místem konání a využijte příležitosti dozvědět se o něm něco nového nebo jej prozkoumat v širších souvislostech.

- Podpořte rozvoj regionu tím, že podniknete výlety na místní pamětihodnosti a objednáte doprovodný program u místních podniků, organizací či iniciativ.
- Informujte zúčastněné o historii a dalších zajímavostech místa, ve kterém se akce koná. Seznamte je s tamní přírodou, řemesly, historií, tradicemi a jinými zvláštnostmi a zapojte je do dění.
- Pozvěte na akci hosty z regionu. Uspořádejte přednášku nebo besedu se známou osobností žijící v okolí, s místními pamětníky, starostou či starostkou nebo s někým ze zastupitelstva. Najděte téma, které zapadá do programu akce a zároveň o něm může přednášet místní odborník či odbornice. Případně zorganizujte workshop nebo řemeslnou dílnu, které (spolu)povede někdo z místních.
- Pokud máte v plánu pořídit upomínkové předměty či dárky, vyberte tradiční a lokální výrobky (více v kapitole [Ceny a upomínkové předměty](#)).

” Na jeden z ročníků roverského tábora v Jizerských horách, jehož program byl inspirován knihou *Karpatské hry*, přijal pozvání i její autor Miloslav Nevrlý – Náčelník, skaut, který svůj celoživotní zájem zasvětil právě Jizerským horám.
— roverský tábor Naděje, 2011

- ” Na víkendové setkání na Příbramsku jsme připravili program o svobodě a totalitě. Jako hosta jsme pozvali skauta, který několik let strávil v místním nápravně pracovním táboře Vojna.
— VLK a ILŠ Gemini, 2014
- ” Pro konání akce jsme cíleně zvolili tábořiště v těsné blízkosti hnědouhelného dolu na Mostecku. V programu jsme se věnovali tématu těžby uhlí a jeho souvislostem (limity těžby, energetika ČR, paralely ve světě). Přítomnost nedalekého místa těžby nám umožnila lépe využít potenciálu tématu a propojit lokální a globální.
— víkendové setkání, projekt Skauti na Zemi

Buďte šetrní k přírodě

Pro konání akce vybírejte místa, která budou vaší přítomností zasažena co nejméně. S ohledem na možné dopady zvažte omezení délky či kapacity akce.

- Ujistěte se, že místo konání disponuje potřebnými přístupovými cestami, abyste neničili okolní přírodu.
- Organizujete-li akci s vyššími nároky na provoz, vybírejte místa či tábořiště napojená na veřejné zdroje pitné vody, kanalizaci, elektřinu (pokud ji potřebujete) a se zajištěným svozem odpadů.
- Pokud se jedná o chráněné území nebo místo v jeho blízkosti, berte v potaz zákonná omezení, která plynou z daného stupně ochrany (zákon 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny), a dodržujte stanovená pravidla chování (obvykle je najdete také na panelech na přístupových cestách).

Chráněná území

Pro pohyb ve zvláště chráněných územích jsou stanovena pravidla (např. může být zakázáno vstupovat mimo vyznačené cesty, vjíždět motorovými vozidly, tábořit a rozdělávat ohně mimo místa k tomu vyhrazená, sbírat rostliny a odchyťovat živočichy apod.). Přehled chráněných území, ptačích oblastí a evropsky významných lokalit včetně mapových podkladů naleznete v Ústředním seznamu ochrany přírody na webu Agentury ochrany přírody a krajiny České republiky → drusop.nature.cz/portal. Bližší podrobnosti o tom, co se smí a co je zakázáno ve zvláště chráněných územích, naleznete například na → frankbold.org.

S ohledem na přírodu se vyhněte problematickým aktivitám a vyzvěte k tomu také účastníky a účastnice.

- Zvláště u velkých akcí mějte na paměti možnosti pohybu lidí po okolí. Promyslete, kam není dobré chodit například kvůli kvetoucím rostlinám nebo hnízdicím živočichům. Vezměte to v potaz při plánování venkovních aktivit a případně tomu uzpůsobte i rozložení tábořiště. Nezapomeňte zohlednit změny počasí, podmáčení terénu apod.
- S ohledem na volně žijící živočichy se snažte omezit hluk. Nadměrný hluk jim může způsobit stres a vede ke změnám chování a větší zranitelnosti. Za tmy použijte osvětlení, které míří na zem, nikoli vzhůru nebo do okolí. Světelný smog ruší orientaci či chování nočních živočichů.
- Před akcí i v jejím průběhu informujte zúčastněné o tom, jak a proč se snažíte přírodu v místě konání chránit. Přizvěte je k spoluúčasti.
- Hledejte možnosti, jak přispět přírodě v místě konání v rámci programu akce, a do aktivity vhodně zapojte účastníky a účastnice (více o možnostech zapojení se dočtete v kapitole [Udržitelnost a účastníci](#)). Uvědomte si, co lidem o přírodě programem sdělujete (ať už explicitně, nebo ne), a dbejte na to, aby to bylo v souladu s vaším záměrem v tématu udržitelnosti. Inspiraci i praktické informace k péči o přírodu naleznete například na webu → peceoprirodu.cz.

Už při výběru konkrétního místa zohledněte možnosti dopravy lidí, materiálu i potravin. Omezte počet nutných cest a upřednostněte šetrnější způsoby dopravy.

Uhlíková stopa dopravy

Vedle dalších negativních environmentálních dopadů je doprava významným zdrojem skleníkových plynů, čímž přispívá ke změnám klimatu. Z hlediska spotřeby fosilních paliv a emisí skleníkových plynů se jednotlivé druhy dopravy velice liší. K vyjádření míry dopadu se využívá koncept tzv. uhlíkové stopy. Pěší a cyklistická doprava jsou v tomto směru nejšetrnější; následuje vlak, autobus a s velkým odstupem pak doprava osobním automobilem. Nejproblematictější je z hlediska emisí skleníkových plynů letecká doprava. Uhlíková stopa cesty autem se v některých případech přibližuje cestě letadlem, zvláště pokud se přepravuje pouze jedna osoba na delší vzdálenost (záleží na druhu paliva, spotřebě a stavu vozidla). Svou uhlíkovou stopu včetně podílu dopravy si lze spočítat například pomocí kalkulaček na → uhlikovastopa.cz/kalkulacka, → mojeco2.cz nebo → skaut.cz/pusa/kalkulacka-stopy.

- Vybírejte místa, na která nebudou muset lidé cestovat z daleka. Preferujte dobrou dopravní dostupnost veřejnou dopravou.
- Snižte počet cest organizačního týmu a dopravy materiálu díky dobře naplánované logistice. Méně šetrné způsoby dopravy (hlavně autem) nahraďte šetrnějšími (veřejnou dopravou).

Podpořte účastníky a účastnice ve využívání šetrnějších způsobů dopravy.

- Požádejte zúčastněné, aby využili veřejnou dopravu (nebo přijeli na kole). Uspadněte jim to včasným poskytnutím všech potřebných informací o veřejné dopravě.
- Začátek a konec akce naplánujte s ohledem na dostupné spoje.
- Plánujete-li proplácet jízdné, nabídněte tuto možnost jen těm, kteří využijí veřejnou dopravu.
- Je-li místo obtížně dostupné veřejnou dopravou, požádejte zúčastněné, kteří se chystají přijet autem, aby nejezdili sami, a vytvořte sdílený dokument pro domluvu spolujízdy.
- Snižování dopadu dopravy na akci pojměte jako výzvu. Uspořádejte happening nebo vyhlase soutěž (inspiřujte se například výzvou Do práce na kole).

Do práce na kole

Cílem této týmové soutěže je „motivovat co nejvíce lidí, aby jako dopravní prostředek po městě používali jízdní kolo nebo jakoukoli bezmotorovou formu dopravy včetně běhu a chůze“. Týmy kolegů z práce dojíždějí během měsíce května do práce na kole a soutěží s jinými zapojenými týmy v různých kategoriích. V roce 2019, kdy se konal devátý ročník, v měsíci květnu vyjelo, vyběhlo nebo vyšlo 19 576 zaměstnanců z 2737 firem a institucí. Celkem společně zdolali 3 610 235,6 šetrných kilometrů, což odpovídá 90 cestám okolo zeměkoule.

- ” Tábořiště máme na jednom místě hodně dlouho. Šetrnost k přírodě pro nás znamená postupnou snahu odbourávat jednotlivé nedostatky, kterými přírodě škodíme v tom konkrétním místě. Letos budeme nakupovat výhradně ekologické mycí prostředky a naučíme děti, že ekologické mýdlo si mohou vyrobit samy doma.
— středisko Brána, Jičín
- ” Na všech mapách jsme označili chráněná území (přírodní park) na hranici tábořiště a do handbooku jsme přidali vysvětlující text.
— Obrok, 2009
- ” Na tábor vždy jedeme vlakem do nejbližší vlakové zastávky a poté dojdeme na tábořiště pěšky. Je to výchovné a méně finančně náročné než objednané autobusy. Vzdálenosti tábořiště od vlakového nádraží přizpůsobíme časový harmonogram a program prvního táborového dne.
— středisko KOMPAS, Brno, oddíl Nika; středisko Javor, Praha
- ” V našem týmu jsme se snažili zohlednit dopravu nejen na akci, ale i na naše přípravná setkání. Proto jsme na ně často jezdili společně vlakem.
— tým Středoevropského jamboree v České republice, 2014

- ” Pro účastníky jsme ve spolupráci s dopravci vypravili zvláštní vlak.
— Obrok, 2007; Středoevropské jamboree v České republice
- ” Při výměnných turnusech se snažíme vytižit objednaný autobus v obou směrech.
— středisko Dvojka, Teplice
- ” Před několika lety vozili rodiče své děti na tábor individuálně autem. Protože táboříme v CHKO, sjednávali jsme jim u lesů povolení ke vjezdu. Nyní jezdíme vlakem a zbytek cesty jdeme pěšky. Věci dětem přiveze a odveze jediná dodávka. Na návštěvní den mohou rodiče přijít pěšky nebo na kole. Zásadním způsobem jsme tím omezili dopravu auty.
— oddíl Bazilišci, Domažlice
- ” Na akci si půjčujeme větší auto přes carsharing, abychom omezili počet aut potřebných při organizaci akce (zejména pro transport materiálu). Osoby přepravujeme hromadnou dopravou nebo na kole.
— HeuHoj-Camp, Telnice
- ” Zřídili jsme samoobslužný carsharing v podobě sdíleného dokumentu, který umožňoval nabízet a poptávat volná místa v autech včetně informací o počtu míst, kudy a kdy auto pojede a kontaktu na řidiče či řidičku.
— ULŠ, 2016
- ” Cestovné propládáme jen plně vytiženým autům a před akcí v přihlašovacím formuláři míváme kolonku *nabízím/poptávám spolujízdu*.
— středisko Dvojka, Teplice

Jídlo

Proč je to důležité?

Jídlo je nezbytnou součástí každé akce. Pořizujeme jej ve velkém a svými rozhodnutími můžeme mnoho ovlivnit. Uhlíkovou stopu stravování na akci můžeme snížit například tím, že upřednostníme lokální a sezónní potraviny, snížíme podíl masa, omezíme množství obalů a předejdeme plýtvání jídlem. Tím, jaké potraviny si vybereme, můžeme navíc ovlivnit životy lidí blízko i daleko. Svými rozhodnutími můžeme dokonce podpořit takové zemědělství, které zvyšuje rozmanitost zvířat a rostlin v krajině, snižuje znečištění potoků a řek, zamezuje erozi a zachovává kvalitu půdy i života v ní. Podpoříme tak správné hospodaření se zemědělskou půdou, které mimo jiné zvyšuje schopnost krajiny zadržovat vodu, a čelit tak suchu, což zároveň posiluje její odolnost vůči změnám klimatu.

Čemu se věnovat?

Rozšiřte si možnosti

- udržitelné stravování plánujte včas
- vyberte vhodné dodavatele
- informujte zúčastněné a zveďte je k zapojení
- zařadte téma udržitelnosti jídla do programu

Omezte spotřebu a odpad

- dobře naplánujte nákupy a množství jídla
- omezte plýtvání
- předcházejte vzniku odpadu
- volte vratné a recyklovatelné obaly
- vyhněte se jednorázovému nádobí

Přemýšlejte lokálně

- podpořte místní producenty
- nakupujte lokální potraviny a regionální produkty
- nakupujte sezónní ovoce a zeleninu
- využívejte domácí ovoce a zeleninu

Buďte šetrní k přírodě

- kupujte biopotraviny
- omezte množství potravin živočišného původu
- vyvarujte se palmového tuku

Podporujte důstojné podmínky

- vybírejte fairtradové potraviny
- podporujte příznivé podmínky pro život zvířat

A čemu dalšímu?

Rozšiřte si možnosti

Na větší udržitelnost stravování myslete již při plánování jídelníčku a přemýšlejte, jak si změnu usnadnit.

- Udržitelnější stravování nemusí být finančně náročnější. Hledejte, kde se nabízejí možnosti pro úspory (například více využívejte domácí produkty, vařte ze základních surovin a vyhýbejte se polotovarům). Uspořené peníze využijte pro ty části udržitelnějšího jídelníčku, které s sebou nesou vyšší náklady (například nákup biopotravin).
- Přizvěte ke spolupráci kuchaře a kuchařky, kteří mají zkušenost s odpovědným vařením (rádi vaří z čerstvých a lokálních potravin, umějí vařit chutná jídla bez použití surovin živočišného původu, mají chuť zkoušet nové věci atd.).

Dobře vybírejte dodavatele a komunikujte s nimi o svých požadavcích.

- Vytipujte si pro své nákupy taková místa, která vám umožní nakupovat odpovědně (obchod s biopotravinami, bezobalový obchod, místní pekárna, farma apod.).
- U akcí většího rozsahu se předem dohodněte se školní jídelnou, místním učilištěm nebo jiným dodavatelem v místě, aby při přípravě stravy dodržovali vaše požadavky (např. jídelníček založili na místních surovinách, snížili podíl masa, zařadili potraviny v biokvalitě apod.).

Dejte všem zúčastněným o svých volbách vědět před akcí i v jejím průběhu. Přizvěte je k rozhodování a umožněte jim poskytnout vám zpětnou vazbu.

- Oslovte účastníky a účastnice akce předem a zjistěte nejen jejich stravovací omezení, ale také preference. Jídelníček podle toho přizpůsobte a všem poskytněte dostatek možností volby.
- V případě akce pro děti předejte rodičům veškeré potřebné informace předem a dobře jim vysvětlete důvody svých rozhodnutí (například proč vyřazujete z jídelníčku maso).
- Přizvěte k diskusi o větší udržitelnosti v oblasti jídla děti a dohodněte se na změně společně. Impulzem může být například příprava tábora. Své zkušenosti pak můžete promítnout i do další oddílové činnosti. Průběžně společně reflektujte, jak se vám to daří, a přemýšlejte, co příště udělat jinak.
- Vytvořte dostatek prostoru pro zpětnou vazbu nejen po skončení akce, ale i v jejím průběhu. Kromě spokojenosti se stravou se zaměřte i na její udržitelnost a ověřte, jak se vám dařilo s účastníky a účastnicemi o udržitelnosti komunikovat. Umožněte jim přijít s vlastními nápady a návrhy dalších opatření.

Začleňte téma udržitelnosti jídla také do programu akce.

- Myslete na to, aby společná příprava jídla byla nedílnou součástí programu tábora i dalších akcí. Umožníte tak dětem vytvořit si vztah k jídlu a naučit se užitečné dovednosti. Získáte také příležitost pro společné zkoumání souvislostí produkce potravin i společné sdílení.
- Do programu akce zařadte přednášku či workshop o environmentálních a sociálních souvislostech produkce a konzumace potravin.

” Při vaření na táboře jsem jídla přizpůsobovala speciálním požadavkům jak ze zdravotních, tak etických důvodů. Standardně jsem vařila dvě verze jídel – klasiku a vegan. Měla jsem to dopředu promyšlené tak, aby byl vždy společný veganský základ a lišila se finální úprava jídla. Samozřejmě se našlo pár jídel, u nichž to nešlo, ale v řádu do 10 % z celkového objemu.

— 5. dívčí oddíl, Náchod

” Na táboře měla celiačka svoji krabici potravin, kterou nakoupili její rodiče (platila o něco nižší příspěvek na tábor). Měli jsme pro ni vyčleněnou sadu nádobí a v kuchyni velkou ceduli, aby se jídlo oddělilo a nedostal se do něj lepek. Obecně jsme se snažili vařit bezpečně pro všechny, pokud existovala stejně drahá bezpečná varianta.

— 4. DOVS FRAM, Jablonec nad Nisou

” Sestavili jsme si seznam lokálních prodejců, od kterých bychom v průběhu tábora rádi nakupovali jídlo.

— 20. oddíl Králováci, Olomouc

Omezte spotřebu a odpad

Důsledně propočítejte množství potravin a promyslete si frekvenci nákupů. Omezíte tak plýtvání jídlem a zbytečné cesty do obchodu. Odlehčíte tím přírodě i svému rozpočtu. Zároveň se vyhnete nepromyšleným nákupům, které by mohly být v rozporu s vaší snahou o větší udržitelnost.

- S ohledem na skladovací možnosti na táboře sestavte jídelníček tak, aby nebylo nutné jezdit na nákup každý den. Hledejte možnosti, jak přivést nákup jinak než autem (např. v batohu na kole či pěšky ve vozíku).
- Dbejte na správné uchovávání potravin. Průběžně kontrolujte zásoby a přednostně zpracovávajíte rychle se kazící potraviny. Neváhejte pružně upravovat jídelníček, abyste vše využili. Tipy, jak vhodně skladovat potraviny, najdete například na webu organizace Zachraň jídlo (→ zachranjidlo.cz).

Plýtvání potravinami

Na světě se vyplývá asi třetina potravin (tedy jídlo přibližně pro dvě miliardy lidí), v Evropě to činí asi 100 kg na osobu ročně. Při plýtvání jídlem plýtváme zároveň zdroji potřebnými pro jeho produkci – nejen vodou a půdou, ale i energií použitou na pěstování a zpracování potravin (často z fosilních paliv) a v neposlední řadě také lidskou prací a penězi (našimi vlastními i veřejnými, které jsou vypláceny například v rámci zemědělských dotací). V této souvislosti se třetina negativních dopadů produkce potravin, jako je ničení půdy, odlesňování a vypouštění skleníkových plynů, jeví dvojnásobně zbytečná. U potravin živočišného původu je plýtvání zdroji nejvýraznější, protože jich bylo použito několikanásobně více než u produktů rostlinného původu (jsou potřeba také pro vypěstování krmiva).

Snižte množství vyhozeného jídla na minimum. Snažte se, aby bioodpad z přípravy jídel a případné zbytky potravin nekončily ve směsném odpadu, ale mohly být ještě užitečné.

- Přizvěte účastníky a účastnice ke společné snaze neplýtvat jídlem. Nabídněte jim možnost přinést si s sebou krabičky na odvoz zbytků po akci.
- Jídla vydávejte samoobslužně, aby si všichni mohli vybrat, co a v jakém množství si dají. Snížíte tak množství vyhozeného jídla.
- Zbylé jídlo vhodně uchovejte a nabídněte jako alternativu u dalšího chodu. Hledejte možnosti, jak zbytky zpracovat při přípravě dalšího jídla. Vánočka ze snídaně může být skvělým zákuskem po obědě. Polévku od oběda si ke svačině rádi přidají nenasytí jedlíci. Dbejte přitom na dodržování hygienických požadavků.
- Hledejte způsoby, jak zužitkovat části rostlin, které se běžně vyhazují (například natě z mrkve či ředkvičky, slupky z brambor apod.).

Zachraň jídlo

Iniciativa Zachraň jídlo usiluje o snížení plýtvání potravinami. Tomu lze předcházet nejen správnými postupy při uchovávání a nakupování potravin, ale třeba také využíváním rostlin beze zbytku. Natě z mrkve či ředkvičky můžete využít do salátu nebo z nich udělat pesto (odřízněte je a skladujte zvlášť, aby kořenům nebraly vlhkost). Ze slupek od brambor či řepy můžete udělat chipsy. Další inspiraci včetně neobvyklých receptů naleznete na webu → zachranjidlo.cz.

- Zajistěte kompostování bioodpadu z přípravy jídel a odnos či odvoz případných zbytků jídla jako krmivo pro zvířata.

Proč bioodpad nepatří do směsného odpadu?

Bioodpad tvoří nejvýznamnější část komunálního odpadu, obvykle kolem 30 % celkové hmotnosti, někdy i celou polovinu. Pokud jej nevytřídíme ke kompostování a skončí ve směsném odpadu, dostane se do spalovny nebo na skládku. Na skládce se bioodpad rozkládá bez přístupu vzduchu a hnije. Uvolňuje se přitom metan, významný skleníkový plyn. Navíc takový bioodpad zůstává bez dalšího využití – živiny a organické látky se již nevrátí do přirozeného koloběhu.

Zaměřte se na prevenci vzniku odpadu. Snažte se vyhnout zbytečným obalům a upřednostňujte potraviny s minimem obalů a ve velkých baleních.

- Před táborovou sezónou se domluvte ve středisku a využijte možnosti nakoupit společně ve větším množství. Díky tomu nakoupíte potraviny při jedné cestě a ve velkých baleních.
- Trvanlivé potraviny (těstoviny, luštěniny apod.) nakupujte v několikakilových baleních. Místo jednotlivě balených jogurtů kupte velký kyblík, který navíc můžete dále využít. Je-li to možné, upřednostněte nákup potravin ve vratných obalech.
- Nakupujte potraviny do vlastních, opakovaně použitelných obalů, které jsou určeny pro styk s potravinami. Do vlastních nádob lze kromě pečiva, ovoce a zeleniny nakoupit také trvanlivé potraviny nebo sýry. Nezapomeňte si poznačit datum spotřeby.

Mapa bezobalového nakupování

Trvanlivé potraviny lze nakoupit na váhu v bezobalových obchodech. Jejich přehled naleznete na webu → mapa.reduca.cz.

Pokud se vám nepodaří obalům úplně vyhnout, upřednostněte vratné nebo snadno recyklovatelné obaly. Poté hledejte možnosti, jak je následně ještě využít.

- Vybírejte přírodní obalové materiály. Vyhněte se složeným obalům, které nelze recyklovat a skončí ve směsném odpadu.
- U skleněných obalů preferujte vratné sklo. Při nakupování potravin v nevratných skleněných nádobách přemýšlejte, zda je budete moci dále využít. Sklo důsledně třídíte na čiré a barevné – pomůžete tím jeho dalšímu zpracování.
- Vyhýbejte se kovovým plechovkám, protože jejich výroba i případná recyklace je energeticky náročná. Část kovových obalů je z tenkostěnného hliníku, který se obtížně třídí a recykluje.

Vyhýbejte se nádobí na jedno použití a zbytečnému balení potravin.

- Nemáte-li dostatek nádobí ani možnost zapůjčení, vyzvěte účastníky a účastnice, aby si přivezli vlastní hrnek, ešus, příbor, láhev na pití či krabičku na svačinu, a zajistěte místo pro umývání.
- Pro velkou akci si můžete půjčit zálohované, opakovaně použitelné kelímky. Pokud to není možné, zvažte jejich výrobu. V takovém případě zvolte co nejuniverzálnější potisk a nabídněte zápůjčky kelímků dalším organizačním týmům nebo se s nimi na výrobě dohodněte předem.
- Svačiny na cesty balte zúčastněným do jejich vlastních krabiček nebo do větších balení pro několik lidí dohromady. Využijte papírové pytlíky či kompostovatelné sáčky, které se po použití třídí do bioodpadu. Můžete použít také sáčky od různých potravin, například od těstovin apod.
- Promyslete-li různé možnosti, a přesto musíte u akcí velkého rozsahu sáhnout po jednorázovém nádobí, zvažte použití kompostovatelného. Mějte na paměti, že šetrnost kompostovatelného nádobí není jednoznačná a pátrejte po bližších informacích. Protože byla vynaložena energie na pěstování rostlin, ze kterých je nádobí vyrobeno, na samotnou výrobu a následně na jeho dopravu, není kompostovatelné nádobí z hlediska dopadů srovnatelné s nádobím na více použití, ale stále je to o něco šetrnější varianta toho jednorázového. Je však potřeba zajistit jeho následné zpracování v kompostárně. Jestliže je kompostovatelné nádobí zaměněno s papírem či plastem, případně skončí ve směsném odpadu, jeho výhoda oproti plastovému se ztrácí.

” Věnovali jsme dostatek pozornosti dobrému plánování skladby a množství jídla, a to před akcí i operativně v jejím průběhu. Nemuseli jsme skoro nic vyhazovat, protože se všechno snědlo.

— 70. oddíl, Brno

” Lidé ze servisního týmu měli možnost připravit si sami obědové balíčky: zvolit si množství i skladbu oběda podle svých potřeb.

— Intercamp, Polsko, 2015; Moot, Island, 2017

” Na předloňském táboře si zbytky jídla každý druhý den odvážel pán, který jimi krmil prase.

— středisko Čelákovice

” Na jarní tábor nakupujeme část potravin v bezobalové prodejně. Tyto potraviny mají většinou prémiovou kvalitu – často bio – a s tím souvisí i vyšší cena, která se nutně musí promítnout do ceny tábora. V letním běhu, kdy jezdí náš oddíl samostatně a je nás tam více, jsme naopak rádi za velké prodejny, kterým nevadí větší množství odebraného zboží.

— středisko Radobýl, Litoměřice

- ” Všichni ze servisního týmu dostali na začátku akce jídelní krabičku, kterou mohli využívat místo jednorázového nádobí.
— Moot, Island, 2017
- ” Před setkáním jsme všechny e-mailem požádali, aby si dovezli svůj vlastní hrníček.
— pražský krajský sněm, 2017
- ” Jedna z belgických skautských organizací pořídila opakovaně použitelné kelímky, které oddílům a akcím nabízí k zapůjčení.
— FOS Open Scouting
- ” Vyráběli jsme látkové a záclonové pytlíky na rohlíky, ovoce a zeleninu a používali jsme je na táboře. Látkové a velké nákupní tašky nám vydrží na několik let. Také jsme si šili vlastní tašky ze zbytků látek.
— oddíl Bazilišci, Domažlice
- ” Využívali jsme kompostovatelné nádobí z kukuřičného škrobu. U odpadkových košů pak servisní tým dohlížel na správné vytřídění a srovnání nádobí tak, aby zabíralo co nejméně objemu.
— Moot, Island, 2017

Přemýšlejte lokálně

S předstihem se informujte o možnostech nákupů potravin v místě konání. V místních obchodech hledejte lokální zboží. Zařaďte do jídelníčku více regionálních a tradičních produktů – podpořte tím malé firmy, místní produkci i tradice.

- Odběr většího množství pečiva si domluvte předem v místní pekárně.
- Nakupujete-li pro tábor v malém vesnickém obchodě a objednáváte zboží dopředu, požádejte o dodání ovoce a zeleniny českého původu. Podle toho, jaké druhy tuzemského ovoce a zeleniny lze objednat, upravte jídelníček.
- Využijte další příležitost, jak lépe poznat místo konání akce: do jídelníčku zařaďte regionální produkt nebo uvařte nějaké jídlo podle místního receptu.

Regionální potravina

Ministerstvo zemědělství uděluje značku Regionální potravina a oceňuje výrobky z každého kraje. Přehled regionálních potravin i receptů podle jednotlivých krajů naleznete na webu → regionalnipotravina.cz.

Snažte se, aby co největší část potravin pocházela z České republiky nebo okolních zemí. U lokálních potravin nemuselo být vynaloženo tolik zdrojů na jejich přepravu.

- Vybírejte obilniny a luštěniny, které neputovaly z daleka. Exotické potraviny nahraďte lokálními alternativami (například quinou z Latinské Ameriky českou pohankou).

Doprava potravin a emise skleníkových plynů

Celková produkce potravin přispívá ke globálním emisím skleníkových plynů až 37 %. Doprava samotná má na svědomí pouze část z tohoto podílu. Produkce potravin (včetně jejich zpracování, výroby, balení i přípravy) tvoří 83 % skleníkových plynů, zatímco doprava 11 %. Není tedy důležité pouze to, odkud potravina přicestovala, ale především za jakých podmínek vznikla. Uhlíkovou stopu potravin ovlivňuje i to, jestli pochází z ekologického zemědělství, zda je rostlinného, či živočišného původu nebo je-li vysoce průmyslově zpracovaná. Místo původu potravin je sice jedním z aspektů, které je potřeba sledovat, ale málokdy tím nejvýznamnějším (viz infoboxy níže).

- Každá potravina má svůj příběh – využijte toho. U jednotlivých jídel a nápojů uváďte, odkud pocházejí, kdo je jejich dodavatelem a z jakých důvodů jste se pro ně rozhodli.

Vybírejte sezónní ovoce a zeleninu. Má většinou nižší uhlíkovou stopu, protože se nemusí dovážet z velké dálky nebo pěstovat ve vytápěných sklenících.

- Banány nahraďte jablky nebo jiným ovocem, které má v době konání akce sklizeň.
- Prozkoumejte, co roste okolo vašeho tábořiště, a nasbírejte si listy a květy volně rostoucích rostlin na čaj (např. kopřivu, mátu, maliník, heřmánek, mateřídoušku, lípu). Můžete si je i nasušit a používat v průběhu celého roku.
- Vyhledejte zemědělce v místě konání akce a domluvte se na spolupráci. Zjistěte, jaké ovoce a zeleninu v době konání akce nabízejí, a tomu přizpůsobte jídelníček.

Adresář farmářů

Na webu → adresarfarmaru.cz naleznete místa, kde je možné nakoupit čerstvé místní potraviny. Naleznete tam rovněž potřebné kontakty a informace o rodinných a drobných farmách včetně tipů na vzdělávací programy o hospodaření.

Využívejte domácí potraviny (ovoce, zeleninu, ořechy, marmelády, sirupy, med, kompoty, zavařené okurky apod.). Zavařováním uchováte lokální produkci i mimo sezónu. Zohledněte přitom hygienické požadavky pro konkrétní typ akce.

- Využijte příležitost k navázání vztahů a bližší spolupráce s rodinami zúčastněných. O své výpěstky či domácí produkty se mnozí rodiče, prarodiče nebo i děti rádi podělí.
- Sezónní produkty s dětmi zavařte během programu (například na táboře) a společně spotřebujte na akci konané v zimě.

” Pečivo na tábor objednáváme z místní pekárny. Nejenže tím podporujeme místní produkci, ale je to ve výsledku i praktičtější. Na základě rámcové smlouvy si každý den po telefonu objednáme, co chceme, a rozvážka pekárny nám pečivo nad ránem vysadí u cesty k táboru do velké zamykatelné schránky.

— 70. oddíl, Brno

” Zeleninu na tábor kupujeme přímo od zelináře z našeho města. Zelenina je čerstvá a kvalitní a tím, že jí odebíráme hodně, dostaneme i slevu. Navíc díky tomu jíme hodně sezónních potravin – okurky, rajčata, papriky, mrkev, zelí, salát, pórek, křen a mnoho dalšího.

— 2. oddíl skautek, středisko Bratra Robina, Letohrad

” Od loňska máme na táborové louce vlastní záhon s kuchyňskými bylinkami. Jedna družinka loni během jarní výpravy navštívila tábořiště, vytvořila jednoduchý záhonek, vysela semínka a bylinky do léta samy bez naší péče vyrostly. Použily jsme je k vaření, a protože jsou to trvalky, budeme je moci využívat každý rok.

— 3. oddíl Holubov, středisko Pod Kletí Holubov

” V místním obchodě si objednáváme základní potraviny, pro které si každé ráno jezdíme na kole. Pro větší nákupy dojíždíme obvykle na kole přes hranice do německého supermarketu. Výjimečně použijeme i auto (cca 1x týdně) a zajedeme do 20 kilometrů vzdálených Domažlic. Obvykle při té příležitosti přivezeme další materiál nebo děti na tábor.

— oddíl Bazilišci, Domažlice

Budte šetrní k přírodě

Kupujte potraviny s označením bio. Zemědělství se velkou měrou podílí na utváření krajiny kolem nás. Nákupem potravin vypěstovaných v ekologickém zemědělství podpoříte šetrné hospodaření s půdou a zachování rozmanitosti rostlin a živočichů.

Ekologické zemědělství

Ekologické zemědělství má oproti konvenčnímu pozitivnější dopad na krajinu a emise skleníkových plynů jsou o 15–20 % nižší. Osevní postup v ekologickém zemědělství je pestrý a vyvážený, zaměřený na zvyšování úrodnosti půdy a zajištění živin pro růst rostlin. Půda se obdělává šetrným způsobem s ohledem na zlepšování fyzikálních vlastností půdy, úrodnosti a protierozního působení. Místo průmyslových se používají organická hnojiva (statková hnojiva a zelené hnojení). Ekologické zemědělství tak přispívá k vyšší biodiverzitě na obhospodařovaných plochách a v okolních biotopech, vede k vyššímu obsahu organické hmoty v půdě a její lepší ochraně před erozí. Místo pesticidů se využívají jiné postupy: plevely se regulují především mechanicky (tj. plečkováním, vláčením, podrýváním) a proti chorobám a škůdcům se používají mechanické a biologické metody. Ve srovnání s konvenčním zemědělstvím je množství vyplavovaných živin na hektar stejné nebo nižší (až o 50 %) a nedochází ke kontaminaci vodních zdrojů pesticidními látkami. (Splachy dusíku a fosforu z hnojiv způsobují eutrofizaci povrchových vod, tedy nadměrné množství těchto látek ve vodním prostředí, což vede k přemnožení vodních organismů, vyčerpání kyslíku a narušení vodního ekosystému a s tím související samočisticí schopnosti vod.) Chovu zvířat v ekologickém zemědělství se věnuje infobox na straně 48.

- V rámci programu navštivte místní ekofarmu a zjistěte, v čem se její provoz odlišuje od konvenčních farem. Domluvte se na dobrovolnické práci (zvláště vidíte-li v ní příležitost něco se naučit nebo chcete-li podpořit konkrétní farmu), případně na práci výměnou za produkty z farmy.

Mapa českých biopotravin

Vyhledejte si ekologické zemědělce a výrobce biopotravin v okolí konání akce na webu → kde.lovime.bio. Najdete zde také farmy s nabídkou agroturistiky, exkurzí či vzdělávacích programů.

Biodiverzita (rozmanitost rostlinných, živočišných a jiných druhů)

Průmyslové zemědělství upřednostňuje několik vysoce výnosných odrůd plodin, čímž diverzitu snižuje. Ekologické zemědělství naopak dává přednost odolnosti, udržitelnosti a různorodosti, a tím k udržení biodiverzity napomáhá. Zemědělci se stále více uchylují ke komerčním hybridním odrůdám, díky nimž dosahují větší úrody a plodů jednotné velikosti, vzhledu a chuti. Využívají však podstatně méně odrůd, čímž klesá jejich rozmanitost. Totéž se týká hospodářských zvířat, jejichž genetický základ je čím dál tím omezenější – chovu kuřat, koz, prasat, skotu i ovcí dominuje několik plemen s vysokou výnosností. Přicházíme-li o diverzitu,

... přicházíme také o zdraví a odolnost a hůře zvládáme reagovat na náhlé změny, které s sebou přináší globální změna klimatu. Diverzifikovaná hospodářství jsou odolnější vůči změnám podmínek, různým nemocem a škůdcům. Pokles rozmanitosti navíc oslabuje naši schopnost produkovat v budoucnu dostatek potravin pro všechny.

Snižte v jídelníčku podíl masa a potravin živočišného původu, které mají v průměru vyšší ekologickou stopu než rostlinná strava.

- Umožněte zúčastněným zvolit si druh stravy (veganská, vegetariánská, flexitariánská – částečně vegetariánská) a zajistěte ji bez kompromisů (např. nenahrazujte řízek smaženým sýrem, ale nabídněte vyvážený vegetariánský pokrm).
- Experimentujte a zkoušejte recepty bez potravin živočišného původu. V rámci programu se pusťte do přípravy veganských pochoutek.
- Snížením podílu masa (nejíst maso každý den, ale jen jednou za několik dní) v jídelníčku můžete dosáhnout kromě větší udržitelnosti akce také finančních úspor. Ušetřené peníze využijte k nákupu kvalitnějších potravin, například v biokvalitě.
- Sestavte jídelníček zcela bez masa. Zařaďte do něj atraktivní a chutná vegetariánská jídla, která budou inspirací. O svém rozhodnutí a důvodech, které vás k němu vedly, informujte předem i na samotné akci.

Spotřeba potravin živočišného původu přispívá ke klimatické změně a spotřebě vody

Konzumace potravin živočišného původu se velkou měrou podílí na globální změně klimatu. Produkce potravin přispívá k celkové světové produkci emisí skleníkových plynů z jedné čtvrtiny a za více než polovinu z tohoto množství je zodpovědná právě živočišná výroba. Zvířata totiž potřebují pro svůj život hodně půdy, a to nejen pro pastvu, ale také pro pěstování krmiva (třetina orné půdy ve světě se nyní využívá k pěstování krmiva pro dobytek). V důsledku odlesňování (chov zvířat ho má na svědomí z 80 %) za účelem získání další půdy pro nové pastviny a pěstování krmných plodin (například sóji v Latinské Americe) se do ovzduší dostává velké množství oxidu uhličitého. Zvířata samotná pak produkují metan – skleníkový plyn třicetkrát účinnější než oxid uhličitý. Snižování spotřeby potravin živočišného původu tedy může být velmi konkrétním příspěvkem ke zmírnění klimatických změn.

Produkce potravin živočišného původu je zároveň velmi náročná na vodu. Zemědělství spotřebuje 70 % sladké vody (průměr 20 % a domácnosti zbylých 10 %) a třetina z tohoto množství se využije v živočišné výrobě. Výroba tisíce kalorií v podobě obilovin potřebuje asi půl kubíku vody, kdežto na výrobu stejného množství kalorií v podobě masa jsou to čtyři kubíky vody a u mléčných výrobků dokonce šest kubíků. Největší část vody u potravin živočišného původu se spotřebuje na

... vypěstování krmiva. V přepočtu na jeden kilogram je to 15 500 litrů vody u hovězího masa a 5000 litrů vody u sýru, zatímco u pšenice je zapotřebí 1300 litrů a u jablek 700 litrů. Kromě samotné spotřeby vody je velkým problémem její znečištění z umělých hnojiv i hnoje a také kontaminace antibiotiky nadužívanými ve velkochovech. Pro skrytou vodu spotřebovanou při výrobě se používá pojem virtuální voda, kterou lze kromě potravin sledovat také u různých výrobků (například u textilu) i služeb.

Snižte spotřebu vysoce průmyslově zpracovaných potravin, na jejichž výrobu bylo spotřebováno mnoho energie. Vyvarujte se palmového tuku ve všech kupovaných potravinách.

- Omezte množství kupovaných sušenek, brambůrků a jiných vysoce průmyslově zpracovaných potravin. Nahradte je vlastnoručně připravenými pokrmy nebo ovocem či zeleninou, na jejichž zpracování nebylo potřeba tolik energie.
- Konvenční potraviny, u kterých jsou méně dostupné alternativy bez palmového tuku, nahradte vlastnoručně připravenými potravinami – sušenkami, koláči apod.

Palmový tuk

... Intenzivní pěstování palmy olejné vede ke kácení tropických deštných lesů, má negativní dopady na životní prostředí i místní obyvatele. Více informací o souvislostech palmového tuku v potravinách včetně přehledu potravin bez palmového tuku naleznete na webu → stoppalmovemuoleji.cz.

” Povedlo se nám upravit kurzový jídelníček tak, aby byl ekologicky šetrnější. Pět hlavních jídel, všechny polévky a všechny snídaňové pomazánky byly vegetariánské. Svačiny jsme pokryli doma pečenými sušenkami. Zvýšili jsme podíl zeleniny v jídelnách i ve formě salátových příloh a rovněž jsme zvýšili podíl lokálních surovin – veškeré ovoce (kromě banánů) a zeleninu jsme odebírali od slovenských pěstitelů.
— FONS, Slovensko

” Na víkendovém roverském kurzu jsme nabízeli po celou dobu pouze veganské jídlo. Nejenže jsme si tím zjednodušili práci (v porovnání s přípravou různých variant dle preferencí zúčastněných), ale je to i cesta, jak modelovat udržitelnější stravování. Ukázali jsme, že v rukou odvážné kuchyně se veganské jídlo svou kvalitou i výživností vyrovná konvenčnímu jídelníčku.
— kurz Ensalada, projekt Skauti na Zemi, 2017

- ” Osvědčilo se nám nabídnout možnost bezmasé varianty jídel i během kurzu. Některým lidem se může lákavá vegetariánská strava zalíbit až na místě nebo během kurzu přehodnotí svou potřebu konzumace masa.
— VLK Nota Bene
- ” Sestavili jsme jídelníček bez palmového tuku a ukázalo se, že to není vůbec problém. Nejenže nám nic nechybělo, ale zachovali jsme i cenu stravování ve výši 75 Kč/osoba/den. Nebylo to ani nijak zvlášť pracné: při plánování jídelníčku jsme si rozepsali suroviny a vyhnuli se těm s palmovým olejem, které většinou stejně za moc nestojí (margaríny, levné sladkosti apod.). Při nákupech jsme ještě zkontrolovali složení, aby se nám náhodou nestalo, že najdeme palmový tuk někde, kde jsme ho nečekali.
— 70. oddíl, Brno

Podporujte důstojné podmínky

Vybírejte potraviny s fairtradovou certifikací (spravedlivý obchod). Takto certifikované potraviny byly vyprodukovány za důstojných pracovních podmínek a lidé za ně dostali spravedlivě zapláceno. Tuto variantu vyhledávejte u potravin, které nelze vypěstovat lokálně (například čaj, káva, čokoláda).

- V čajovně nabízejte také fairtradové čaje. Označte je v nápojovém lístku a vysvětlete, v čem se liší od ostatních.
- Uspořádejte „férovou snídani“, a přidejte se tak ke stovkám skupin v České republice a na Slovensku, které již od roku 2011 férově snídají vždy druhou květnovou sobotu, kdy se slaví Světový den pro fair trade. Snídání má podobu pikniku, na který si každý s sebou přinese fairtradové, lokální nebo domácí potraviny. Více informací o možnosti zapojení naleznete na webu Fairtrade Česko a Slovensko → [fairtrade.cz](https://www.fairtrade.cz).

Fair trade

® Fairtradový produkt jednoduše poznáte podle modro-zelené ochranné známky v černém poli nebo si můžete vyhledat výrobky fairtradových společností (např. Gepa, Eza, El Puente, Fair Trade Original či Traidcraft). Kromě důstojných pracovních podmínek a spravedlivé ceny tato certifikace zajišťuje také to, že se na produkci nepodílely děti. Fair trade podporuje rozvoj komunit, rovnoprávnost mezi muži a ženami a ochranu přírody. Usiluje o dlouhodobé obchodní vztahy a demokratické principy v družstvech. Více o spravedlivém obchodu a podrobnosti k certifikaci najdete na webu → [fairtrade.cz](https://www.fairtrade.cz).

Rozhodnete-li se využít potraviny živočišného původu (maso, mléčné výrobky, vejce), kupujte takové, při jejichž produkci byly zvířatům zajištěny příznivé podmínky pro život.

- Vybírejte maso a suroviny živočišného původu z ekologického zemědělství. Bio-certifikace mimo jiné zaručuje, že zvířata měla příznivé životní podmínky, například dostatek pohybu.

Chov zvířat v ekologickém zemědělství

V ekologickém zemědělství jsou základem živočišné produkce přirozené systémy chovu. Chovají se pouze plemena a druhy adaptované na místní podmínky a chovatel je povinen chránit zvířata před utrpením, bolestí a poškozením zdraví. Ustájení zvířat zajišťuje životní podmínky odpovídající jejich etologickým a fyziologickým potřebám (podestýlka z přírodních materiálů, dostatek prostoru pro pohyb, přirozený způsob odpočinku, péče o vlastní tělo). Je zakázáno trvalé ustájení v uzavřených prostorách bez přístupu do výběhu nebo na pastvu, trvalé vazné ustájení u skotu, klecové chovy a použití roštů. V letním období musí být přežvýkavcům zajištěna pastva nebo přístup k zelené píce. Je zakázáno krmit zvířata násilím a mláďata savců krmnými směsmi ze sušeného mléka. Zdravým zvířatům se nesmějí podávat léčivé přípravky a doplňkové látky (např. stimulatory růstu). Ačkoli jsou v ekologickém zemědělství v průměru nižší emise skleníkových plynů než v konvenčním, u živočišné výroby tomu tak v některých případech není (například roštový chov zapříčiňuje menší množství emisí metanu než chov podestýlkový). Pokud bychom se rozhodovali pouze podle emisí skleníkových plynů, cestou k jejich snížení by tedy bylo spíše omezení konzumace potravin živočišného původu (viz infobox výše) než přechod k biokvalitě.

- Vyvarujte se vajec z klecových chovů. Kupujte vejce slepic chovaných v halách nebo ještě lépe ve volném výběhu či v ekologickém zemědělství.

Označení vajec

První číslice v kódu na vajíčku značí způsob chovu: 3 – klecový chov, 2 – chov v halách, 1 – volný výběh, 0 – ekologické zemědělství. Písmena za číslem označují zemi původu a poslední čtyřčíslí je registrační číslo chovu. Po zadání tohoto čtyřčíslí na stránce → mtd-ustrasice.cz/vyhledavani (pouze u českých vajec) si můžete vyhledat konkrétní chov, ze kterého vejce pochází. O zlepšení podmínek slepic ve velkochovech usiluje mimo jiné iniciativa Slepice v nouzi. Více se o ní a o velkochovech samotných dočtete na webu → slepicevnouzi.cz.

- Připravte program věnovaný různým způsobům chovu a jejich vlivu na životní podmínky slepic. Zaměřte se na to, jak mohou naše spotřebitelská rozhodnutí ovlivňovat jejich život.

Menu pro změnu

Více informací o souvislostech spotřeby potravin naleznete na webu

→ menuprozmenu.cz a ve stejnojmenné příručce Menu pro změnu, kterou na webu stáhnete. Příručka se věnuje souvislostem konzumace (ne)sezónních potravin, masa, průmyslově zpracovaných potravin, pracovním podmínkám při produkci potravin, biologické rozmanitosti a plýtvání potravinami.

Při organizaci akcí jsme hledali udržitelnější možnosti všude, kde to bylo možné. Volili jsme například fairtradové čaje a kávu, místní bylinné čaje, ovoce a zeleninu od místních pěstitelů nebo potraviny v biokvalitě (ovesné vločky, semínka a ořechy, sušené ovoce atd.). Z jídelníčku jsme vyřadili maso a vyhýbali jsme se potravinám s podílem palmového tuku.

— projekt Skauti na Zemi

Drogerie a osobní hygiena

Proč je to důležité?

To, jaké prostředky používáme při péči o sebe a své okolí, má dopady nejen na naše zdraví, ale také na přírodu blízko i daleko. Látky z drogerie, kterou používáme, se dostávají do vody, půdy i vzduchu, do těl rostlin i živočichů a často zase zpět k nám. Snižít negativní dopady drogerie na přírodu můžeme tím, že omezíme její množství a rozhodneme se pro šetrnější prostředky.

Čemu se věnovat?

Rozšiřte si možnosti

- dohodněte se na postupu s dodavateli a dalšími partnery
- komunikujte se zúčastněnými
- připravte podmínky pro potřeby různých skupin
- zařaďte téma udržitelnosti v hygieně do programu

Omezte spotřebu a odpad

- dobře plánujte a snižte množství
- omezte obaly a dobře třídte
- vyhněte se jednorázovým úklidovým pomůckám
- snižte spotřebu vody

Přemýšlejte lokálně

- nakupujte lokální výrobky
- vyrobte si vlastní drogerii a kosmetiku

Buďte šetrní k přírodě

- vybírejte drogerii a kosmetiku s nižšími negativními dopady
- konvenční produkty nahraďte přírodními alternativami
- používejte kompostovací záchody

Podporujte důstojné podmínky

- vybírejte drogerii a kosmetiku netestovanou na zvířatech

A čemu dalšímu?

Rozšiřte si možnosti

Při plánování akce si zmapujte, kde všude v oblasti hygieny, drogerie a kosmetiky se otevírají příležitosti k větší udržitelnosti. Promyslete si, co potřebujete zajistit a s kým se budete na odpovědnějších variantách domlouvat.

- Zamyslete se nad potřebami v jednotlivých oblastech (kuchyň, sociální zařízení, osobní hygiena atd.) a ujasněte si, pro jaké činnosti se potřebujete vybavit. Promyslete, které z nich zajistíte vy jako organizační tým, co budete požadovat po svých partnerech a co po zúčastněných.
- Požadujte, aby čajovna či kavárna na akci fungovala odpovědně (například aby používala mycí prostředky šetrné k přírodě, nevyužívala jednorázové nádoby apod.).
- Hlídejte dodržování těchto požadavků také u svých dodavatelů, například při zajištění stravování nebo úklidu.

O vaší snaze o větší udržitelnost v této oblasti komunikujte s účastníky a účastnicemi. Informujte je, co z potřebných věcí zajistíte vy jako organizační tým a co budete požadovat po nich.

- Již před akcí dejte všem zúčastněným vědět o svých záměrech a rozhodnutích. Přizvěte je k zodpovědnosti za udržitelnější akci (například aby si přivezli mýdla a šampony šetrné k přírodě). Zjistěte, co by potřebovali, a promyslete, jak je v tom podpořit. Můžete jim například nabídnout hromadný a ekonomicky výhodný nákup šetrné drogerie.
- Včas upřesněte, jaké prostředky či pomůcky zajistíte pro všechny hromadně. Mohou to být například mýdla (hygienickým potřebám, u nichž hrají velkou roli osobní preference, se raději vyhněte).

Vyjděte vstříc individuálním potřebám lidí, kteří se akce budou účastnit. Podpořte je v udržitelném jednání a poskytněte jim k tomu vhodné podmínky.

- Při uvažování o hygieně v průběhu akce se zaměřte i na menstruaci. Na toaletách zajistěte intimní prostor s přístupem k pitné vodě, který budou moci využít ženy používající menstruační houbu či kalíšek. Vyčleňte prostor, ve kterém je možné vyprat si a vysušit spodní prádlo, látkové vložky či menstruační kalhotky. O těchto možnostech nezapomeňte účastnice informovat předem; usnadněte jim tím plánování.
- Očekáváte-li, že se akce budou účastnit rodiče s malými dětmi, vymezte prostor, kde může probíhat hygiena dětí. Zajistěte koupací vaničky a přebalovací pulty a vyčleňte nádoby a prostor k praní a sušení dětských plen a oblečení. Informujte již před akcí, co bude v jejím průběhu zajištěno a s čím rodiče malých dětí mohou počítat. Zeptejte se, co dalšího by potřebovali.

Odpovědnému přístupu k hygieně se věnujte také v programu před akcí či v jejím průběhu.

- Přímo na akci můžete vyrábět vlastní kosmetiku šetrnou k přírodě. O této možnosti informujte předem. K zážitku připojte program o způsobech hygieny šetrnějších k přírodě a umožněte vzájemné sdílení zkušeností.
  - Zařadte do programu přednášku nebo workshop se zaměřením na menstruační pomůcky šetrné k přírodě, při němž budou moci ženy sdílet své zkušenosti (např. nebělené a/nebo rozložitelné vložky a tampony, menstruační kalhotky, kalíšky, houby, látkové vložky, volná menstruace).
- ” V týmu se obvykle domluvíme a vybrané věci postupně zlepšujeme. Občas narazíme na nějaký zádrhel (jako např. používání běžných šamponů a mýdel), ale většinou ho vyřešíme ke spokojenosti všech. Jdeme spíše cestou postupných změn než radikálního převratu. Zvykají si tak rodiče, členové i vedoucí a zároveň všichni vidí, že by se stále měly hledat cesty, jak se zlepšovat.
— oddíl Bazilišci, Domažlice
- ” Ekologicky šetrné a rozložitelné prostředky (šampony, mýdla, prací prášek z mýdlových ořechů apod.) jsme nakoupili pro celý tábor (cca 80 lidí). V instrukcích jsme táborníkům napsali, že si s sebou tuto drogerii nemají brát.
— středisko Dvojka, Teplice
- ” Na táboře jsme zavedli společná mýdla a šampony. V přihláškách jsme vysvětlili důvody a navrhli, že není třeba brát si své. S mýdlem máme zkušenost dobrou, na šampon jsme měli různé odezvy. Někteří je nepoužívali s tím, že jim nevoní a upřednostňují vlastní.
— 3. oddíl Holubov, středisko Pod Kletí Holubov
- ” Na tábor nakupujeme velkou část drogerie a kosmetiky hromadně ve variantě šetrnější k přírodě. Zastavili jsme se u zubní pasty, což už mnohým přišlo zbytečné a nekomfortní. Pastu si proto řeší každý sám individuálně.
— 20. oddíl Králováci, Olomouc
- ” Díky táborovému programu o ženských tématech jsem se už ve skautském věku dozvěděla o existenci menstruačního kalíšku. Brzy jsem si ho koupila a od té doby se mnou byl od Roverway až po tábory či výpravy. A nemůžu si ho vynachválit. V drsných podmínkách vodáckého programu mi pomáhá udržet v době menstruace dobrou hygienu, nemusím řešit, kam s odpadem, a navíc je to opravdu pohodlné.
— Martina Lejsková – Čiko

Omezte spotřebu a odpad

Naplánujte si, jakou drogerii budete v průběhu akce potřebovat a v jakém množství. Hledejte příležitosti, kde můžete snížit množství, a předcházejte plýtvání.

- Před táborem se společně s dětmi poradte, jakou drogerii a kosmetiku na táboře opravdu potřebujete, a co naopak pořizovat nebudete. Domluvte se, co zajistíte hromadně a co si bude každý obstarávat sám. Podpořte je v hledání varianty šetrné k přírodě.
- Kupujte jen to, co skutečně potřebujete. Buďte odolní vůči reklamě a marketingu. Vytipujte si nepotřebnou drogerii – může jít o čisticí prostředky se specifickým účelem (např. prostředky na konkrétní typy povrchů, na WC atp.), které lze nahradit univerzálním prostředkem.
- Doceňte obyčejnou (teplou) vodu, s níž zvládnete velkou část úklidu bez použití jakéhokoli čisticího prostředku. Při mytí nádobí používejte horkou vodu, díky které spotřebujete méně čisticího prostředku.
- Hlídejte správné dávkování. Větším množstvím prostředku nedosáhnete větší čistoty.
- Používejte tuhá mýdla, která jsou obvykle levnější a při správném skladování vydrží déle než tekutá. Mýdla zavěste nebo použijte vhodné mýdlenky, díky nimž nebude mýdlo ležet ve vodě a rozpadat se. Na tekutá mýdla používejte dávkovače, které dělají pěnu, a tím dávkujejší množství. Tekuté mýdlo můžete naředit vodou – spotřebuje se ho pak méně.
- Informujte účastníky a účastnice, jak předcházet plýtvání prostředky, které na akci používáte, a přivzte je ke společnému snažení.

Nakupujte drogerii s minimem obalů a preferujte přírodní a recyklovatelné obaly. Dbejte na správné vytrídění odpadu.

- Prostředky nakupujte ve velkých a ideálně i vratných baleních.
- Vyhledejte obchody se stáčenou drogerií a nakupte ji do vlastních nádob. Můžete znovu použít obaly od drogerie či potravin. Nezapomeňte viditelnými štítky jasně označit, co nádoby obsahují.
- Přírodní mýdla a šampony nakupujte v papírových obalech.
- Dávkovače na tekuté mýdlo používejte opakovaně. Doplněte je z několikolitrových balení nebo mýdlem ze stáčené drogerie.
- Umístěte na toalety koše na rozložitelné vložky a tampony. Jasně koše označte a zajistěte odvoz odpadu ke zpracování.

Bezobalová a stáčená drogerie

Místa, kde je možné nakoupit drogerii do vlastních nádob, najdete v bezobalové mapě na webu → mapa.reduca.cz.

Vyhýbejte se úklidovým pomůckám na jedno použití. Hledejte možnosti, jak znovu využít věci, které již dosloužily.

- Místo klasické houbičky na nádobí pořídte houbu z lufy. Je rostlinného původu a lze ji zkompostovat.
- Rozstříhejte staré bavlněné oblečení a kusy látek využijte jako hadry na stoly a podlahu.
- Na toalety rozmístěte ručníky místo papírových utěrek (případně tam každý může mít dobře označený vlastní ručník). V kuchyni místo papírových utěrek využívejte látkové.

Promyslete, jak můžete při pořádání akce přispět k šetření vodou. Naplánujte účinné kroky k co největšímu snížení spotřeby pitné vody.

- Hledejte příležitosti, kde využívat užitkovou vodu namísto pitné (sprchování, umývání rukou, při programech apod.).
- Sprchy a toalety vybavte motivačními vzkazy, jak šetřit vodou. Buďte kreativní, využívejte vtip a nadsázku. Mějte však stále na paměti záměr i to, že plýtvání vodou je vážný problém.

” Na tábor kupujeme bezobalově ekologické mycí gely do kuchyně. Dále si vyrábíme tekuté mýdlo z tuhého mýdla, které nastrouháme, smícháme s vodou, naplníme do vymytých nádob (od dříve použitých mýdel), popíšeme a dáme k WC, kuchyni a umývárnam. Přebytky z tábora vozíme do klubovny, kde je spotřebujeme.

— 3. oddíl Holubov, středisko Pod Kletí Holubov

” Na posledním táboře jsme zkoušeli používat místo plastové houbičky na mytí nádobí lufu, což se nám velmi osvědčilo a pravděpodobně všechny houbičky nahradíme lufou.

— oddíl Bazilišci, Domažlice

” Na táboře budeme mít volně k dispozici kompostovatelné dámské hygienické potřeby na jedné dívčí latríně. Sami jsme zvědaví, jak to bude fungovat, protože menstruace je stále pro řadu lidí tabu.

— středisko Čelákovice

” Na různá místa (sprcha, dřez, odpad) jsme rozmístili cedulky, které připomínají naše zásady (např. u sprchy byl štítek „1 min. = 10 l vody“). Ve zpětné vazbě zaznělo, že díky cedulkám si někteří účastníci lépe uvědomili ekologická opatření a přizpůsobili jim své chování (např. kratší sprcha).

— vůdcovský lesní kurz Nota Bene, 2019

- ” Na mytí nádobí jsme aplikovali tzv. trojsystém (1. lavor = čistá voda na opláchnutí zbytků, 2. lavor = voda s ekologickým čisticím prostředkem, 3. lavor = čistá voda pro opláchnutí), který nám pomohl snížit spotřebu vody.
— vůdcovský lesní kurz Nota Bene, 2019
- ” Na tábor jsme koupili velké olivové mýdlo, které jsme rozvařili ve vodě. Měli jsme z něj opravdu velké množství tekutého mýdla. Další rok jsme mýdlo nakrájeli a zavěsili v umývárkách do ponožek.
— 20. oddíl Králováci, Olomouc

Přemýšlejte lokálně

Upřednostňujte drogerii a kosmetiku, která byla vyprodukována co nejbližší od vás. Na její dopravu bylo spotřebováno méně energie a nákupem zároveň podpoříte místní výrobce.

- Pátrejte po malovýrobci a zajímejte se o příběhy českých firem. Nákupem podpoříte malého producenta, jehož filozofie vám dává smysl.
- Hledejte české výrobce přírodní drogerie a kosmetiky. Je jich překvapivě mnoho. Možná některého najdete přímo ve svém regionu. Například na prodejních portálech s rukodělnými výrobky své produkty nabízí velké množství výrobců přírodní kosmetiky (mýdla, šampony, deodoranty, krémy a další).

Vyrobte si svou vlastní drogerii a kosmetiku ze surovin, které jsou šetrné k přírodě a zároveň nepocházejí z daleka.

- Před táborem s dětmi vyrobte prostředky šetrné k přírodě, které budete používat v průběhu tábora (např. mýdla, šampony, zubní pasty, deodoranty, krémy, repelenty).
- Vyrobte si vlastní drogerii, kterou budete používat v průběhu akce (např. octové čisticí prostředky, vůně a mýdla na toalety a do umýváren, prací prášek).

- ” Na tábor jsme pro všechny nakoupili mýdla a šampony od české mýdlárny, která se zaměřuje na přírodní produkty a zároveň minimalizuje balení svých výrobků – prodává bez obalu a ve vratných obalech.
— 20. oddíl Králováci, Olomouc

- ” Na červnové schůzce si děti vyráběly octové čističe na umývání stolů. Každá družina si vyrobila svůj octový postřikovač a obsah přizpůsobila svým preferencím. Skautky si natrhaly borovicové jehličky a namacerovaly si je v octu (krásně to vonělo po borovici). Mladší družiny zase preferovaly esenciální oleje. Děti to

namotivovalo jet na tábor a na táboře je pak bavilo uklízet stoly. Z police si vždy vybraly ten „svůj“ postřikovač, se kterým uklízely, a byly na to náramně pyšné.

— středisko KOMPAS Brno, oddíl Nika

Na táboře jsme během dvou programových bloků vyráběli vlastní domácí kosmetiku. Na několika stanovištích bylo možné si vyrobit deodorant, přírodní repelent, univerzální krém, balzám na rty, zubní pastu, suchý šampon a olejíček z macerovaných bylin natrhaných přímo na tábořišti.

— středisko KOMPAS Brno, oddíl Nika

Bud'te šetrní k přírodě

Vybírejte drogerii a kosmetiku s co nejmenšími negativními dopady na přírodu. Roli hraje jak samotná náročnost výroby a původ látek, tak i následná odbouratelnost výrobku po použití. Hledejte kompromisní řešení, abyste zohlednili hygienické požadavky na daný typ akce a zároveň volili co nejšetrnější varianty.

- Používejte prostředky bez chloru, který je nebezpečný pro organismy žijící ve vodě a v půdě. Při výběru sledujte symboly a věty upozorňující na nebezpečnost výrobku (např. nebezpečný pro životní prostředí, toxický pro vodní organismy apod.).

Co pouštíme do přírody?

Látky obsažené v používaných prostředcích se dostávají do vzduchu a půdy, s vodou pak do čistíren odpadních vod a dále do potoků, řek a jezer. S některými látkami si čistírny odpadních vod nebo vodní organismy dokážou poradit. Jiné se však ve vodě nerozkládají a dostávají se do těl rostlin i živočichů. Narušují rovnováhu ekosystému a potravním řetězcem navíc mohou proniknout zpět k lidem. Dezinfekční prostředky jsou smrtící pro řadu potřebných mikroorganismů, které napomáhají rozkladu splašků v čistírnách odpadních vod. Zvláštní obezřetnost je potřeba v případě, kdy jsou látky vypouštěny přímo do přírody.

- Vyhněte se jedovatým prostředkům proti škůdcům. Jsou vysoce účinné, avšak kromě škůdců ohrožují i další organismy v přírodě.
- Upřednostněte výrobky bez palmového tuku, který se běžně vyskytuje v šamponech, krémech či mýdlech. Více o souvislostech jeho produkce se dočtete v kapitole [Jídlo](#). Přehled drogerie bez palmového tuku naleznete například na webu → stoppalmovemuoleji.cz.
- Při výběru šetrnější drogerie a kosmetiky se řiďte ekoznačkami a certifikáty. Ani certifikované výrobky nejsou zcela neškodné, ale jejich dopad na přírodu je nižší než u konvenčních produktů.

Certifikace drogerie a kosmetiky

Certifikací je ve světě celá řada. Některé jsou garantované státem, jiné soukromými subjekty. Níže naleznete seznam a stručný popis některých z nich. První dvě uvedené certifikace naleznete i na jiném druhu zboží, ty zbývající označují pouze drogerii a kosmetiku.

Ekologicky šetrný výrobek – česká certifikace udělovaná Ministerstvem životního prostředí. Posuzuje se biologická rozložitelnost, ekotoxicita pro vodní organismy, dráždivost kůže, kontaminace patogenními organismy, recyklovatelnost obalového materiálu a dávkování.

Ekoznačka EU – oficiální ekoznačka Evropské unie pro výrobky s nižším dopadem na přírodu.

BDIH – rostlinné složky pocházejí z ekologického zemědělství, případně z volného sběru v přírodě. Výrobky nebyly testovány na zvířatech.

NaTrue – produkty obsahují pouze složky přírodního původu, deriváty přírodních složek a výjimečně i přírodně identické látky. Výrobky nebyly testovány na zvířatech.

CPK a CPK bio – česká certifikovaná přírodní kosmetika. Výrobky obsahují suroviny přírodního původu (minimálně z 85 % u CPK a z 90 % u CPK bio), neobsahují tedy syntetické parfémy a barviva ani ropné látky. CPK bio navíc zaručuje, že minimálně 20 % surovin pochází z ekologického zemědělství. Výrobky dále neobsahují látky s podezřením na negativní vliv na zdraví a suroviny, jejichž výroba nadměrně zatěžuje životní prostředí.

EcoCert – produkty obsahují suroviny z kontrolovaného ekologického zemědělství.

*Pozor na klamavá označení produktů samotnými výrobci: mohou být pravdivá, avšak nejsou garantována nezávislými subjekty, a není tedy možné se na ně spolehnout. Může se jednat o tvrzení typu „ekologicky nezávadné“, „ekologii ku prospěchu“ nebo i jen „eco“ apod. Více o „natírání nazeleno“ se dočtete v kapitole **Buďte obezřetní.***

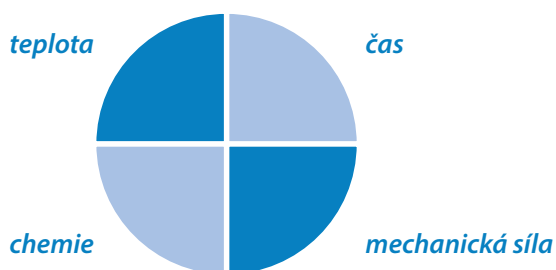
- Nakupujte drogerii i u prodejců, kteří vyrábějí prostředky šetrné k přírodě, přestože nemají oficiální certifikaci (jako malovýrobci na ni nemusejí mít prostředky). Vybírejte si takové prodejce, kteří jsou v popisu složení svých výrobků transparentní, a na složení výrobků i jejich původ se ptejte.
- Pořizujete-li menstruační pomůcky na toalety nebo do lékárničky pro případ potřeby, zvolte variantu šetrnější k přírodě (rozložitelné a nebělené vložky a tampóny). Hledejte možnosti, jak nahradit konvenční drogerii přírodními alternativami. Možná i ušetříte. Neplatí totiž, že šetrnější k přírodě automaticky znamená dražší.
- Pro praní využívejte mýdlo. Ve vodním prostředí se velmi rychle a úplně biologicky rozkládá na látky v přírodě běžné. Upřednostněte mýdlo přírodní, nebarvené a neparfémované.
- Běžné čisticí prostředky nahradte jedlou sodou, octem či kyselinou citronovou. Ve většině případů se svou účinností vyrovnají jiným čisticím prostředkům se specifickým účelem. Čisticí písek například výborně nahradí jedlá soda. Ocet můžete pořídit v koncentrovanější, neobarvené a neochucené variantě, která je vhodná právě pro úklid či praní. Vše lze koupit ve velkém množství v bezobalovém obchodě.

Sinnerův kruh

Na výsledném efektu úklidu se podílejí čtyři faktory: teplota, čas, mechanická síla a chemie. Chceme-li například snížit množství použité chemie, musíme buď prodloužit čas působení dané látky, nebo zvýšit teplotu. Změna úklidových postupů znamená obvykle úsporu nákladů.

- Parfémované výrobky nahradte přírodními vůněmi, například čerstvými či sušenými bylinkami nebo přírodními éterickými oleji.

Vyhňte se negativním dopadům chemických záchodů a používejte kompostovací varianty vhodné do podmínek bez kanalizace.

Kompostovací záchody

Kompostovací záchody šetří vodu a výsledkem je zkompostovaný materiál vhodný ke hnojení (případně jednoduše umístitelný do jámy v zemi). Nejjednodušší variantou je sběrná nádoba, jejíž obsah se zasypává pilinami, štěpkou či jiným savým materiálem. Varianta bez zasypávání vyžaduje oddělení tekuté a tuhé složky, což umožňuje tuhou část kompostovat bez kvašení a zápachu. Záchody, jež kompostují rovnou, jsou technologicky složitější. Ty, které si můžete vyrobit, jsou spíše přestupní stanicí před kompostováním.

→ Postavte konstrukce jako u standardní latríny a místo klasického prkénka si pořídte separační, jež oddělí tekutou složku od tuhé. Moč (která je sterilní) odvedte hadicí či trubkou do hlubokého zásaku a pod sedátko umístěte kyblík na fekálie. Pro snadné vynášení jej můžete vyložit kompostovatelným pytlím z organických materiálů. S konkrétním provedením v podmínkách skautského tábora se můžete seznámit například v článku Recenze – separační toalety na táboře na Křižovatce (→ skaut.cz/pusa/separacni-latrina).

” Umývárny jsme zásobovali v přírodě rozložitelnými mýdly a šampony.
— Roverway, Finsko, 2012

” Kupujeme prostředky šetrné k přírodě – šampony, mýdla, prostředky na nádobí a na praní, zubní pasty. Zatím se to učíme. Loni jsme například absolutně neodhadli množství a spotřeba byla mnohem větší, než jsme předpokládali.
— středisko Čelákovice, tábor U Černé jedle

” Belgická skautská organizace centrálně objednává ekologicky šetrné úklidové prostředky na tábory za výhodnější cenu.
— FOS Open Scouting

” Na praní používáme jedlou sodu. Prostředek na mytí nádobí vyrábíme z mýdla a sody, a aby se jej používalo méně, dáváme jej zředěný do rozprašovače.
— oddíl Bazilišci, Domažlice

” Naše tábořiště neumožňuje využití chemických záchodů, a navíc nejsme jejich fanoušci. Loni jsme po předloňském testování jednoho kusu měli poprvé na táboře v plném provozu separační toalety, které oddělují tekutou a tuhou složku. Tekutou odvádíme do zásaku a tuhou sbíráme do kyblíku s pytlím. Z kýmle se sbalí pouze pytlík s obsahem (se samotným obsahem člověk nepříjde do styku). Pytlík je nutné měnit každý den nebo obden, ale zabere to asi čtvrt hodiny. Děti si na separační

styl prkénka po instruktaži zvykly poměrně snadno. Největší potíž bylo přimět je, aby včas oznámily, že se něco nepovedlo. Chodit na záchod už se nebojí ani nejmladší benjamínci, latrínu můžeme mít každý rok na stejném místě a je bez much i bez zápachu. A člověk nemusí sedět nad dírou ani nad nádrží plnou nevábného obsahu.

— 1. smečka vlčat, středisko Radobýl, Litoměřice

Používání běžných šamponů a mýdel považujeme za škodlivé pro vodní ekosystém, a proto jsme hledali jiné varianty. Na tábor jsme nakoupili mýdla s šetrnějším složením a děti si přivezly pouze krabičky na mýdlo. Místo šamponu jsme experimentovali s octem a sodou, případně s vývarem z bylin spolu s mýdlovými hoblíčkami. Také jsme nakupovali šetrné odbouratelné šampony. V posledních letech jedna naše členka vyrábí domácí tuhá mýdla (měli jsme s ní i workshop pro děti), která následně všichni používají. Vyráběli jsme si i vlastní krémy z rostlinných a esenciálních olejů.

— oddíl Bazilišci, Domažlice

Podporujte důstojné podmínky

Kupujte drogerii a kosmetiku, která nebyla testována na zvířatech.

→ Vybírejte výrobky s certifikací, která zaručuje, že nebyly testovány na zvířatech (např. HCS, BDIH nebo NaTrue).

Testování na zvířatech

Certifikace Humane Cosmetics Standard (HCS) zaručuje, že při testování konečných výrobků ani jejich složek nebyly prováděny pokusy na zvířatech. Firma rovněž nesmí zadávat pokusy jako zakázku jiným subjektům a podporovat výrobu stále nových kosmetických ingrediencí. V České republice tento certifikát uděluje organizace Svoboda zvířat. Aktuální seznam výrobců naleznete na stránce

→ netestovanonazviratech.cz.

Materiální zajištění

Proč je to důležité?

Od psacích potřeb přes vybavení na hry až po vytápění a spotřebu energie na vaření – vše, co potřebujeme, aby se skautská akce uskutečnila, vyžaduje velké množství zdrojů. Kromě lidských sil je to především přírodní materiál, který byl za použití energie, z velké části z fosilních paliv, přetvořen ve věci, které používáme. Omezením nákupů a energetickými úsporami můžeme přímo snížit emise skleníkových plynů přispívající ke klimatickým změnám. Výběrem lokálního materiálu ulehčujeme dopravě. A místní výrobci mohou být díky naší poptávce méně závislí na globálních trzích.

Čemu se věnovat?

Rozšiřte si možnosti

- včas plánujte a využívejte, co máte k dispozici
- zaveďte a udržujte systémy podpory
- prodlužujte životnost dobrou péčí

Omezte spotřebu a odpad

- úměrně cílům akce omezte materiál a energii
- materiál pořizujte jinak než koupí nového
- upřednostňujte kvalitu a dlouhou životnost
- omezte jednorázový materiál
- vyhazujte méně a hledejte příležitosti pro další využití
- správně nakládejte s odpady

Přemýšlejte lokálně

- pořizujte věci vyrobené blízko
- využívejte místní přírodní materiál
- vyrábějte vlastními silami

Buďte šetrní k přírodě zohledněte environmentální dopady výroby

- snižte spotřebu energie

Podporujte důstojné podmínky

- vybírejte materiál vyrobený za důstojných a bezpečných podmínek

A čemu dalšímu?

Rozšířte si možnosti

Dobře plánujte a hledejte příležitosti, jak pro účely akce a jejího programu vhodně využít to, co je kolem vás a co už máte.

- Díky dobrému plánování včas zjistíte, co budete potřebovat. Přinese vám to větší možnosti volby: některé věci si zapůjčit, sehnat materiál odpovídající vašim představám a potřebám, využít slev pro nákup kvalitnějšího a trvanlivého vybavení apod.
- Při vymýšlení programu se inspirujte podobou a podmínkami místní krajiny – sníží to nároky na rekvizity a další materiál (řeka, zřícenina hradu či opevnění „řopík“ dodají námět k etapové hře, členitý terén nabízí podmínky k bojovkám, výskyt rmene barvířského, světlice barvířské, kopřivy či jírovce otevírá možnost kurzu barvení textilu přírodními barvivy atd.).
- Mějte přehled o svém materiálu. Zaveďte systém (například sdílenou tabulku), který vám umožní sledovat, co a v jakém množství máte, kde to najdete a kdo je za to zodpovědný. Mějte jej při ruce a průběžně jej doplňujte a aktualizujte. Vyhnete se pak zbytečným nákupům.
- Při přípravě rukodělných aktivit, her i seminářů zvažujte, jak využít pomůcky, které již máte k dispozici.

Zaveďte a udržujte systémy podpory, které vám dlouhodobě umožní být méně závislí na komerčních službách a nakupování nového materiálu.

- Všimněte si dovedností lidí ve svém okolí (starší skauti a rodiče, skauti z dalších středisek, partneři apod.). Věnujte se rozvoji podpůrných sítí, které vám v případě potřeby umožní obrátit se na tyto lidi. Nebudete se muset tolik spoléhat na komerční služby, budete soběstačnější, posílíte vztahy se svým okolím a ještě ušetříte.
- S dalšími skautskými středisky či jinými organizacemi vytvořte systém sdílení a půjčování majetku či materiálu (od kancelářských pomůcek, jako je například řezačka, až po výpůjčky táborového vybavení). Vše zapište do společného seznamu a zkuste zavést funkční systém rezervací.
- Využívejte funkce „vyhledávání půjčitelného majetku“ v informačním systému SkautIS. Nabídněte zde ostatním majetek k zapůjčení nebo vyhledejte materiál a vybavení, které si chcete půjčit sami.

Dobrou péčí o materiál průběžně prodlužujte životnost vlastním i zapůjčeným věcem.

- Naučte se, jak se o vybavení dobře starat: jak jej čistit, opravovat a vhodně skladovat. K dobré péči o vybavení vedte i členy a členky. Část společného času pravidelně věnujte údržbě a opravě náradí a sportovního vybavení, spravování lodí, celt a dalších potřeb.

- Údržba a opravy vybavení a materiálu jsou dobrou příležitostí, jak prohloubit vztahy s rodiči dětí. Pozvěte je na brigádu do klubovny nebo je požádejte o spolupráci, mají-li potřebné vybavení (šicí stroj, vybavenou dílnu, prostory k sušení apod.).
- ” Máme štěstí, že naše předchozí vedoucí shromažďovala všemožný materiál. Souviselo to hlavně s celkovým nastavením oddílu – přemýšlet, co se dá využít, co kdo má doma v klubovně a podobně. Barvy, korálky, drátky, papíry, ruličky od toaletních papírů... Ve skladu jsme našli, na co jsme si vzpomněli. Dokupovali jsme jen občas. Aby to fungovalo, musí někdo sledovat, co se sbírá a kam se to ukládá. A důsledně před nákupy kontrolovat, zda už to nemáme. Jinak je shromažďování cesta k přeplněné a nepřehledné klubovně.
— středisko Kostelec nad Orlic
- ” Každoročně organizujeme charitativní kavárnu. Veškeré vybavení (kávovary, stan, ubrusy, lavičky, nádobí apod.) si tradičně půjčujeme od obecního úřadu a jedné místní firmy. Uvádíme je jako partnery akce.
— 3. oddíl Holubov, středisko Pod Kletí Holubov
- ” Minimalizace materiálu nám pomohla lépe udržovat pořádek v krabicích během kurzu. Díky jeho malému množství bylo jednodušší se v něm orientovat a vše se nám hledalo snáz.
— vůdcovský lesní kurz Nota Bene, 2019

Omezte spotřebu a odpad

Přemýšlejte, jak docílit toho, abyste materiálu a energie potřebovali co nejméně. Jasně vymezené vzdělávací cíle celé akce i jednotlivých aktivit vám pomohou vyhodnotit, zda je spotřeba materiálu úměrná.

- S ohledem na charakter akce hledejte cesty, jak si vystačit s málem (například bez počítačů, dataprojektorů, osvětlení a dalšího technického vybavení, bez tištěných materiálů, zbytečných rekvizit apod.). Umožní vám to uskutečnit programy i v místech, kam je třeba dojít pěšky nebo kde není elektrina.
- Někdy se podaří získat nevšední rekvizity a předměty, které mohou podnítit kreativitu programového týmu. Buďte takovým příležitostí otevření, ale nenechte se unést příliš daleko od svých vzdělávacích záměrů. Vyvarujte se hromadění zbytečných věcí, které jsou sice zadarmo, ale nepotřebujete je, a zvažte jejich náklady do budoucna (úschova, doprava a co s nimi, až doslouží).
- Na svůj záměr pamatujte, i když materiál získáváte prostřednictvím sponzoringu či partnerství se soukromými firmami. Nepřijímejte materiální dary či reklamní předměty, které nepotřebujete.

Jak omezovat množství?

Pracujeme na proměně svých návyků. Pocítíme-li potřebu pořídit něco, co zatím nemáme, ptáme se po svých motivech a podrobujeme je kritice. Co nás k tomu vede? Je to skutečně potřeba? Máme přitom na paměti, že nákup nového je pouze jednou z variant a že z hlediska udržitelnosti by měla být až tou poslední. Využíváme v co největší míře, co již máme my nebo někdo v našem okolí. Zkoušíme tak přistupovat i k věcem, které již vlastníme. Hledáme příležitosti, jak by mohly být užitečné také ostatním. Možná díky tomu lidé kolem nás nakoupí méně a sami začnou více zvažovat, jak jinak si zajišťovat, co potřebují.

Hledejte cesty, jak materiál pořídit jinak než koupí nového, například vypůjčením, sdílením nebo nákupem z druhé ruky.

- Požádejte účastníky a účastnice, jejich rodiče, spřízněné organizace či známé o zapůjčení vybavení (např. dataprojektoru, tiskárny, kajaků apod.). Zapojíte-li účastnice a účastníky, posílíte tím navíc jejich spoluzodpovědnost za tyto věci i akci samotnou. Půjčujete-li si od rodičů, může to být dobrá příležitost, jak je vtáhnout do dění.
- Při půjčování nebo sdílení si nezapomeňte s druhou stranou podrobně vyjasnit pravidla včetně způsobu údržby. Nepříjemným situacím předejete tím, že proberete i krajní varianty, například zabezpečení proti odcizení nebo jak se vypořádat s případným poničením.
- V případě, že zápůjčka není vhodná či dostupná, poohlédněte se po bazarech a pořídte věc nákupem z druhé ruky.

Zapůjčit, nebo koupit z druhé ruky?

Spoustu věcí lze zapůjčit od středisek nebo jiných skautů, obcí, místních organizací či z komerčních půjčoven. Oblíbenou variantou je také skautský sklad či skautský obchod JUNSHOP, s. r. o., který nabízí krátkodobé zápůjčky vybavení pro zajištění venkovních i vnitřních akcí (→ junshop.cz/pronajem-vybaveni). Materiál pro jednotlivce i skupiny/akce (včetně rekvizit pro etapové hry) lze pořídit například ve facebookové skupině Bazar skautského vybavení (→ skaut.cz/pusa/skautsky-bazar) nebo na Skautském internetovém bazaru (→ bazar.skauting.cz).

Upřednostňujte kvalitní a opravitelné výrobky s dlouhou životností.

- Před pořízením materiálu či vybavení si prostudujte nabídku různých výrobců a zvažte více variant. Najděte takové, kteří o svých produktech, jejich užívání, péči a záruce dobře informují a nabízejí konzultace, náhradní díly a opravy. Poptejte se na zkušenosti u známých nebo si najděte recenze ostatních zákazníků na webu včetně frekvence reklamací.

Kvalita a opravitelnost

Před nákupem výrobku posuďte jeho kvalitu a opravitelnost. Některé značky garantují dlouhodobou opravitelnost svých výrobků. Zjistěte, zda výrobce na své výrobky dodává náhradní díly (může vám poradit opravář). Ověřte si, že výrobek je možné rozebrat: že není celý slepený a že se lze dostat ke šroubům. Ubezpečte se, že namáhané komponenty jsou vyrobeny z kvalitních a trvanlivých materiálů (např. kov místo plastu).

Omezte jednorázový materiál. Věci na jedno použití zkuste nahradit variantami, které umožní opakované využití.

- Nahradte věci, které pravidelně pořizujete nebo stále znovu vyrábíte. Vytvořte univerzální ukazatele a popisky, odolnou výzdobu nebo třeba kvalitní trička pro servisní tým. Volte řešení, jež vám vydrží alespoň několik let. Předměty, které používají účastníci a účastnice (např. plastové jmenovky), důsledně vybírejte zpět.
- Omezte tisky jen na to nejnnutnější. Mnoho informací (včetně podkladů a skript) postačí pouze v elektronické podobě nebo vyvěšené na nástěnce. Pro tisk, bez kterého se neobejdete, vybírejte opětovně plnitelné tonery s ekologicky šetrným inkoustem. Tiskněte oboustranně, černobíle a kvalitu tisku volte úměrně účelu.
- Papíry využijte z obou stran a/nebo je kreativně zpracujte pro papírové dekorace. Místo flipchartových papírů používejte staré plakáty nebo mazací tabule a jednorázové fixy nahradte opakovaně plnitelnými nebo pastelkami.
- Laminování vytváří nerecyklovatelný odpad. Vyhněte se laminování dokumentů, které nevyužijete opakovaně. Proti vlhku často stačí eurosložka.
- Nakupujte materiál a vybavení v co nejmenším množství obalů, zvláště těch nerecyklovatelných. Upřednostňujte velká balení. Objednáváte-li zboží přes internet, všimněte si, zda e-shopy využívají již použité a/nebo alespoň recyklované obalové materiály a výplně.

Snižte množství materiálu, který vyhodíte a který bez dalšího využití poputuje na skládku či do spalovny odpadů. Najděte pro něj další využití.

- Než nepotřebný materiál vyhodíte, zamyslete se, zda by ještě nemohl posloužit vám nebo někomu jinému (lze jej nabídnout například na internetu nebo darovat charitativnímu obchodu).

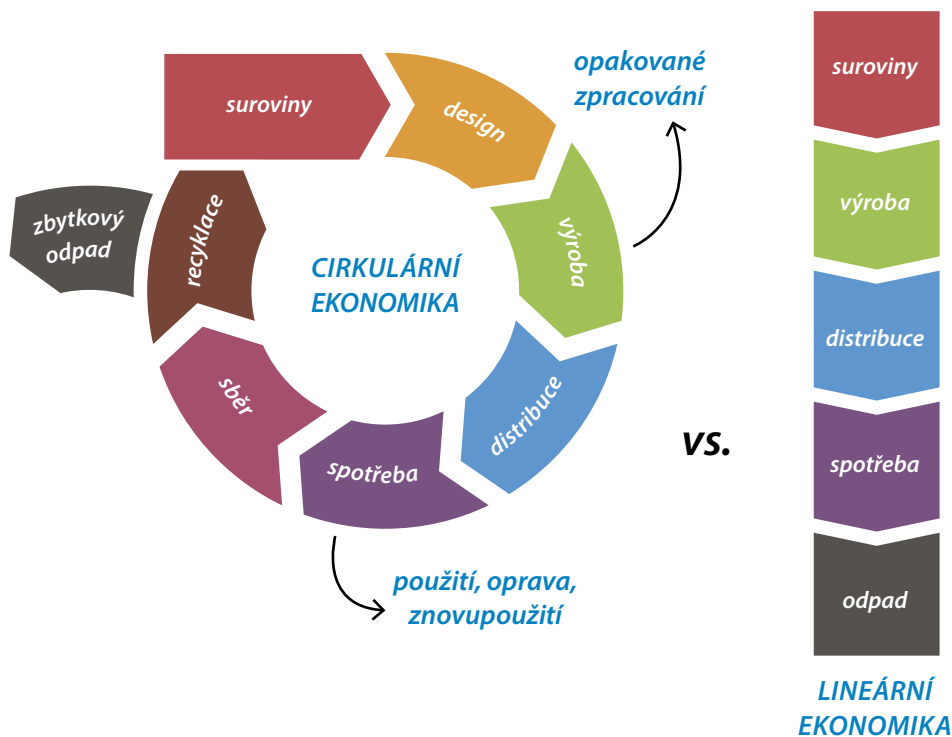

- Zorganizujte bazar nebo aukci skautského, tábornického a dalšího vybavení (např. stanů, barelů, náradí, vybavení do kuchyně apod.). Nabídněte střediskům, oddílům i jednotlivcům možnost zapojit se v roli prodejců.
- Pokud používáte baterie, zvolte nabíjecí místo jednorázových.
- Při skautské činnosti se využívá spousta kvalitních materiálů, které jednou ve svém původním účelu doslouží. Nasadte si „upcylační“ brýle a hledejte, které kvalitní materiály (neopravitelné stany z vojenské celtoviny a tropika moderních stanů, staré provazy, lana atd.) je možné ve skautských oddílech přetvořit v užitečné předměty (podsedáky, lasa, vazačky, jednoduché tašky a batohy, pytlíky na lana a další materiál, obaly na spacáky, ešusy apod.).

Cirkulární ekonomika

Suroviny, které vytěžíme, se v lineární ekonomice brzy stávají odpadem, jenž končí na skládkách nebo ve spalovnách. Připravujeme se tím o vzácné materiály, kterých je na Zemi omezené množství. Cirkulární ekonomika se inspirovuje v přírodních ekosystémech, jež neprodukují odpad a jsou dlouhodobě udržitelné. Oproti lineárnímu modelu snižuje cirkulární ekonomika zásadním způsobem množství vzniklého, respektive nevyužitého odpadu. Mezi její základní principy patří „uzavírání toků materiálů ve funkčních a nekončících cyklech, kde neztrácejí hodnotu, čerpání energie z obnovitelných a udržitelných zdrojů a navrhování takových produktů a služeb, které nemají negativní dopady na přírodní ekosystémy a lidské zdroje“.

Se vzniklými odpady, pro něž nemáte vy ani nikdo ve vašem okolí užití, správně naložte.

- Po vytrídění obvyklých druhů odpadu (papír, plasty, sklo, kov, textil, elektroodpad, baterie) zhodnoťte, zda zbylý odpad patří do směsného odpadu. Do směsného odpadu nikdy nevhazujte nebezpečný odpad (nádoby od sprejů, ředidla a barvy, léky, lepidla a pryskyřice, odmašťovací přípravky, zářivky a výbojky apod.). Odložte je do sběrného dvora (vyhledávač sběrných míst najdete na adrese → asekol.cz/sberna-mista).

- ” Na kurzu se nám podařilo minimalizovat potřebný materiál. Například na hry a fitky jsme téměř žádný nevyužívali. Věříme, že lze vymyslet dobré programy, při kterých není potřeba plýtvat jednorázovým materiálem.
— vůdcovský lesní kurz Nota Bene, 2019

- ” Vždy, když v našem středisku něco vybíráme, ať je to hangár ZS2, nebo třeba luky a šípy, nikdy pro nás není rozhodujícím kritériem cena, ale životnost a kvalita. Nejde to bohužel aplikovat na všechno, ale obecně se snažíme o tento přístup.
— středisko Brána Jičín

- ” Dron pro český kontingent na světový Moot v roce 2017 jsme si zapůjčili od sponzora.
— český kontingent, světový Moot, 2017

- ” Máme dobré zkušenosti s českou firmou, která šije stany a plachty. Pravidelně k nim posíláme na opravu rakouské celtý. Kvalitní opravy prodlužují jejich životnost.
— 311. oddíl Káňata, Praha 10

- ” Sledujeme internetový obchod, ve kterém se občas objeví vyřazené vybavení Armády ČR. Kupovali jsme zde například bundy, náradí a spoustu dalšího vybavení za pěkné ceny.
— 311. oddíl Káňata, Praha 10

- ” Jako alternativa k drahým a neekologickým flipchartům se nám osvědčila role recyklovaného balicího papíru připevněná papírovou lepicí páskou na zeď nebo nabodnutá na flipchartový stojan.
— Ostravský rádcovský kurz

- ” Pro nezásadní tisky využíváme šmíráky – z jedné strany již použité papíry.
— VLK a ILŠ Gemini

- ” Plastové jmenovky všichni na konci setkání vrátí a my je použijeme vícekrát.
— setkání odborů s VRJ, 2017

- ” Materiál na hry laminujeme, ale používáme jej několik let za sebou nebo i na jiných akcích.
— rádcovský kurz KRAP
- ” Na konci setkání jsme udělali burzu dále nevyužitelného materiálu (například sportovního vybavení, kancelářských potřeb, jídla atd.).
— Roverway, 2016
- ” Po jamboree jsme dále nevyužitelný materiál prodali.
— Středoevropské jamboree v České republice, 2014

Přemýšlejte lokálně

Zjišťujte, odkud za vámi materiál přicestoval. Pokuste se pořizovat věci vyrobené spíše blízko než daleko.

- Na trhu lze najít spoustu materiálu a vybavení vyrobeného přímo v České republice (lodě, cely, stany, podsady, lana, pastelky, papíry, složky, barvy a mnoho dalšího). Zmapujte si dodavatele vybavení z ČR nebo blízkého okolí. Uspadněte práci dalším týmům tím, že se o výsledky svého průzkumu podělíte, například prostřednictvím sociálních sítí.

Skauti šijí v Česku

- ⋮ *Skautské košile, šátky, nášivky, odznaky a klobouky se vyrábějí v České republice.*
- ⋮ *Jak probíhá výroba skautského kroje, se můžete podívat ve videu skautského*
- ⋮ *obchodu JUNshop na adrese → skaut.cz/pusa/video-jun.*

Hledejte cesty, jak využít místní přírodní materiál.

- Pro táborové stavby a vybavení využijte místní materiál (dřevo, chrástí, listí, kameny, jíl apod.). Pro těžbu dřeva získejte souhlas majitele a dbejte, abyste nenarušili přírodní stanoviště rostlin a živočichů.
- Při výrobě výzdoby a přípravě programu kreativně využijte místní přírodniny (chvojí, šípky, kůru, suché větve a další). Získejte je šetrně. Pokud slavíte, konfety vyrobte například pomocí děrovačky z listí nebo nasušte lístky sedmikrásek.

Zkuste si materiál a vybavení vyrobit vlastními silami. I při vlastní výrobě zvažujte její dopady.

- Dřevěný nábytek, nástěnky a flipcharty, utěrky a kapsáře do kuchyně, jednoduché hrací sítě a jiné pomůcky si vyrobte svépomocí. Výrobu vybavení zařadte také do programu.

- Výstroj, převleky a další rekvizity (například na etapovou hru) si vyrobte společně s účastníky a účastnicemi před akcí nebo přímo na ní. Budete pak mít k těmto výrobkům speciální vztah, a navíc se naučíte něco nového.
- Při vlastní výrobě zvolte trvalé výrobky a hlídejte množství a původ používaných materiálů i jejich dopad (zejména u barev, lepidel a jiných potenciálně toxických látek). Pamatujte na jejich recyklovatelnost a omezte například slepování různých materiálů, které nelze recyklovat společně.

- ” Na táborovou etapovou hru jsme si vyrobili dřevěné luky a pak je používali během celého tábora. Další rok jsme si vyráběli dřevěné lžičky.
— středisko Šedého vlka Broumov

- ” Od firmy zabývající se výrobou plynových vaříčů, topidel, svítidel, petrolejek a podobných produktů jsme pořídili plynové lampy na 3kg bombu. Jde o českou firmu, což obecně považujeme za plus. Máme jakousi záruku kvality, a především dostupný servis a náhradní díly. Navíc je léty prověřená českými turisty a chalupáři.
— středisko Josefa Šivela, Otrokovice

- ” Kupujeme lana od českého výrobce. Prodávají lanový odpad na váhu za výbornou cenu, který obsahuje pěkné kusy (dokonce i 20–30 m dlouhá dynamická lana).
— středisko Františka Pecháčka Bludov

Budte šetrní k přírodě

Při výběru materiálu a vybavení zohledňujte environmentální dopad jeho výroby. Upřednostňujte produkty z přírodních či recyklovatelných materiálů a výrobky s certifikací.

- Hledejte firmy, které se při výrobě zaměřují na šetrnost k přírodě (např. neznečišťují půdu, vodu či vzduch, nastavují procesy výroby tak, aby se při ní příliš neplýtvalo, využívají odpady nebo je nabízejí k dalšímu využití apod.).
- Používejte recyklovaný, nebělený a certifikovaný papír a výrobky z něj (obálky, bloky, pořadače atd.). Stejný standard požadujte také při tisku propagačních materiálů a v dalších zakázkách. Vyhněte se křídovému papíru, který nelze recyklovat.

Papír a dřevo ze šetrně obhospodařovaných lesů

Lesy patří k nejhroženějším ekosystémům na Zemi a velkým problémem (i z hlediska klimatických změn) je nelegální těžba dřeva. Koupí papíru a dalších výrobků ze dřeva s certifikací FSC (Forest Stewardship Council) podporujete odpovědné lesní hospodářství. Certifikace deklaruje, že vlastník lesa hospodaří podle stanovených ekologických, ekonomických a sociálních standardů. Podobně jako jiné certifikace neposkytuje ani FSC jejich stoprocentní garanci. Více o tom, proč se certifikace FSC čím dál častěji dostává pod palbu kritiků, se dočtete v kapitole **Buďte obezřetní**.

Snižte svou spotřebu energie, a tím i dopady spalování fosilních paliv.

- Elektrické spotřebiče (nabíječky i k zapojení do sítě) omezte na ty nejnnutnější. Ať už jde o kancelářské vybavení, nebo elektrické či motorové nářadí (např. pily nebo aku šroubováky), promyslete, co na akci skutečně potřebujete. Při rozhodování zvažte i další přínosy, třeba rozvoj manuální zručnosti a spolupráce.
- Elektronická zařízení nenechávejte v pohotovostním režimu a pořizujete-li nová, vybírejte energeticky úsporné varianty (např. tiskárnu). Používejte úsporné typy osvětlení. Místnosti zbytečně nepřetápějte a před spaním snižte výkon topení.

Čím jako jednotlivci nejvíce zatěžujeme životní prostředí?

Studie VŠCHT z roku 2019 metodou posuzování životního cyklu zmapovala dopady individuální spotřeby energie domácností, jídla, pitné vody a dopad osobní dopravy a produkce odpadu. Vyplývá z ní, že v oblasti osobní spotřeby (průměrného člověka žijícího v ČR) má nejvýznamnější negativní vliv na životní prostředí spotřeba energie v domácnosti a složení jídelníčku. Spotřeba energie je nejproblematictější z hlediska svého vlivu na změnu klimatu, přičemž největší roli zde hraje vytápění domácností (je zodpovědné za polovinu emisí v této kategorii). Spotřeba jídla představuje největší riziko pro kvalitu půdy a vody, přičemž nejproblematictější je zejména spotřeba masa (v ČR zvláště vepřového) a plýtvání potravinami (třetina potravin se vyhodí).

- Zjistěte od svého dodavatele, z jakých zdrojů se vyrábí elektřina, která vám je dodávána (resp. za kterou platíte), a jaký podíl pochází z fosilních paliv. Je-li to možné, vyberte si dodavatele elektřiny z obnovitelných zdrojů.

Odkud pochází naše elektřina?

Naprostá většina elektřiny, kterou jsme v České republice v roce 2017 vyrobili, pochází ze spalování hnědého uhlí (42 %) a štěpení jádra (33 %). Z obnovitelných zdrojů jsme získali celkem 11 % celkově vyrobené elektřiny. Nejvíce zastoupena je biomasa, bioplyn, slunce (po 3 %), následuje vítr (2 %) a voda (1 %).

- Na velkých akcích může být atraktivní vzdělávací aktivitou šlapací stacionární kolo vyrábějící energii nebo nabídka dobíjení telefonů solárními panely.

- ” S ohledem na nízkoenergetický standard provozu základny spotřebujeme relativně málo energie (využíváme tepelná čerpadla země–voda, kotel na biomasu, solární vakuové kolektory, fotovoltaické solární panely). Elektřinu odebíráme od dodavatele, který ji získává z obnovitelných zdrojů od malých lokálních výrobců v České republice.
— středisko ekologické výchovy a skautská základna Kaprálov mlýn

- ” Jedna z instruktorek uháčkovala tři houbičky na mytí nádobí z jutového provázku, které jsme využívali během celého kurzu a dobře se osvědčily. Účastníci si je chválili a ocenili je i jako inspiraci na rukodělný program s přesahem.
— vůdcovský lesní kurz Nota Bene, 2019

- ” Fixy na flipchart jsme nahradili pastelkami Stabilo Woody, které jsou dřevěné a vydrží déle. Navíc teď díky tomu můžeme používat flipchartové papíry z obou stran.
— projekt Skauti na Zemi

Podporujte důstojné podmínky

Zajímejte se o to, za jakých podmínek vzniklo vybavení, jež chcete pořídit. Ujistěte se, že svým výběrem podporujete důstojné a bezpečné pracovní podmínky lidí, kteří danou věc vyrobili.

- Využijte služeb a výrobků z chráněných dílen; některé z nich vyrábějí i na zakázku (např. dřevěné krabice a deskové hry, kuchyňská prkénka a chňapky, kostýmy, kožená pouzdra na nářadí). Také služby, které nabízejí, jsou poměrně široké (např. tiskové a úklidové služby, strojové vyšívání na zakázku apod.).

Kde vyrábějí české sportovní firmy?

Brožura organizace NaZemi (→ skaut.cz/pusa/vyroba-ceskych-firem) z roku 2014 přináší informace o tom, za jakých podmínek vyrábějí české firmy své outdoorové a sportovní vybavení. Přestože je to pár let a ne všechny informace jsou aktuální, jednotlivá zjištění jsou užitečným vodítkem, na co se při výběru výrobků zaměřit: ve kterých zemích nechávají firmy vyrábět své výrobky, jakou mají nad procesem kontrolu či dohled nebo jaký přístup uplatňují a jak otevřeně o něm komunikují.

” Svou outdoorovou bundu jsem koupil u české firmy nejen pro její špičkovou kvalitu, ale také protože se jedná o rodinnou šumperskou firmu, která si zakládá na svém etickém kodexu a oblečení šijí české švadleny. A jako rodilý Šumperák jsem chtěl podpořit svůj region.

— skaut ze Šumperka

Ceny a upomínkové předměty

Proč je to důležité?

Požíování cen a upomínkových předmětů nás přímo propojuje s lidmi, kteří je vyrábějí, ať už u nás, nebo v jiných koutech světa. Můžeme tak podpořit jejich bezpečné pracovní podmínky a důstojný život. Omezením množství cen a upomínkových předmětů a jejich citlivým výběrem snižujeme množství odpadu. Svým přístupem můžeme také přispět k proměně toho, jak se k materiálním odměnám (a materiálnímu světu vůbec) stavějí účastníci a účastnice.

Čemu se věnovat?

Rozšiřte si možnosti

- výběr cen a upomínkových předmětů uzpůsobte záměru
- inspirujte k udržitelnějšímu způsobu života
- výběrem spoluutvářejte lepší svět

Omezte spotřebu a odpad

- snižte množství a upozadte materiální rozměr
- upřednostněte užitečnost
- vyhněte se nepotřebnému a volte kvalitu
- dopřejte věcem druhý život

Přemýšlejte lokálně

- vybírejte lokální a regionální produkty
- vytvořte ceny a upomínkové předměty sami

Buďte šetrní k přírodě

- zohledněte environmentální dopady výroby
- vybírejte podle náročnosti na zdroje

Podporujte důstojné podmínky

- nakupujte u odpovědných firem
- respektujte práva zvířat

A čemu dalšímu?

Rozšířte si možnosti

Než se pustíte do pořizování cen a upomínkových předmětů, ujasněte si svůj záměr a odpovězte si na otázku, jakou roli mají hrát tyto věci v celkovém programu a vyznění akce. Uzpůsobte tomu jejich výběr.

- Ujasněte si, jakou funkci mají plnit předměty, které pořizujete: jedná se o upomínku, odměnu pro jednotlivce nebo skupinové ocenění, které má podpořit týmového ducha? Vyvarujte se nevhodných nákupů a vyberte takové věci, které dobře odpovídají vašemu záměru.
- Zkuste narušit návyk pořizování a dostávání cen. Zvažte, zda vůbec chcete nějaké ceny udělovat, za co a v jakém rozsahu. Odměny nejenže čerpají suroviny, kterých máme omezené množství, ale mohou také podporovat závislost na vnější motivaci a oslabovat radost z činnosti samotné, protože za ni odměňujeme.

Výběrem cen a upomínkových předmětů zkuste ostatní inspirovat k udržitelnějšímu způsobu života.

- Vyberte něco, co obdarovaným v běžném životě usnadní omezování negativních dopadů na planetu (láhev na vodu, látkovou kapsu na svačinu, inspirativní knihu apod.).

Nezůstávejte u minimalizace negativního dopadu. Svým výběrem můžete spoluutvářet svět podle svých představ a vyjádřit podporu lidem a aktivitám, kterým fandíte.

- Vyberte předměty a služby, jejichž nákupem podpoříte konkrétní producenty a v širším smyslu také jejich přístup k přírodě i lidem, zaměstnanost ohrožených skupin lidí, rozvoj regionálních tradic a řemesel či odolnost místní ekonomiky. Přiložte vysvětlení, co dárkem, který jste vybrali, podporujete.
- Vyberte cenu či poděkování, které jsou zároveň dobrým skutkem, například výrobek z chráněné dílny či dárky, jejichž koupí přispějete na dobrou věc. Kromě webových stránek nevládních neziskových organizací prozkoumejte i skautské crowdfundingové kampaně, které často nabízejí kreativní dárky (od domácích dobrot přes kurz veganského vaření až po zapůjčení elektrokola).
- Dejte obdarovaným na výběr mezi upomínkovým předmětem a darovacím certifikátem, který dokládá, že určitá finanční částka byla jejich jménem vynaložena na podporu smysluplné věci. Pro peněžní dary můžeme nabídnout více účelů – např. tzv. nocleženku, díky níž lidé bez domova mohou strávit noc v teple, měsíce doučování nebo třeba nákup knih do škol, cihly na obnovu domů po zemětřesení či včelí úl v zahraničí.

- ” Chtěli jsme, aby si kluci z tábora odvezli především zážitky, ne věci. Proto jsme jim nedávali žádnou speciální odměnu, kterou by dostali například na závěr etapovky. Na památku jim zůstala sádrová maska a náramek, který během etapovky nosili. Někteří si také domů odvezli různé výrobky ze dřeva (třeba turbánek, lodičku z borové kůry nebo lžičku), které sami během tábora vytvořili.
— oddíl Bílý jednorozec, středisko Holešov
- ” Nevím, jak to mají jiné oddíly, ale třeba u nás na táboře docela dlouho platilo, že cenami byly buď sladkosti, nebo věci za pár korun – ve skutečnosti šunty, některé si děti ani neodvezly z tábora. Loni jsme se rozhodli do cen investovat více peněz a pořídili jsme kvalitní věci (např. trekové hole, chladicí boxy, kvalitní nerezové láhve, termohrnky, merino multifunkční šátky apod.). Rozhodně toho nelituje – děti si takových odměn váží mnohem více a berou si je na další akce.
— 92. oddíl skautů Vatra, středisko Oheň Horní Počernice
- ” Láhev na vodu, kterou jsme jako dárek věnovali všem účastníkům, může do budoucna ušetřit spoustu PET láhví, a snížit tak objem odpadu.
— Valný sněm, 2017

Omezte spotřebu a odpad

Pokuste se snížit celkové množství rozdáváných předmětů a případně upozadit jejich materiální rozměr.

- Posilujte význam a symbolickou hodnotu cen. Častěji využívejte putovních trofejí a symbolických darů.
- K posílení nemateriálního přístupu využijte i vánoční akce: navrhnete dárky vlastnoručně vyrobené, nehmotné (básnička, písnička, inspirace, poděkování) nebo společně vyrobené z přírodního materiálu.
- Pořídte praktické věci, které se užíváním spotřebují (např. přírodní mýdlo či lokální potraviny).
- Věcné ceny zaměňte za zážitky, ať už pro jednotlivce, nebo pro skupinu (oslava, výlet, kulturní či sportovní zážitek apod.). I zde nezapomeňte hlídat dopady zážitků na přírodu i lidi. Zážitky nejsou vždy udržitelnější variantou. Negativní dopady některých z nich mohou být významnější než pořízení věcných cen.
- Jako poděkování hostům či lektorskému týmu darujte zážitek ze skautského prostředí (vstupenku na zajímavou akci, večeři s významnou skautskou osobností, provedení netradičními skautskými prostory apod.). Může to posílit vzájemný vztah a dlouhodobou spolupráci.

Vhodným výběrem přispějte k co největší užitečnosti a využitelnosti věcí, které pořizujete. Vezměte v potaz potřeby, zájmy a osobní preference obdarovaných.

- Už při plánování cen a upomínkových předmětů zjistíte potřeby lidí, kteří je mají dostat. Variantou je zeptat se přímo a včas, co by jim udělalo radost, nebo se to pokusit zjistit tajně. Pokud organizujete větší akci, nabídněte možnost výběru mezi několika variantami.
- Pořizujete-li ceny pro členy a členky svého oddílu, zkuste do výběru zapojit jejich rodiče. Pravděpodobně se vám díky tomu podaří vybrat lépe. Navíc je to příležitost pro posílení vazby s rodiči jako možnými partnery.
- Požádejte obdarované o zpětnou vazbu na ceny a upomínkové předměty. Pomůže vám zřetelněji rozlišit, co je pro ně potřebné či užitečné.

Omezte nákupy nepotřebných věcí, které pouze plýtvají cennými materiály. Upřednostňujte kvalitní výrobky s dlouhou životností.

- Před objednáním typických upomínkových předmětů (hrníčků, přívěsků na klíče nebo placek s logem akce) zvažte, zda se předmět bezprostředně po akci nestane odpadem. Vyvarujte se také obvyklých upomínkových předmětů, které sice mohou být praktické, ale obdarovaní už je doma nejspíš mají (např. termohrnyky).
- Volte co nejuniverzálnější potisk textilu: vynechte rok konání nebo i název akce. Případné přebytky díky tomu budete moci využít následující rok nebo na jiné akci. Zvolte takový potisk, aby se oblečení z akce mohlo stát běžnou součástí šatníku a lidé měli chuť nosit jej i mimo skautské prostředí, například do školy či do práce.
- Omezte výrobu triček a mikin a nabídněte zúčastněným jinou upomínku s menším negativním dopadem. Když se rozhodnete oblečení vyrábět, volte textil a potisk s certifikací a využívejte ho opakovaně. Servisnímu týmu trička zapůjčte a použijte je znovu příští rok. Zeptejte se bývalých členů a členek týmu, zda týmová trička mohou nabídnout stávajícímu týmu.

Pomalejší a odpovědnější textil

Oděvní průmysl je jedním z největších znečišťovatelů životního prostředí. Naši planetu zatěžuje v celém životním cyklu výrobku: od surovin (např. k pěstování bavlny se používá velké množství pesticidů a vody) přes výrobu (praní, čištění a barvení produkuje velké množství odpadních vod) až po dopravu (surovin i hotových výrobků). Textil

je navíc špatně recyklovatelný (umělé příměsi recyklaci znemožňují) a velké množství tak končí na skládkách či ve spalovnách. Odpovědí na trend rychlé spotřeby umocňující negativní dopady textilního průmyslu je tzv. slow fashion (pomalá móda). Klade důraz na omezení spotřeby a udržitelná a etická řešení (zohlednění širších dopadů výroby, které vede k důrazu na kvalitu, pořizování

- z druhé ruky, opravám a přešívání, nákupům od lokálních výrobců, výrobkům z certifikovaných materiálů apod.). Nevyhnete-li se nákupu nového kousku oblečení, jednou z variant je certifikovaný textil. Certifikací je mnoho a každá se zaměřuje na různé aspekty udržitelnosti (obvykle dopad na přírodu a dodržování pracovněprávních standardů). U biotextilu je klíčový původ surovin, které pocházejí z ekologického zemědělství. Například certifikace biotextilu Global Organic Textile Standard (GOTS) povoluje pouze ekologicky a zdravotně šetrné postupy a sloučeniny a klade vysoké nároky na šetření vodou i čistotu odpadní vody.
- Zjistěte předem (například už v přihlašovacím formuláři), zda je o daný předmět zájem, a uzpůsobte tomu objednávané množství. Umožněte vybrat si barvu či design a v případě oblečení i velikost a střih. Předejdete tak vzniku věcí, o které obdarovaní nestojí.
- Dbejte na opravitelnost. Ověřte, že jsou k mání náhradní díly nebo je výrobek možné zaslat výrobcí na opravu (více viz kapitola **Materiální zajištění**). Nezapomeňte to obdarovaným říci a poskytněte jim doklad o koupi a případně záruční list (např. v obálce).

Dopřejte druhý život věcem, které už dosloužily. Vyvarujte se úprav, jež pouze mírně oddálí moment, kdy se věc či materiál stane odpadem (například výroba neúčinných suvenýrů).

- Pořídte nebo vyrobte dárky a ceny z druhé ruky, recyklovaných materiálů či „upcyklované“ věci (například bloky s deskami ze starých knih, bižuterii z vysloužilých součástek, tašky a peněženky z použitého textilu, bannerů, cykloduší apod.).
- Ze starých látek či záclon ušijte pytlíky a využijte je místo jednorázového balicího papíru na dárky nebo je darujte účastníkům a účastnicím na nákupy pečiva, ovoce či zeleniny.

Upcyclace (upcycling)

Takzvanou upcyclací označujeme „cokoli, co přidává věcem jinak určeným k likvidaci nebo odsouzeným k dalšímu chátování na hodnotě“. Při upcyclaci se využívají již dříve použité materiály, které považujeme za potenciální odpad či vedlejší produkt. Na rozdíl od recyklace (přetváření materiálů v nové) je pro upcyclaci charakteristické zhodnocování materiálů směrem k větší přidané a užitkové hodnotě.

- ” Při pořizování cen se snažíme nekupovat nesmysly, ale vybírat, co dětem vydrží dlouho do budoucna. Naposledy jsme například pro benjamínky místo několika levnějších věcí koupili jednu kvalitní a poměrně drahou encyklopedii o přírodě.

— 121. oddíl Lišáci, 52. středisko Stopaři, Praha 8

- ” Po dobu trvání projektu jsme měli v plánu pořídit si týmová trička. Nakonec jsme usoudili, že je nepotřebujeme a že nám pro účely propagace při lektorování postačí naše projektové skautské šátky.
— projekt Skauti na Zemi
- ” Jako ceny za celoroční hru jsme my, vedoucí, nabídli poukázky na různá malá potěšení (např. upeču ti muffin, naučím tě pár akordů na kytaru apod.). Tehdy ani o udržitelnost nešlo, ale poukazy udělaly všem radost.
— 120. oddíl Miriklo, 52. středisko Stopaři, Praha
- ” Skautské odbory dostaly od kanceláře ústředí Junáka jako poděkování za dobrovolnou činnost možnost zúčastnit se týmové hry. V nabídce bylo několik variant včetně dvou online verzí pro týmy, které se nezvládnou sejít v Praze nebo Brně.
— kancelář ústředí Junáka
- ” Jako ceny a upomínkové předměty volíme věci praktické (ručník s výšivkou, tričko, plechový hrnek, kotlík apod.). Nejsou to samoúčelné „zbytečnosti“, na něž v polici padá prach, ale jsou to věci, které lze využít.
— Lipenská dvojka – skautské středisko Lipník nad Bečvou
- ” Materiál ke smaltování jsme získali od klempíře. Daroval nám odštížky z plechů na střechu, ze kterých jsme vyrobili medaile. Na dalším táboře jsme zase od truhláře získali odřezky na vypalování do dřeva.
— středisko Kostelec nad Orlicí
- ” Primárně nám nešlo o udržitelnost, ale vlastně to tak vyšlo. Za první místo na Svojsíkově závodě jsme nabídli zážitek pro družinu dle jejího výběru do výše předem dané částky. Vítězná družina byla nadšená a vybrala si, co opravdu chtěla (konkrétně laser game). Za 2. a 3. místo družiny dostaly tematickou deskovku a diplom. Ostatní jednotlivci obdrželi nášivku, kterou si většina z nich ráda přišila na kroj.
— Svojsíkův závod, základní kolo v Kostelci nad Orlicí, okres Rychnov nad Kněžnou, 2017

Přemýšlejte lokálně

S ohledem na uhlíkovou stopu dopravy zjišťujte, odkud za vámi věci přicestovaly, a zohledněte to ve svých nákupech.

- Hledejte varianty výrobků, které byly vyrobeny co nejbližší. Myslete i na to, odkud pocházejí materiály, z nichž jsou vyrobené.

Český výrobek

ČESKÝ VÝROBEK

Ochranná známka Český výrobek dokládá, že produkt byl vyroben v České republice, je bezpečný a nezávadný. Alespoň 50 % jeho surovin či komponentů je původem z ČR a nejde pouze o přebalení výrobku odjinud. Užívání loga Český výrobek je rovněž podmíněno registrací výrobce v ČR neboli že v ČR platí daně a státem určené odvody a dodržuje místní ekologické normy.

- Vybírejte lokální či regionální produkty. Sáhnete po tradičních výrobcích (např. lokální speciality, jako jsou např. štramberské uši či pardubický perník, textil z modrotisku, ručně vyřezávané dřevěné výrobky či keramika, výrobky z vlny a ručního papíru, ručně malované kraslice apod.).
- Poohlédněte se po výrobcích současných českých tvůrců (dřevěné hračky, kvalitní pexeso či kniha, desková hra, diář, doplňky se skautskou tematikou apod.).

Regionální produkty

Na webu → regionalni-znacky.cz najdete přehled certifikovaných regionálních produktů, služeb a zážitků. Lze je vyhledávat také podle regionu původu.

Darujte vlastnoručně vyrobené produkty. Využijte lokální suroviny a vybírejte je s ohledem na přírodu. Výrobu upomínkových předmětů zařadte do programu akce.

- Jako poděkování či ceny darujte vlastní či domácí výrobky a produkty (dřevěnou lžici, turbánek, blok, přání, domácí marmelády, kořenící směsi, sušené potraviny na delší pochody, vlastnoručně vyrobené mýdlo apod.).
- Chcete-li svým partnerům poděkovat květinami, zvolte lokální variantu, nejspíš bude nejšetrnější. Květiny natrhejte sami (vyhněte se ohroženým a chráněným druhům a lokalitám) nebo je nakupte v květinářstvích s lokálními a udržitelně pěstovanými květinami či na květinové farmě.
- Na stálém tábořišti nebo u klubovny zasejte semena lučního kvítí. Můžete je mít pro radost přímo na záhoně, řezané jako poděkování nebo jako výzdobu na stoly.

Květiny z daleka

Velká část řezaných květin do České republiky putuje ze severní a jižní Afriky, jihovýchodní Asie nebo Střední a Jižní Ameriky. Jejich zavlažování, chemické ošetřování a doprava představují velkou zátěž pro životní prostředí i bezpečnost lidí, kteří na plantážích pracují. Upřednostněte květiny z lokálních zdrojů, s fairtradovou certifikací nebo v květináči. Květinovou farmu či prodejnu lokálních květin si můžete najít na specializované mapě → skaut.cz/pusa/kvetiny-z-daleka.

- Nabídněte přímo na akci možnost vyrobit si upomínkový předmět. Využijte ji k osvojení nových dovedností a k získání kvalitního, užitečného výrobku s dlouhou životností. Například v upcylační dílně si zúčastnění mohou zkusit něco nového a zároveň zažít, že odpad může být cenným zdrojem.

- ” Na táboře jsme si vyrobili barefoot sandálky (huaraches) z obuvnické plotny a paracordu, které sloužily zároveň jako odměna. Materiál jsme pořizovali pouze zájemcům, ale přihlásili se skoro všichni.
— 3. oddíl Holubov, středisko Pod Kletí Holubov

- ” Letos budeme na táboře dělat keramiku ve vlastnoručně vyrobené peci. Hlínu nám poskytne místní umělec, který vyrábí keramické výrobky. Každé dítě si tak vytvoří vlastní upomínkový předmět.
— 2. oddíl skautek, středisko Bratra Robina Letohrad

- ” Projektové skautské šátky jsme si nechali vyrobit z biobavlny a obarvit přírodními barvivy, která tolik nezatěžují přírodu. Vyrobeny byly v České republice, takže jejich doprava nepřinesla tak významné znečištění oceánů, jako kdyby k nám cestovaly lodní dopravou například z Kambodži.
— projekt Skauti na Zemi

- ” Lektori a lektorky na Mikulášském semináři dostali jako poděkování frgály, které den předem napekla část organizačního týmu.
— Mikulášský seminář, 2018

- ” Od slovinských projektových partnerů jsme jako památku na jedno ze společných setkání konané právě ve Slovinsku dostali pytlíčky krystalické piranské soli vyrobené podle tradičního, více než 700 let starého postupu přírodní krystalizací v solných polích parku Sečovlje Salina.
— projekt Skauti na Zemi

Budte šetrní k přírodě

Při výběru zjišťujte, jaký dopad na přírodu měla výroba cen a upomínkových předmětů. Pořizujte co nejšetrnější varianty.

- Chcete-li jít cestou obvyklých upomínkových předmětů a cen, zvolte jejich šetrnější varianty (v České republice vyrobený porcelán či keramiku, tričko z biobavlny, kompostovatelné placky apod.). Vybírejte takové, u kterých lze předvídat, že nejsou vyrobeny ze vzácných materiálů (např. drahé kovy, vzácné dřeviny). Upřednostňujte výrobky z přírodních či recyklovatelných materiálů a certifikované produkty.

Ekologicky šetrné výrobky

Při výběru ekologicky šetrných produktů vám mohou pomoci nejrůznější certifikace. Slouží k označení produktů, které jsou šetrnější k přírodě v celém životním cyklu: od výroby přes používání až po likvidaci (jejich seznam najdete například na stránce Ekologického institutu Veronica (→ [veronica.cz/ekoznaceni-vyrobku](https://www.veronica.cz/ekoznaceni-vyrobku)). Ne každá organizace, která se hlásí k principům společenské a environmentální odpovědnosti, využívá certifikace. Nemusí to znamenat, že odpovědná není; proces certifikace může být administrativně i finančně náročný a menší organizace si jej často nemohou dovolit.

Kůže trvanlivá i toxická

Kůže je při správné péči trvanlivým a užitečným materiálem. Zpracování kůží a kožešin ale vyžaduje velké množství toxických a rizikových prostředků a vody. Ujistěte se, že výrobci kožených výrobků od svých dodavatelů požadují potřebné standardy: minimalizaci negativních dopadů na životní prostředí a bezpečnost při práci.

Vyvarujte se pořizování cen a zážitků, jejichž provoz je náročný na zdroje.

- Omezte nákupy výrobků na baterky. Obsahují toxické látky nebezpečné pro životní prostředí (např. olovo, rtuť nebo zinek). Pokud se tomu nevyhnete, ujistěte se, že baterie nejsou pevnou součástí výrobku (více o opravitelnosti výrobků v kapitole [Materiální zajištění](#)).
- Vyhněte se zážitkům, které neúměrně zatěžují životní prostředí, například produkuje velké množství emisí skleníkových plynů nebo spotřebovávají velké množství energie (a produkuje tak skleníkové plyny nepřímou), například lyžování na umělém sněhu.
- ” Na islandský Moot jsme vyrazili v udržitelných tričkách a mikinách. Vyrobeny byly ze 100% organických materiálů (certifikace GOTS), a navíc eticky za splnění přísných standardů pro pracovní podmínky (označení Fair Wear Foundation).
— český kontingent, světový Moot, 2017
- ” Norští skauti nosí fairtradové šátky z certifikované biobavlny. Uhlíkové emise z jejich dopravy jsou navíc vykompenzovány.
— Norges Speiderforbund
- ” Abychom naše členky namotivovaly k používání přírodních prostředků a ukázaly jim jednu z možností, jak mohou být šetrné k přírodě, jako odměny za bodování jsme jim pořídili přírodní mýdla a šampony.
— 7. dívčí skautský oddíl, středisko Polaris, Praha

Podporujte důstojné podmínky

Zohledněte společenskou odpovědnost firem, u nichž nakupujete. Ujistěte se, že svým výběrem podporujete důstojné a bezpečné pracovní podmínky lidí, kteří věc vyrobili.

- Dohleďte si, jakým způsobem společnosti informují o své činnosti a přístupu k zaměstnancům. Zjistěte, jak přistupují k ohroženým či znevýhodněným skupinám obyvatel (ženám, migrantům a migrantkám, osobám se zdravotním postižením apod.). Upřednostněte výrobce, kteří jsou transparentní a kterým můžete důvěřovat, že naplňují to, co deklarují (o odpovědnosti výrobců outdoorového vybavení se dočtete v kapitole [Materiální zajištění](#)).

Důstojné pracovní podmínky

Při výrobě oblečení, pěstování kávy, kaka, bavlny či tropického ovoce dováženého ze zahraničí hrozí závažné porušování lidských práv. V zemích globálního Jihu se často jedná o právo na důstojné a bezpečné pracovní podmínky, sociální zabezpečení, svobodnou volbu povolání, právo dostávat odpovídající mzdu za práci a zakládat odbory. Opomíjení bezpečnosti práce vede k častým úrazům, nebo dokonce úmrtím na pracovišti. Lidé čelí nucené práci, kdy jsou drženi v otroctví, nebo musejí vykonávat neplacenou či špatně placenou práci, jsou nuceni k nezákonným přesčasům a nezdědka je jim zadržována mzda. V mnoha případech dochází k dětské práci, která dítěti brání ve vzdělání a narušuje jeho zdravý vývoj. Lidé rovněž pracují za mzdu, z níž nejsou schopni pokrýt ani své základní životní potřeby, nebo jsou za takovou cenu nuceni prodávat svou úrodu. Neobvyklá není ani diskriminace žen a dalších ohrožených skupin (např. migrantů nebo etnických menšin). Ačkoli je svobodné fungování odborů jednou z mála možností, jak prosazovat zlepšení pracovních podmínek a zvýšení mezd, v mnoha zemích lidem zapojujícím se do odborů hrozí propuštění, násilné útoky, únosy, nebo dokonce smrt.

- Upřednostňujte společensky odpovědné firmy, pro které je respektující vztah s pracujícími klíčovou hodnotou a které přispívají k rozvoji místní komunity. Buďte obezřetní vůči firmám, jež se pyšní například svými dobročinnými aktivitami, ale ke svým zaměstnancům a zaměstnankyním se chovají neférově.
- Zabývejte se rovněž podmínkami v dodavatelském řetězci. Dohleďte, zda firmy, od nichž pořizujete dárky, dohlížejí na podmínky v továrnách svých dodavatelů. Zjistěte si, které certifikace (například oblečení) vám mohou zprostředkovat garanci důstojných pracovních podmínek v celém dodavatelském řetězci.

Jak na složité vztahy v dodavatelských řetězcích?

Výroba některých produktů (například textilu či elektroniky) obnáší spoustu výrobních fází. Složité vztahy v dodavatelském řetězci komplikují snahy zajistit a sledovat pracovní podmínky všech lidí, kteří se na

výrobě výsledného produktu podílejí. Jedním z možných řešení jsou nezávislé vícestranné iniciativy, jež umožňují partnerství různých aktérů (firem a jejich asociací, občanské společnosti, pracujících a odborů, vlád a mezinárodních organizací) na společném systému reportování a monitorování podpořeném audity a certifikacemi. V oděvním průmyslu je příkladem takové společné iniciativy například certifikace Fair Wear Foundation, která spoluprací se svými členskými oděvními značkami opírá o kodex osmi mezinárodně uznávaných pracovněprávních norem.

- Pokud jako upomínkový předmět nebo poděkování vybíráte potraviny ze surovin pocházejících z větší dálky (např. čokoládu, čaj, kávu, oříšky), poříďte fairtradovou variantu (více o fairtradové certifikaci se dočtete v kapitole [Jídlo](#)). Fairtradovou certifikaci mívají také nejrůznější předměty, například rukodělné výrobky ze zemí globálního Jihu (tradiční hry, košíky, šperky a doplňky, keramika apod.). K daru připojte také vysvětlení, proč jste vybrali právě tento fairtradový produkt.

Respektujte práva zvířat.

- Zjistěte, odkud pocházejí kožené a kožeštinové výrobky či živočišné produkty, které chcete pořídit. Upřednostňujte takové, u nichž lze dohledat dodavatele a kde máte možnost ujistit se, že zvířata žila v příznivých podmínkách a že s nimi bylo zacházeno s respektem.
- Pořizujete-li výrobky s pérovou výplní, zohledněte ve své volbě respekt k ptactvu.

Certifikace peří

Výrobky s certifikací RDS (Responsible Down Standard) garantují, že peří pochází z ptactva primárně chovaného pro produkci masa a od dodavatelů, kteří se zvířaty dobře zacházejí, neprojektují škubání peří z živého ptactva a nucený výkrm.

- ” Dobrovolníci na Mikulášském semináři dostali jako poděkování fairtradovou čokoládu.
— Mikulášský seminář, 2016

Budte obezřetní

V příručce vybízíme k hledání způsobů, jak skautské akce organizovat šetrněji k planetě a odpovědněji k lidem žijícím blízko i daleko. Zabýváme se především odpovědnými spotřebitelskými rozhodnutími jednotlivců a týmů. Věříme, že cesta k udržitelnosti se bez nich neobejde: odpovědné chování jednotlivců je významné samo o sobě a může přispívat k tlaku na širší změnu. Oblast spotřeby navíc nabízí možnost okamžité a viditelné změny a je skvělou příležitostí k učení. Než se rozloučíme, považujeme za důležité zmínit limity tohoto přístupu a některých navrhaných doporučení. A zároveň nastínit, jak ve změně pokračovat jinak.

Když odpovědná spotřeba nestačí: štafetu přebírá aktivní občanství

Způsob, jakým v současnosti jako lidstvo vyrábíme a spotřebováváme, odráží naši nynější neschopnost respektovat limity planety Země a vyzývá ke změně. To vše má ale hlubší souvislosti, které nejsou v centru pozornosti této příručky. Například v oblasti spotřeby vyžaduje skutečná změna opuštění ideje vytrvalého ekonomického růstu a tomu odpovídající proměnu ekonomických systémů. Omezení vlastní spotřeby je jakousi náplastí, která neřeší příčiny problému. V neudržitelném systému nám to sice umožňuje jednat v souladu s tím, co považujeme za správné, a žít tak ve vnitřní integritě, ale ke skutečnému řešení na globální úrovni to nestačí.

Zveme vás ke kritickému vyhodnocování limitů cesty, kterou příručka nastiňuje, a tedy i cesty, kterou si v oblasti odpovědné spotřeby sami zvolíte. Budeme rádi, když vás jejich vědomí nebude odrazovat, ale naopak inspirovat k tomu, abyste je překonali a ke změně přispívali i jinak. Velkou příležitostí, kterou jako organizační tým máte, je váš výchovný vliv na účastníky a účastnice a vůbec podoba vztahů, jež utváříte s lidmi okolo sebe (tato témata rozvádějí kapitoly v první části příručky: od kapitoly [Udržitelnost a tým](#) po kapitolu [Udržitelnost a partneři](#)). Výchova k aktivnímu občanství nabízí příležitosti, jak k proměně světa přispět i jinými cestami než tou spotřebitelskou. Vzdělávání již spadá mimo hlavní zaměření příručky, ale text na příležitosti k učení na mnoha místech odkazuje. Uvítáme, když vám k nim tato příručka poslouží jako odrazový můstek.

Když do sebe opatření narážejí: kritika cílů udržitelného rozvoje

Téma systémové změny je palčivé také pro cíle udržitelného rozvoje (SDGs z anglického Sustainable Development Goals; nebo také Agenda 2030). SDGs se oproti předchozímu rozvojovému plánu OSN (MDGs – Millenium Development Goals, rozvojový plán pro léta 2000–2015) vyznačují několika významnými posuny: jsou skutečně globální (nezaměřují se pouze na rozvoj v zemích globálního Jihu a při jejich vzniku byl vyslyšen hlas všech zemí, soukromého sektoru i občanské společnosti), uznávají propojenost jednotlivých témat i potřebu zahrnout do řešení všechny skupiny, včetně těch nejzranitelnějších, a měřit posun pravidelným vyhodnocováním.

Jedním z hlavních principů SDGs je, že naplňování jedněch cílů nemá ohrožovat dosahování jiných. To v kontextu současného fungování světa představuje velkou výzvu. Kritici současné rozvojové agendy upozorňují mimo jiné na to, že v realitě toho patrně nebude možné dosáhnout bez zásadních strukturálních změn. Dokládají to například výzkumníci Holden, Linnerud a Banister, podle nichž SDGs vycházejí z nesprávných předpokladů, protože udržitelný rozvoj je těžko slučitelný s cílem ekonomického růstu. Autoři zdůrazňují respektování limitů planety a poukazují na zásadní dilemata, která naplňování SDGs přináší. Argumentují, že ačkoli ekonomický růst může přispět k udržitelnějšímu rozvoji prostřednictvím většího blahobytu, který umožňuje naplnit lidské potřeby a eliminovat chudobu, může také snadno prohloubit nerovnosti příjmů a bohatství, a snížit tak sociální spravedlnost. To samé platí i při řešení klimatické změny. Ekonomický růst může přinést technologická řešení potřebná ke zmírnění či zpomalení změny klimatu i adaptaci na ni. Bez širší proměny ale zároveň přispívá ke zvyšování emisí skleníkových plynů a nadměrnému využívání přírodních surovin a živočišných druhů, a tím podryvá snahy o udržitelnost.

Skutečná řešení na globální úrovni by vyžadovala zásadní a mezinárodně koordinovanou proměnu našeho fungování na Zemi. Agenda 2030 přitom spoléhá na dobrovolné plnění závazků jednotlivými státy (včetně financování), aniž by byl zřízen podpůrný systém pro koordinaci. Ambiciózní záměr naplnit do roku 2030 všech 17 globálních cílů navíc nepočítá s hlubší proměnou žádného z globálních systémů vedoucích k vyčerpávání planety. Je stále běžné, že dopady veřejných politik v jedné oblasti podryvají opatření v oblasti jiné (například veřejná podpora letecké dopravy přispívá ke klimatické změně a podpora konvenčního zemědělství znemožňuje zadržování vody v krajině a adaptaci na klimatickou změnu). V propojeném světě navíc veřejné politiky jednoho státu často znemožňují dosažení udržitelnosti v jiných zemích.

Při plánování skautských akcí si vzpomeňte na pravděpodobné negativní efekty takto nedotaženého přístupu. Ujistěte se, že jednotlivá opatření jsou ve vzájemném souladu, že máte rozdělené odpovědnosti a nastavený systém koordinace a podpory – a díky tomu vám k naplnění cílů akce v oblasti udržitelnosti nebude chybět chuť ani síla.

Když nevíme, na čem jsme: natírání na zeleno

Tzv. greenwashing neboli „natírání na zeleno“ odkazuje k anglickému výrazu „brainwashing“, což znamená vymývání mozků. Nejčastěji se jím míní neúplné, zavádějící, či dokonce nepravdivé informace, které aktéři (typicky firmy) o sobě a svých produktech sdělují se záměrem prezentovat se jako environmentálně odpovědní. Zmatení či oklamání zákazníků je ale pouze začátkem. Greenwashing také podkopává důvěru spotřebitelů, že jejich odpovědná rozhodnutí jsou smysluplná. Pokud zůstává neodhalen, znemožňuje spotřebitelům vyvíjet na producenty tlak ke změně směrem k větší udržitelnosti v jádru firem. Příkladem takového prohřešku může být tvrzení bez důkazu: například je na šamponu napsáno, že je bio a nebyl testován na zvířatech, ale pro toto tvrzení nenajdeme žádný důkaz (věrohodný certifikát).

Proti natírání na zeleno lze podniknout několik kroků. Zjišťujte si informace: u produktů čtěte složení a rozšiřujte své znalosti tak, abyste informace uměli vyhodnocovat. Nebo se ptejte prodejců či distributorů, případně si vyberte několik firem a značek, jejichž přístupu důvěřujete, a nakupujte od nich. Sledujte firmy dlouhodobě a nenechte se oklamat dílčími „ozeleňovacími“ opatřeními či slogany. Buďte obezřetní vůči kampaním, které mají za úkol posílit environmentálně či sociálně šetrný obraz značky, ale nevypovídají o celkovém přístupu firmy.

Určitou obranou před greenwashingem mohou být certifikace. I zde si ale dávejte pozor: zjistěte si, o jakou certifikaci se jedná a kdo ji uděluje, a vybírejte ty důvěryhodné. Některé firmy zavádějí vlastní systémy osvědčení, kterými si označují své vlastní výrobky a které často mívají blíže spíše ke greenwashingu. Za důvěryhodné lze většinou považovat certifikace, jež uděluje nezávislá třetí strana, nebo certifikace, které jsou výsledkem spolupráce zainteresovaných aktérů (více viz infobox [Jak na složité vztahy v dodavatelských řetězcích?](#) v kapitole [Ceny a upomínkové předměty](#)).

Svatební dort globálních cílů

Cíle udržitelného rozvoje jsou běžně představovány jako výčet globálních výzev, které je potřeba naplnit. Provázanost cílů, byť klíčová pro jejich dosažení, přitom není blíže specifikovaná. Model tzv. svatebního dortu představuje způsob, jak o globálních cílech přemýšlet jinak. Vychází z toho, že je třeba respektovat planetární limity dané obnovovací schopností biosféry, a mimo jiné tím poukazuje na hierarchii globálních cílů. Biosféra a cíle, které souvisejí s jejím zdravím (v obrázku se jedná o nejnižší patro), určují rámec pro fungování spravedlivé společnosti a naplňování sociálních cílů (druhé patro). Ekonomický systém (cíle v nejvyšším patře) by dosahování stanovených sociálních cílů v rámci limitů daných biosférou měl umožňovat a podporovat.

Když jsou nástroje mírné nebo selhávají: slabiny certifikací

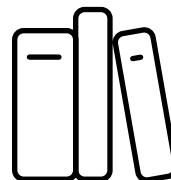
Certifikace jsou zkratkou, která má spotřebitelům zprostředkovat informace, jež by jinak postrádali, a usnadnit jim tak orientaci na trhu, kde výroba často probíhá daleko od spotřebitelů a jejich drobnohledu. Na trhu jich existuje velké množství. Zjišťujte si, co jednotlivé certifikace skutečně zaručují a zda jejich požadavky nejsou příliš mírné. I certifikace, které sdílejí podobné záměry, se výrazně liší v tom, jak dosahují deklarovaných standardů (například různé standardy certifikací propagujících udržitelné lesní hospodářství – Forest Stewardship Council – FSC vs. Programme for the Endorsement of Forest Certification Schemes – PEFC, viz níže).

Jednou z certifikací, která je v posledních letech terčem sílící kritiky, ale v příručce ji přesto uvádíme (v kapitole [Materiální zajištění](#)), je Forest Stewardship Council (FSC). Od svého založení v roce 1993 byla považována za velice slibnou a stále je – i přes mnohé problémy s garancí deklarovaných zásad – nejlepší dostupnou zárukou standardů udržitelného lesního hospodářství (např. ve srovnání se systémem certifikace PEFC, kterou jsou plošně certifikované všechny porosty spravované Lesy ČR, ale jejíž schopnost garantovat udržitelné lesní hospodářství je omezená). Případové studie z různých koutů světa, od amazonského pralesa až po ruskou tajgu, dokládají, že implementace certifikace FSC je nekonzistentní. V mnoha případech není schopna zabránit ilegální těžbě a poškozování lesů ani porušování lidských práv. Například zpráva nevládní organizace Earthsight z roku 2018 o nelegální těžbě dřeva na Ukrajině potvrzuje, že ani u dřeva s certifikací FSC nelze zaručit, že nebylo vytěženo nelegálně. Ukazuje se, že certifikace FSC může selhávat v prostředích se systémovou korupcí.

Přes výzvy, které využívání certifikací přináší, zůstává tento typ nástroje jednou z nosných variant pro orientaci v komplexním světě, kde není snadné získat informace potřebné pro odpovědná rozhodnutí. Ujistěte se, že vám certifikace, na něž se spoléháte, skutečně přinášejí to, co od odpovědného výrobku očekáváte. Zjistěte si, jaká kritéria musejí výrobky nebo firmy splňovat, aby certifikaci získaly. Buďte přitom obezřetní a dostupné informace zvažujte kriticky.

Přehled rozšiřujících a použitých zdrojů

I. ROZŠIŘUJÍCÍ ZDROJE

Knihy tištěné i elektronické

Menu pro změnu: proč záleží na zodpovědné spotřebě potravin

Příručka zpracovává tato témata: konzumace (ne)sezónních potravin, masa, průmyslově zpracované potraviny, pracovní podmínky při produkci potravin, biologická rozmanitost a plýtvání potravinami.

→ skaut.cz/pusa/menu-pro-zmenu

Aktivní naděje

Knihka Aktivní naděje předpokládá spojitost mezi současnou společenskou, ekonomickou a ekologickou krizí a nárůstem pocitů bezvýchodnosti, deprese a osamělosti. Nabízí cestu, která obnovuje spojení se Zemí i sebou samými. Reflektuje současné globální výzvy v rámci ekofilosofického konceptu, pojmenovává jednotlivé kroky na cestě k sebeposílení i praktická cvičení k objevení vlastního tvořivého vkladu pro svět, v jakém si přejeme žít.

→ skaut.cz/pusa/aktivni-nadeje

Atlas masa: Příběhy a fakta o zvířatech, která jíme

→ skaut.cz/pusa/atlas-masa

Atlas půdy: Fakta a čísla o zemi, půdě a životě

→ skaut.cz/pusa/atlas-pudy

Atlas energie: Fakta a čísla o obnovitelných zdrojích v Evropě

→ skaut.cz/pusa/atlas-energie

Atlas plastů: Fakta a čísla o světě syntetických polymerů

→ skaut.cz/pusa/atlas-plastu

Atlas uhlí: Příběhy a fakta o palivu, které změnilo svět i klima

→ skaut.cz/pusa/atlas-uhli

Evropský atlas mobility: Fakta a údaje o dopravě a mobilitě v Evropě

→ skaut.cz/pusa/atlas-mobility

Klimavize

Publikace Klimavize může být pro skautské prostředí přínosná zvláště tím, že na klimatickou změnu nepohlíží jako na čistě environmentální téma. Popisuje ji jako komplexní problém nerespektování planetárních mezí, který je pevně zakotvený v systému fungování lidské společnosti. Zejména druhá část publikace je dobrým zdrojem pro ty, kdo chtějí v relativně krátkém čase získat vhled do hlavních souvislostí klimatické změny. Pokrývá mimo jiné témata systémového myšlení a systémové změny, průřezovosti klimatické krize napříč všemi oblastmi života společnosti, moci a odhalování a proměny jejího fungování, témata spravedlnosti a nerovného rozvrstvení dopadů klimatické změny a potřeby strategických spojenectví.

→ skaut.cz/pusa/klimavize

Život skoro bez odpadu: jak jej žijí holky z Czech Zero Waste

Přístup zero waste pojmají autorky šířeji – nejen jako snahu žít bez vytváření fyzického odpadu, ale také s co nejmenším negativním dopadem na přírodu a lidi. Kniha v úvodu přináší informace o odpadu a poté následují kapitoly, které zpracovávají bezodpadové možnosti pro různé oblasti každodenního života (např. domácnost, jídlo, péče o tělo, oblečení, volný čas, cestování, práce, studium a další). Kniha je proložena infoboxy a „blogovými příspěvky“ ze života autorek.

→ kniha.czechzerowaste.cz

Epizoda 31 podcastu Život skoro bez odpadu: O táborech s Janou

Povídání dvou autorek knihy Život skoro bez odpadu o tom, jak se jim na letních dětských táborech daří uplatňovat bezodpadové principy, ať už jde o využívání cuket a omezování spotřeby masa, vyměňování zážitků za ceny a odměny nebo o tom, jak si při přípravě programu vystačit s pár jednoduchými pomůckami.

→ skaut.cz/pusa/podcast-taborovy-odpad

Budoucnost organizací

Kniha představuje různé způsoby organizace týmů, jež sdílejí společný záměr. Popisuje mechanismy, které lidi podporují ve svobodnějším a zodpovědnějším fungování vyžadujícím minimum kontrolních mechanismů. Na základě výzkumu přináší principy a konkrétní náměty, jak se sebeřídící organizaci v praxi přiblížit.

→ peoplecomm.cz/budoucnost-organizaci

Kde vyrábějí české sportovní firmy

→ skaut.cz/pusa/vyroba-ceskych-firem

Ekonomika koblíhy podle Kate Raworthové

Oxfordská ekonomka Kate Raworthová představuje model koblíhy, který nabízí nový způsob, jak se dívat na naši ekonomiku (v příručce je tento model adaptovaný pro SDGs do podoby modelu tzv. svatebního dortu). Model propaguje komplexnější náhled na ekonomický systém – takový, který by uspokojoval základní potřeby všech lidí (minimum potřebné k dobrému životu, jež odpovídá hranici vnitřního kruhu koblíhy), a přitom nepřekračoval ekologické limity naší planety (strop daný planetárními limity, který představuje vnější hranice koblíhy). Prozkoumejte, jak model koblíhy zpracovává téma ekonomického systému, jenž respektuje jak potřeby lidí, tak i potřeby planety, a podporuje tak udržitelný život.

→ skaut.cz/pusa/ekonomika-koblíhy

→ kateraworth.com/doughnut

→ doughnuteconomics.org

→ skaut.cz/pusa/prednaska-ted

Zachraň jídlo v kuchyni: 100 receptů, rad a tipů, jak využít jídlo až do posledního kousku

→ zachranjidlo.cz/kucharka

Online zdroje

Fakta o změně klimatu

Web týmu nezávislých analytiků a expertů, který přináší řadu užitečných (info)grafik k tématu klimatu na základě věrohodných dat ze statistických úřadů.

→ skaut.cz/pusa/fakta-o-klimatu

Pořad Podhoubí

Podhoubí je magazín o přírodě, životním prostředí a všech cestách k šetrnému životu. Přináší rozhovory s odborníky, ochranáři, zemědělci i dalšími aktivními lidmi, jimž životní prostředí není lhostejné. Vysvětluje environmentální témata, která v současnosti výrazně pronikají do společenské diskuze.

→ skaut.cz/pusa/podhoubi

Rozcestník ke klimatické změně

Skautský rozcestník určený pro všechny oddílové vedoucí, vzdělavatele i pořadatele skautských akcí, kteří chtějí načerpat tipy a inspiraci pro práci s tématem klimatické změny. Najdete zde nápady na konkrétní programy a projekty, do kterých se můžete s oddílem zapojit, i užitečné metodiky. Pro stavitele a správce kluboven a základen, kteří by budovy chtěli provozovat environmentálně šetrněji, je zde sekce s nabídkou podpory, jakou lze od Junáka využít.

→ skaut.cz/pusa/rozcestnik-klimaticka-zmena

Učím o klimatu

Metodický web českých vzdělávacích organizací, který si klade za cíl usnadnit práci všem učitelům, kteří chtějí učit o změně klimatu. Ke klimatickému vzdělávání nepřistupuje jako k hrozbě, ale příležitosti. Příležitosti umožnit mladým lidem orientovat se v současném světě a dělat ho lepším. Najdete zde připravené lekce, metodickou podporu ke konkrétním výzvám klimatického vzdělávání, videa, infografiky, rozhovory i příklady dobré praxe.

→ ucimoklimatu.cz

2050: Klimatický podcast o budoucnosti, ve které nám nepoteče do bot

Klimatický podcast, který hovoří o otázkách spojených se změnou klimatu a opírá se přitom o data a dosavadní vědecké poznatky. Cílí na to, aby se lidé v otázce změny klimatu lépe orientovali a věděli o řešeních, která jsou k dispozici. Poznatky se snaží komunikovat tak, aby neprohluboval tzv. klimatickou depresi.

→ 2050podcast.cz

Cíle udržitelného rozvoje a Informační centrum OSN

Web Informačního centra OSN nabízí přehled základních informací o cílech udržitelného rozvoje. Podrobný přehled 17 globálních cílů a jejich podcílů doplňují relevantní fakta, rozšiřující videa a publikace (včetně průvodce pro děti).

→ osn.cz/osn/hlavni-temata/sdgs

Checklist for Sustainable Events (v angličtině)

Výstižný přehled pro udržitelné akce vydaný Světovou organizací skautského hnutí (WOSM). Poukazuje na to, že skautské akce jsou oblastí, ve které můžeme jako skauti a skautky napáchat nejvíce škod na našem ekosystému. Pokrývá témata dopravy; jídla a pití; ubytování a výběru místa konání; materiálu, vybavení, produktů a služeb; přístupu k proplácení a náhradám; zapojení (do) komunity; kompenzace (např. uhlíkové stopy); udržitelných kritérií pro dodavatele (např. catering na recepcích) a osvěty účastníků a účastnic.

→ skaut.cz/pusa/prehled-pro-udrzitelne-akce

Ekologický institut Veronica

Články obsahují teoretické informace a praktické rady k environmentálně šetrnému jednání. Ačkoli jsou zaměřeny na domácnosti, většinu doporučení lze aplikovat i na skautské akce. Organizace provozuje rovněž ekologickou poradnu, na kterou se mohou lidé obracet s konkrétním dotazem, případně lze prohledat na webu zveřejněné odpovědi na dříve položené otázky.

→ veronica.cz/zelena-domacnost-nakupovani

Zajímej.se

Portál Institutu cirkulární ekonomiky Zajímej.se je věnovaný tématu cirkulární ekonomiky. Přináší informace a aktuality z různých oblastí – od tématu životního stylu a technologických inovací až po novinky ze života měst a obcí.

→ zajimej.se

→ incien.org

EnviWeb

Na webu naleznete články, videa a další zdroje o přírodě, ovzduší, vodě, odpadech, energii, zemědělství, dopravě a dalších tématech.

→ enviweb.cz

Menu pro změnu

Web věnovaný zodpovědné spotřebě potravin představuje klíčová témata, jako jsou mizející rozmanitost druhů, plýtvání potravinami, spotřeba masa či průmyslově zpracované potraviny a palmový olej. Představované problematické trendy jsou ilustrovány pomocí příběhů, které lze využít při přípravě programů. Inspiraci lze čerpat také z příkladů dobré praxe z České republiky i ze zahraničí. Sekce Materiály nabízí široký přehled zdrojů a metodik souvisejících s tématem zodpovědné spotřeby potravin.

→ eatresponsibly.eu/cs

Zachraň jídlo

Web představuje problematiku plýtvání potravinami (kde a kolik se plýtvá) a obsahuje také přehled praktických tipů: recepty užitečné pro záchranu potravin před plýtváním a tipy, jak nakupovat a skladovat způsobem, který plýtvání potravinami předchází.

→ zachranjidlo.cz

Stop palmovému oleji

Web kromě informací o souvislostech palmového oleje obsahuje přehled potravin, drogerie, kosmetiky a dalších produktů bez palmového tuku.

→ stoppalmovemuoleji.cz

Slepice v nouzi

Iniciativa usiluje o zlepšení podmínek slepic ve velkochovech. Na webu naleznete informace o chovu slepic a jeho souvislostech.

→ slepicevnouzi.cz

Certifikace peří – Responsible Down Standard

→ skaut.cz/pusa/responsible-down-standard

Příběh bot

Web představuje temné příběhy naší obuvi, které se odehrávají tisíce kilometrů daleko. Přináší zajímavé a nové informace o podmínkách výroby obuvi.

→ pribehbot.cz

Pronájem vybavení – JUNshop.cz

JUNshop.cz nabízí krátkodobé zápůjčky vybavení pro zajištění venkovních i vnitřních akcí (neziskový sektor, firmy i soukromé výpůjčky).

→ junshop.cz/pronajem-vybaveni

Bazar skautského vybavení

Bazar v rámci soukromé skupiny na Facebooku je určený všem lidem, kteří chtějí prodat, koupit, nabídnout, půjčit či vyměnit nějakou součást skautského vybavení (kroj a jeho doplňky, táborové a outdoorové vybavení, pomůcky do kluboven a skautskou literaturu).

→ skaut.cz/pusa/skautsky-bazar

Skautský internetový bazar

Internetový bazar nabízí použité oblečení a vybavení rozdělené do několika kategorií.

→ bazar.skauting.cz

Kalkulačky uhlíkové a ekologické stopy

Uhlíková stopa:

→ uhlikovastopa.cz/kalkulacka

→ mojeco2.cz

→ skaut.cz/pusa/kalkulacka-stopy

Ekologická stopa:

→ hra-o-zemi.cz

→ footprintcalculator.org

Mapy a vyhledávání

Mapa pro bezodpadové nakupování

Kromě obchodů, kde lze nakoupit potraviny či drogerii do vlastních obalů, obsahuje mapa například i farmy, restaurace, trhy, bazary a půjčovny.

→ mapa.reduca.cz

Mapa českých biopotravin

Kromě producentů biopotravin obsahuje mapa také související služby, například exkurze a programy.

→ kde.lovime.bio

Adresář farmářů

Mapa znázorňuje místa, kde lze nakoupit čerstvé místní potraviny, a přináší kontakty a informace o rodinných a drobných farmách, fungujících i vznikajících skupinách komunitou podporovaného zemědělství, bedýnkách i místech s nabídkou vzdělávacích programů o hospodaření.

→ adresarfarmaru.cz

Mapa českých biopotravin

Kromě producentů biopotravin obsahuje mapa také související služby, například exkurze a programy.

→ kde.lovime.bio

Mapa květinových farem a prodejen lokálních květin

Na mapě najdete české a slovenské květinové farmy, které se zabývají sezónním pěstováním květin k řezu a většinou také jejich prodejem koncovému zákazníkovi, a dále pak květinářství, jež v sezóně využívají místních zdrojů a buď si květiny také pěstují, nebo je od farmářů nakupují.

→ skaut.cz/pusa/mapa-kvetinovych-farem

Přehled regionálních produktů

Web nabízí katalog výrobků, služeb a zážitků, které jsou certifikovány jako regionální produkt. Certifikované produkty lze hledat podle regionů.

→ regionalni-znacky.cz/mapa-regionu

Regionální recepty

Stránky nabízejí přehled všech potravin oceněných jako regionální potravina a dále recepty na krajová jídla, která lze dohledat podle jednotlivých krajů.

→ regionalnipotravina.cz/ocenene-regionalni-potraviny

Přehled drogerie a kosmetiky netestované na zvířatech

Web představuje seznam výrobců s certifikací HCS/HHPS, jejichž výrobky lze zakoupit v České republice.

→ skaut.cz/pusa/netestovano-na-zviratech

Vyhledávání chovu slepic

Po zadání čtyřčíslí z kódu na vajíčku můžete vyhledat konkrétní chov, ze kterého vejce pochází (pouze pro česká vejce).

→ mtd-ustrasice.cz/vyhledavani

Vyhledávač sběrných míst

Na webu je možné vyhledat nejbližší sběrná místa. U konkrétního sběrného místa je uvedeno, jaké druhy odpadu odebírá.

→ asekol.cz/sberna-mista

Ústřední seznam ochrany přírody včetně mapy

V mapě lze zobrazit chráněná území, evropsky významné lokality, ptačí území a památné stromy. V seznamu je možné vyhledávat dle katastrálního území a zobrazit podrobné informace o chráněných lokalitách.

seznam: → drusop.nature.cz/portal

mapa: → drusop.nature.cz/mapa/drusop

Metodické materiály

Futuropolis

Web projektu Futuropolis organizace Na Zemi do českého prostředí přináší metodické podklady pro tzv. kritickou pedagogiku. Metoda tzv. spirály umožňuje postupným procesem kriticky zkoumat, jaké systémové příčiny stojí za neudržitelným nastavením a problémy našeho světa, rozvíjet schopnosti představit si jiný svět a hledat cesty, jak se k němu vlastními akcemi přiblížit. Web nabízí metodické podklady pro výuku témat, která jsou pro mladé lidi důležitá, ale pro která často není dobře dostupná metodická opora (např. klima, gender, zdraví, nerovnosti a další). Nastiňuje také kompetence kritického pedagoga a nabízí širokou paletu aktivit a dalších rozmanitých zdrojů do hodin a programů, včetně například audio podkladů.

→ futuropolis.cz

Jak pracovat s emocemi dětí při výuce o změně klimatu

Při výuce o ekologických tématech a změně klimatu je třeba brát v potaz nejen racionální stránku, ale také emoce kluků a holek. Co tedy ale máme dělat, když na děti dolehne ekologická úzkost či environmentální žal? Jak tyto prožitky učinit součástí skautského programu či výuky? Publikace přibližuje fenomén ekologické úzkosti a nabízí konkrétní techniky práce s emocemi u dětí. Navrhuje také způsoby, jak můžeme emoce využít k hledání nových vizí a jak v dětech či sobě samých posilovat environmentální naději.

→ skaut.cz/pusa/emoce-deti-klimaticka-zmena

Klima se mění – a co my? Proč a jak se učit o změně klimatu

První česká publikace shrnující doporučení, jak vzdělávat o změně klimatu. Přináší srozumitelně shrnutá a vědeckými výzkumy podložená doporučení, jak v oddílech i školách rozvíjet klimatické vzdělávání. Je vhodná pro každého, kdo by chtěl se vzděláváním o klimatické změně začít.

→ ucimoklimatu.cz/publikace

Odvaha nerůst

Publikace obsahuje metody a nástroje pro vzdělávání o nerůstu a sociálně-ekologické transformaci. Skrze konkrétní vzdělávací lekce přibližuje, jak otevírat témata podstaty a kritiky růstové společnosti, jak pracovat s imaginací a debatou o dobrém životě, či jak vzdělávat o konkrétních transformačních politikách a krocích, které vedou k nové společnosti.

→ skaut.cz/pusa/odvaha-nerust

Skauti na Zemi

Web odboru Skauti na Zemi poskytuje podporu pro všechny, kteří mají zájem rozvíjet globální kompetence dětí a mladých lidí a zvyšovat globální odpovědnost svých skupin. Naleznete zde všechny materiály z projektu Skauti na Zemi, důležité metodiky, zdroje, aktivity a další inspiraci.

→ skautinazemi.cz

Skautský e-learning o globálním vzdělávání

Kurz nabízí 4hodinový úvod do globálního vzdělávání. Praktickými příklady ukazuje svá východiska v nahlížení na svět, ve kterém si lidé nejsou rovni a udržitelnost je vzdáleným cílem. Definuje globální vzdělávání společně s kompetencemi globálního občana. Na tomto teoretickém základu dále staví ukázkovými příklady témat, jako jsou globální propojenost, virtuální voda, řešení konfliktů, spravedlnost a rovnost. Kurz propojuje globální vzdělávání se školním vzdělávacím systémem (potažmo kompetenčním modelem Junáka) a na závěr přináší další inspiraci.

→ skaut.cz/pusa/e-learning

Globální rozvojové vzdělávání

Rozcestník zdrojů nabízí přehled organizací, které se zabývají globálním (rozvojovým) vzděláváním, a databázi materiálů (od programů, metodik a dalších praktických materiálů přes relevantní odkazy až po teoretické a strategické dokumenty). Praktické materiály lze filtrovat podle témat, věku a využití (pro formální i neformální vzdělávání).

→ globalnirozvojovevzdelavani.cz

Moje cesta ke světu: Portfolio globálního vzdělávání

Portfolio je pomocníkem pro zájemce, kteří chtějí globální vzdělávání zahrnout do své praxe. Publikace má kroužkovou vazbu a je určena k vlastní modifikaci a postupnému doplňování.

→ skautinazemi.cz/portfolio

→ skaut.cz/pusa/globalni-vzdelavani

Kompetence globálního občanství

Soubor kompetencí poskytuje východiska lidem, kteří chtějí vzdělávat mladé lidi a podporovat je v aktivním jednání ve prospěch důstojného a udržitelného života všech lidí na zemi.

→ skautnazemi.cz/kompetence-globalniho-obcanstvi

Chystám program

Web nabízí databázi hotových aktivit, které můžete využít při přípravě programu skautských akcí. Programy jsou šité na míru skautům a skautkám a lze je třídit podle oblastí skautského výchovného programu a věkových kategorií. Programy související s tématem udržitelnosti najdete nejčastěji v oblastech Svět kolem nás a Příroda kolem nás (pro orientaci věnujte pozornost výchovným cílům aktivit). Vyhledávat můžete také zadáním klíčových slov do vyhledávače.

→ chystamprogram.skaut.cz

Globální kompas

Oddílům (a nově i školám), které chtějí posilovat svou globální odpovědnost, tento nástroj umožňuje ohlédnout se za svou činností v pěti hlavních oblastech. Lze jej využít při společné reflexi a diskusi v oddílové radě. Konkrétní tipy a úkoly pro jednotlivé oblasti pomáhají plánovat další kroky, jak se na cestě ke globální odpovědnosti posunout dál.

→ globalnikompas.cz

Globální cíle udržitelného rozvoje: 17 aktivit k 17 cílům

Cílem karet je seznámit skauty všech věkových kategorií s cíli udržitelného rozvoje a hledat spolu s nimi způsoby, jak se mohou k řešení globálních problémů postavit ve svých komunitách i v širším okolí. Brožura obsahuje shrnutí všech cílů. Na kartách naleznete ke každému z nich aktivity, které je možné uskutečnit s oddílem. Součástí jsou také nápady, kam své úsilí směřovat dál.

→ skautnazemi.cz/sdg

Skautský dobrý skutek: jak na to (a proč)!

Metodika přináší náměty, jak přistoupit ke Skautskému dobrému skutku: jak jej prakticky zrealizovat, jakým způsobem jej reflektovat (a posílit tak učení účastníků a účastnic) a jak lokální akci rozšířit o globální rozměr.

→ skautnazemi.cz/skautsky-dobry-skutek

Metodika programu Active Citizens

Metodika z prostředí středních škol (pro studenty v rozmezí 15–20 let) nabízí jednu z cest, jak podporovat mladé lidi v rozvoji kompetencí potřebných k aktivnímu občanství, a sice prostřednictvím týmové spolupráce na reflektovaném řešení vybraných témat ke zlepšení života v místní komunitě.

→ skaut.cz/pusa/activite-citizens

Klimatická změna – online kurz pro pedagogy

Online kurz (nejen) pro učitele poskytuje informační a metodickou podporu ve výuce (zejména na SŠ a 2. stupni ZŠ). Skládá se z 8 kapitol, které téma zkoumají z různých perspektiv (přírodovědná, historicko-společenská, pedagogicko-psychologická). Kapitoly obsahují rozhovory s odborníky, interaktivní snímky, otázky pro ověření znalostí, praktické tipy do výuky a použité i rozšiřující zdroje. Interaktivní části kapitol lze využít přímo ve výuce či programu.

→ kurz-klimazmena.clovekvtisni.cz

Diversity Toolkit aneb jak na rozmanitost ve skautingu

Příručka nabízí praktické i teoretické přístupy k práci s rozmanitostí lidí a dětí. Je určena pro skautské činovníky a činovnice na všech úrovních, od oddílů a kurzů až po ústředí národních skautských organizací. Přeloženo z anglického originálu.

→ skaut.cz/pusa/diveristy-toolkit

Transformativní vzdělávání jako klíčová odpověď na četné výzvy budoucnosti

Rozvíjí kognitivní schopnosti umožňující poučit se ze společenských a historických nedostatků současného dominantního pohledu na svět a analyzovat hnací síly zodpovědné za úpadek života na planetě. Navrhuje ustoupit od předávání statických kompetencí nebo obsahu a místo toho facilitovat prohlubování schopnosti k neustálé sebereflexi, odpovědnosti a rozlišování.

→ skaut.cz/pusa/t-vzdelavani (v češtině na → futuropolis.cz)

II. POUŽITÉ ZDROJE

PLACKOVÁ, Renata. *Jak uspořádat akci ekologicky – rady a nápady pro organizátory slavností, konferencí i porad* [online]. Tradice Bílých Karpat a ZO ČSOP Veronica, 2016 [cit. 2020-03-25].

Dostupné z: → skaut.cz/pusa/ekologicka-akce.

Udržitelnost a tým: dohoda jako pevný základ

Infobox: Ekologická stopa

- ENVIWIKI. *Ekologická stopa* [online]. [cit. 2020-06-25].
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/ekologicka-stopu.
- *Footprint Calculator* [online]. [cit. 2020-06-25].
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/footprint-calculator.
- *Footprint Calculator: Map* [online]. Global Footprint Network [cit. 2020-06-25].
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/footprint-calculator-map.
- MATOUŠKOVÁ, Leona, VOLAUFOVÁ, Lenka et al. *Životní prostředí – prostředí každého z nás?* [online]. CENIA, česká informační agentura životního prostředí, 2009. ISBN 978-80-85087-71-0.
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/zivotni-prostredi.

Udržitelnost a účastníci: nové příležitosti k učení

Infobox: Žebřík participace (vč. obrázku)

- ALLEN, Kate, ČAJKA, Adam, MALÍŘOVÁ, Eva et al. *Skautský dobrý skutek: jak na to (a proč)!* [online]. Praha: Junák – český skaut, Tiskové a distribuční centrum, z. s., ve spolupráci s NaZemi, 2016. ISBN 978-80-7501-103-9.
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/skautsky-dobry-skutek.

Infobox: Korbo

- *Korbo 2020* [online]. Korbo [cit. 2020-06-19].
Dostupné z: → korbo.skauting.cz.

Infobox: Děti se specifickými potřebami

- *Témata SpV* [online]. Skauting pro všechny [cit. 2020-06-19].
Dostupné z: → spv.skauting.cz/jak-na-to.

Infobox: Cíle udržitelného rozvoje (vč. obrázku)

- *Cíle udržitelného rozvoje (SDGs)* [online]. Informační centrum OSN v Praze [cit. 2020-06-19].
Dostupné z: → osn.cz/osn/hlavni-temata/sdgs.

Udržitelnost a partneři: vzájemně obohacující spolupráce

Infobox: Skautský dobrý skutek

- ALLEN, Kate, ČAJKA, Adam, MALÍŘOVÁ, Eva et al. *Skautský dobrý skutek: jak na to (a proč)!* [online]. Praha: Junák – český skaut, Tiskové a distribuční centrum, z. s., ve spolupráci s NaZemi, 2016. ISBN 978-80-7501-103-9.
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/skautsky-dobry-skutek.

Místo konání

Infobox: Bezodpadová pyramida (vč. obrázku)

- GAJDOŠOVÁ, Michaela, KARASOVÁ, Jana, ŠKRDÍKOVÁ, Helena. *Život skoro bez odpadu: jak jej žijí holky z Czech Zero Waste*. Brno: CPress, 2019. ISBN 978-80-264-2799-5.

Infobox: Chráněná území

- *Zvláště chráněná území – co smíme a co je zakázáno* [online]. Frank Bold [cit. 2020-06-19].
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/chanena-uzemi.

Infobox: Do práce na kole

- *Výsledky ročníku 2019* [online]. Do práce na kole [cit. 2020-06-19].
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/do-prace-na-kole.

Jídlo

Infobox: Plýtvání potravinami

- DESTRÉE, Aurèle. *Menu pro změnu: proč záleží na zodpovědné spotřebě potravin* [online]. Praha: Glopolis, 2016. ISBN 978-80-87753-27-9.
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/menu-pro-zmenu.

Infobox: Proč bioodpad nepatří do směsného odpadu?

- *Spotřebitel a odpady* [online]. Ekologický institut Veronica [cit. 2020-06-19].
Dostupné z: → veronica.cz/spotrebitel-a-odpady.
- *Co je bioodpad?* [online]. Kompostuj.cz [cit. 2020-06-19].
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/bioodpad-smesny-odpad.

Infobox: Doprava potravin a emise skleníkových plynů

- DESTRÉE, Aurèle. *Menu pro změnu: proč záleží na zodpovědné spotřebě potravin* [online]. Praha: Glopolis, 2016. ISBN 978-80-87753-27-9.
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/menu-pro-zmenu.
- *Co je uhlíková stopa potravin?* [online]. Greenpeace Česká republika, 3. 10. 2019 [cit. 2020-06-19].
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/uhlikova-stopa.

Infobox: Ekologické zemědělství

- *Bio: Zachránce klimatu?* [online]. Brno a Hostětín: ZO ČSOP Veronica, 2009.
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/bio-zachrance-klimatu.
- *Lze nějak shrnout výhody ekologického zemědělství a jeho produktů oproti zemědělství konvenčnímu?* [online]. Lovime.bio, 18. 8. 2018 [cit. 2020-06-19].
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/menu-pro-zmenu.
- MOUDRÝ, Jan et al. *Základní principy ekologického zemědělství*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Zemědělská fakulta, 2007. ISBN 978-80-7394-041-6.
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/zakladni-principy-EZ.

Infobox: Biodiverzita (rozmanitost rostlinných, živočišných a jiných druhů)

- DESTRÉE, Aurèle. *Menu pro změnu: proč záleží na zodpovědné spotřebě potravin* [online]. Praha: Glopolis, 2016. ISBN 978-80-87753-27-9.
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/menu-pro-zmenu.

Infobox: Spotřeba potravin živočišného původu přispívá ke klimatické změně a spotřebě vody

- DESTRÉE, Aurèle. *Menu pro změnu: proč záleží na zodpovědné spotřebě potravin* [online]. Praha: Glopolis, 2016. ISBN 978-80-87753-27-9.
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/menu-pro-zmenu.
- *Co je uhlíková stopa potravin?* [online]. Greenpeace Česká republika, 3. 10. 2019 [cit. 2020-06-19].
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/uhlikova-stopa.
- CHEMNITZ, Christine et al. *Atlas masa: příběhy a fakta o zvířatech, která jíme* [online]. Praha: Heinrich-Böll-Stiftung a Hnutí DUHA, 2014. ISBN 978-80-86834-53-5.
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/atlas-masa.
- RITCHIE, Hannah. *Food production is responsible for one-quarter of the world's greenhouse gas emissions* [online]. Out World in Data, 6. 1. 2019 [cit. 2020-06-19].
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/zodpovednost-potravin.

Infobox: Fair trade

- *Co je Fairtrade* [online]. NaZemi, 2019-01-06 [cit. 2020-06-19].
Dostupné z: → fairtrade.cz.

Infobox: Chov zvířat v ekologickém zemědělství

- *Bio: Zachránce klimatu?* [online]. Brno a Hostětín: ZO ČSOP Veronica, 2009.
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/bio-zachrance-klimatu.
- MOUDRÝ, Jan et al. *Základní principy ekologického zemědělství*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Zemědělská fakulta, 2007. ISBN 978-80-7394-041-6.
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/zakladni-principy-EZ.

Infobox: Označení vajec

- VORLÍČEK, Petr. *Jak se orientovat ve značení vajec* [online]. Státní veterinární správa, 29. 3. 2019 [cit. 2020-06-19].
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/znaceni-vajec.

Drogerie a osobní hygiena

Infobox: Co použijete do přírody?

- *Environmentálně šetrné uklízení* [online]. ZO ČSOP Veronica [cit. 2020-06-19].
Dostupné z: → veronica.cz/environmentalne-setrne-uklizeni.
- SOVOVÁ, Lucie. *Chemické látky ve vodě* [online]. ZO ČSOP Veronica [cit. 2020-06-19].
Dostupné z: → veronica.cz/chemicke-latky-ve-vode.

Infobox: Certifikace drogerie a kosmetiky

- *Ekoznačení výrobků* [online]. ZO ČSOP Veronica [cit. 2020-06-19].
Dostupné z: → veronica.cz/ekoznaceni-vyrobku.
- DOLEČKOVÁ, Kateřina. *Jak se nesložit ze složení kosmetiky* [online].
Econea blog, 30. 5. 2018 [cit. 2020-06-19].
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/kosmetika.

Infobox: Sinnerův kruh (vč. obrázku)

- *Environmentálně šetrné uklízení* [online]. ZO ČSOP Veronica [cit. 2020-06-19].
Dostupné z: → veronica.cz/environmentalne-setrne-uklizeni.

Infobox: Kompostovací záchody

- CHVOSTOVÁ, Lenka. *Kompostovací záchod* [online]. Abeceda zahrady a bydlení
a → [Ekovesnice.cz](https://ekovesnice.cz), 19. 10. 2016 [cit. 2020-06-19].
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/kompostovaci-zachody.
- *Kompostovací toalety* [online]. Kompostuj.cz [cit. 2020-06-19].
Dostupné z: → kompostuj.cz/vime-jak/kompostovaci-toalety
- *Recenze – separační toalety na táboře* [online].
Junák – český skaut, z. s. [cit. 2020-06-13].
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/separacni-latrina.

Infobox: Testování na zvířatech

- *Ekoznačení výrobků* [online]. ZO ČSOP Veronica [cit. 2020-06-19].
Dostupné z: → veronica.cz/ekoznaceni-vyrobku.

Materiální zajištění

Infobox: Jak omezovat množství? (vč. obrázku)

- HAJZLER, Tomáš. *O tom, jak se z hrobníka a faráře stal obří byznys aneb jak vzniká závislost na nakupování a vydělávání* [online].
Slušná firma, 27. 4. 2020 [cit. 2020-06-10].
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/omezeni-mnozstvi.

Infobox: Kvalita a opravitelnost

- Analýza ukázala, že nejvíce se opravují mobily a notebooky, špatně dopadlo levné kuchyňské elektro. *Ekolist.cz* [online]. BEZK, 19. 11. 2019 [cit. 2020-06-10].
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/kvalita-a-opravitelnost.

Infobox: Cirkulární ekonomika (vč. obrázku)

- *Cirkulární ekonomika* [online]. Institut cirkulární ekonomiky [cit. 2020-06-08].
Dostupné z: → incienc.org/cirkularni-ekonomika

Infobox: Papír a dřevo ze šetrně obhospodařovaných lesů

- *FSC Certifikace* [online]. FSC Česká republika [cit. 2020-06-13].
Dostupné z: → czechfsc.cz/fsc-certifikace.
- *About. FSC-Watch* [online]. [cit. 2020-06-20].
Dostupné z: → fsc-watch.com/about.

Infobox: Čím nejvíc zatěžíme životní prostředí jako jednotlivci?

- MATUŠÍK, Jan, KOČÍ, Vladimír. Environmental impact of personal consumption from life cycle perspective – A Czech Republic case study. *Science of The Total Environment*. 2019, vol. 646.
- *Průměrný Čech zatěžuje životní prostředí nejvíce spotřebou energií a jídlem* [online]. Vysoká škola chemicko-technologická v Praze, 14. 2. 2019 [cit. 2020-06-05].
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/zatez-zivotniho-prostredi.

Infobox: Odkud pochází naše elektřina

- *Statistiky energetiky 2017: Tuzemská spotřeba elektřiny pokořila rekord* [online]. Energetický regulační úřad, 24. 5. 2018 [cit. 2020-06-05].
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/statistiky-energetiky-2017.

Infobox: Kde vyrábějí české sportovní firmy?

- LAZOROVÁ, Anna, STAŇKOVÁ, Kristýna. *Kde vyrábějí české sportovní firmy*. Brno: NaZemi, 2014. ISBN 978-80-905409-4-1.
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/vyroba-ceskych-firem.

Ceny a upomínkové předměty

Infobox: Pomalejší a odpovědnější textil

- *Oblečení* [online]. ZO ČSOP Veronica [cit. 2020-06-19].
Dostupné z: → veronica.cz/obleceni.
- *General Description* [online]. Global Organic Textile Standard, 19. 3. 2020 [cit. 2020-06-05].
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/GOTS.

Infobox: Upcyklace (upcycling)

- *Upcyklace.cz* [online]. Trideniodpadu.cz [cit. 2020-06-05].
Dostupné z: → trideniodpadu.cz/upcyklace.
- AUJEZDSKÝ, Jiří. *Co je to Upcycling?* [online]. UpCycling.cz, 1. 11. 2015 [cit. 2020-06-05].
Dostupné z: → upcycling.cz/co-je-to-upcycling-2.

Infobox: Český výrobek

- *Úvod* [online]. Český Výrobek, s. r. o. [cit. 2020-06-05].
Dostupné z: → ceskyvyrobek.eu.

Infobox: Květiny z daleka

- Budete kupovat na Valentýna kytku? Koukněte na mapu květinových farem v Česku. *Ekolist.cz* [online]. BEZK, 12. 2. 2019 [cit. 2020-06-20].
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/kvetiny-z-daleka.
- *Květiny* [online]. ZO ČSOP Veronica [cit. 2020-06-20].
Dostupné z: → veronica.cz/kvetiny.
- *Květiny* [online]. NaZemi [cit. 2020-06-20].
Dostupné z: → nazemi.cz/cs/kvetiny.

Infobox: Ekologicky šetrné výrobky

- *Ekoznačení výrobků* [online]. ZO ČSOP Veronica [cit. 2020-06-19].
Dostupné z: → veronica.cz/ekoznaceni-vyrobku.

Infobox: Kůže trvanlivá i toxická

- *Je kůže ekologický materiál?* [online]. STEP [cit. 2020-06-25].
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/kuze.

Infobox: Důstojné pracovní podmínky

- *Nebezpečné pracovní podmínky* [online]. NaZemi [cit. 2020-06-20].
Dostupné z: → nazemi.cz/nebezpecne-pracovni-podminky.
- *Nízké mzdy a výkupní ceny* [online]. NaZemi [cit. 2020-06-20].
Dostupné z: → nazemi.cz/nizke-mzdy-vykupni-ceny.
- *Potlačování odborů* [online]. NaZemi [cit. 2020-06-20].
Dostupné z: → nazemi.cz/potlacovani-odboru.

Infobox: Jak na složité vztahy v dodavatelských řetězcích?

- *About us* [online]. Fair Wear [cit. 2020-06-20].
Dostupné z: → fairwear.org/about-us.
- *Vícestranné iniciativy* [online]. NaZemi [cit. 2020-06-20].
Dostupné z: → nazemi.cz/cs/vicestranne-iniciativy.

Infobox: Certifikace peří

- *Responsible Down Standard* [online]. Responsible Down Standard [cit. 2020-06-20].
Dostupné z: → responsibledown.org.

Buďte obezřetní**Když do sebe opatření narážejí: kritika cílů udržitelného rozvoje**

- *The Sustainable Development Goals – Action Towards 2030*. *YouTube* [online]. Cafod, 16. 8. 2016 [cit. 2020-06-24].
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/kritika-cilu-SDGs-video.

- HOLDEN, Erling, LUNNERUD, Kristin, BANISTER, David. The Imperatives of Sustainable Development. *Sustainable Development*. 2016, 25(3), 213-226. DOI: 10.1002/sd.1647.
- *Contributions to Agenda 2030* [online]. Azote images for Stockholm Resilience Centre, 2016 [cit. 2020-06-24]. Dostupné z: → skaut.cz/pusa/kritika-cilu-SDGs.
Obrázek: *Contributions to Agenda 2030* [online]. Stockholm Resilience Centre, 2016 [cit. 2020-06-24].
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/kritika-cilu-SDGs-obrazek.

Když nevíme, na čem jsme: natírání na zeleno

- KOUŘIL, Vít, MIESSLER, Jan. Čerstvě natřeno. Zn.: na zeleno. *Sedmá generace* [online]. 13. 2. 2008 [cit. 2020-06-20].
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/na-zeleno.
- ŠŤASTNÁ, Jarmila. Greenwashing a jeho sedm hříchů. *Odpady* [online]. 15. 12. 2010 [cit. 2020-06-20].
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/greenwashing.

Když jsou nástroje mírné nebo selhávají: slabiny certifikací

- CANNON, John C. Greenpeace International ends its Forest Stewardship Council membership. *Mongabay* [online]. 30. 3. 2018 [cit. 2020-06-20].
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/slabiny-certifikaci.
- CONIFF, Richard. Greenwashed Timber: How Sustainable Forest Certification Has Failed. *YaleEnvironment360* [online]. 20. 2. 2018 [cit. 2020-06-20].
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/greenwashed-timber.
- *Complicit in corruption* [online]. Earthside, July 2018 [cit. 2020-06-20].
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/Complicit-in-corruption.
- About. *FSC-Watch* [online]. [cit. 2020-06-20].
Dostupné z: → fsc-watch.com/about.
- *FSC Case Studies* [online]. Greenpeace, 4. 8. 2014 [cit. 2020-06-20].
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/FSC-case-studies.
- *Certifikované dřevo FSC dovážíme ze zahraničí, zatímco české dřevo hnije na skládkách* [online]. Hnutí DUHA, 16. 6. 2018 [cit. 2020-06-20].
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/certifikovane-drevo.
- *Srovnání standardů FSC a PEFC v České republice z hlediska záruk trvale udržitelného lesního hospodaření* [online]. Hnutí DUHA [cit. 2020-06-20].
Dostupné z: → skaut.cz/pusa/fsc-pefc-srovnani.
- *Zdravé dřevo v obchodech* [online]. Hnutí DUHA [cit. 2020-06-20].
Dostupné z: ↗ skaut.cz/pusa/fsc.

PUSA pro svět

Příručka udržitelných skautských akcí

Jana Malinová
Vendula Menšíková

Petra Frühbauerová, ed.

Sazba a grafická úprava (pro pdf v roce 2021): Leoš Knotek
Sazba a grafická úprava (pro tisk v roce 2022): Lucie Horáková
Jazyková korektura (pro pdf v roce 2021): Lucie Krejčí
Jazyková korektura (pro tisk v roce 2022): Michaela Čákrtová

Vydal:

Junák – český skaut, Tiskové a distribuční centrum, z. s.
Senovážné nám. 24, 110 00 Praha 1
jako svou 371. publikaci
Praha 2022

Vytiskla tiskárna HB PRINT s. r. o.

První vydání
ISBN 978-80-7501-166-4

skautinazemi.cz

A co teď?

Udělejte první krok

Je na vás, zda to bude maličkost, nebo velká věc. Zda se dohodnete s ostatními, nebo vyrazíte na vlastní pěst. Hledat svou cestu labyrintem informací, které málokdy nabízejí jednoznačné odpovědi, není snadné. A udělat konkrétní věc může vyžadovat hodně kuráže. Všechny krůčky, kroky i přešlapy, které na své cestě učiníte, jsou pro nás důvodem k radosti. Poodhalí, jak může vypadat udržitelnější svět. A i díky vám mu budeme o něco blíž.

Zůstaňme v kontaktu

Co je pro vás v příručce užitečné a co dalšího byste se v ní chtěli dočíst?

Jak se vám daří na cestě k udržitelnějším skautským akcím?

Napište nám prosím své podněty a zkušenosti na e-mailovou adresu pusa@skaut.cz.

Máte chuť sdílet své zkušenosti, klást otázky, diskutovat a vzájemně se inspirovat s dalšími lidmi, které téma udržitelnosti zajímá? Připojte se do → [facebookové skupiny Udržitelné skautské akce](#) věnované akcím různého rozsahu (od výprav a táborů přes kurzy až po velké národní i mezinárodní akce) a obecně tématu udržitelnosti ve skautu.

Přejeme vám, ať se vám daří, a těšíme se na vaše reakce!

Malina a Venda

Podobně jako naše dobré skutky den po dni utvářejí o něco lepší svět, tak i nejrůznějšími akcemi, které pořádáme – výpravami, tábory, kurzy i velkými národními a mezinárodními akcemi – můžeme pozitivně ovlivňovat přírodu a lidi blízko i daleko. Věříme, že tento praktický pomocník povzbudí organizační týmy skautských akcí ke zvažování širších souvislostí svých rozhodnutí. A přejeme si, aby měl dopad také ve výchovném procesu. Ať už prostřednictvím tipů, jak téma udržitelnosti promítnout přímo do programu akce, či širší proměnou toho, jak vnímáme svět kolem sebe a svou roli v něm.

